

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE MEHİR UYGULAMALARI VE
MEHRİN HİKMETLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ayşe Betül ALGÜL

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk HABERGETİREN

Karabük

Nisan-2019

T.C
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE MEHİR UYGULAMALARI VE
MEHRİN HİKMETLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ayşe Betül ALGÜL

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk HABERGETİREN

Karabük
Nisan-2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	4
DOĞRULUK BEYANI	5
ÖNSÖZ	6
ÖZ.....	7
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	9
ARCHIVE RECORD INFORMATION	10
KISALTMALAR	11
GİRİŞ	12
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	12
2. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ	13
3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	13
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI	14
5. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER.....	17
6. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	18
İSLAM HUKUKUNDA MEHİR.....	18
6.1. Tanımı	19
6.2. Hukukî Dayanağı	21
6.3. Çeşitleri	22
6.3.1. Mehr-i Müsemma	23
6.3.2. Mehr-i Misl.....	25
6.4. Miktarı	26
6.4.1. Alt sınır	26
6.4.2. Üst Sınır	28
6.5. Konusu	29
6.6. Ödenmesi ve Düşmesi	30

BİRİNCİ BÖLÜM: HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE MEHİR..... 33

**1. Hz. Peygamber'in Eşlerine Verdiği Mehirler ve Günümüzdeki Karşılıkları
34**

- 1.1. Hz. Hatice'nin Mehri..... 36
- 1.2. Hz. Sevde'nin Mehri..... 37
- 1.3. Hz. Âişe'nin Mehri 38
- 1.4. Hz. Hafsa'nın Mehri..... 39
- 1.5. Hz. Zeyneb bint. Huzeyme'nin Mehri 39
- 1.6. Hz. Ümmü Seleme'nin Mehri 40
- 1.7. Hz. Cüveyriye'nin Mehri 41
- 1.8. Hz. Zeyneb bint. Cahş'ın Mehri..... 42
- 1.9. Hz. Reyhâne bint. Şem'ûn'un Mehri 43
- 1.10. Hz. Safiyye bint. Huyey'in Mehri..... 44
- 1.11. Hz. Ümmü Habîbe'nin Mehri..... 45
- 1.12. Hz. Meymûne'nin Mehri..... 46
- 1.13. Hz. Esmâ bint. en-Nu'mân'ın Mehri 47

2. Sahabeden Mehir Örnekleri ve Günümüzdeki Karşılıkları..... 49

- 2.1. İslam'ı Kabul Etme 50
- 2.2. Kur'an Öğretme 51
- 2.3. Bir Çift Ayakkabı 52
- 2.4. 1 Nevat/ 5 Dirhem Ağırlığında Altın..... 52
- 2.5. 1 Koyun..... 54
- 2.6. 160 Dirhem, 60 Müd Hurma ve Bazı Giysiler 54
- 2.7. 200 Dirhem 55
- 2.8. 10 Ukiyye 55
- 2.9. 400 Dirhem 56
- 2.10. 20.000 Dirhem 57
- 2.11. 40.000 Dirhem 57
- 2.12. 100.000 Dirhem 58

İKİNCİ BÖLÜM: MEHRİN HİKMETLERİ..... 60

1. Mehrin Ödenmesinin Sağladığı Maslahatlar 65

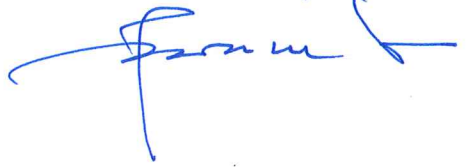
- 1.1. Evliliğe Hazırlık Aşamasında Sağladığı Maslahatlar 66
- 1.1.1. Erkeğe Evliliğin Getirdiği Yükümlülükleri Hatırlatması 66

1.1.2.	Kadına Değer Vermenin Göstergesi Olması.....	67
1.1.3.	Kadının Evlilik Hazırlıkları İçin Kullanabilmesi	70
1.2.	Evlilik Süresince Sağladığı Maslahatlar.....	70
1.2.1.	Kadına Psikolojik İtmi'nan Sağlaması.....	70
1.2.2.	Kadına Ekonomik Bağımsızlık Sağlaması	71
1.2.3.	Birikim veya Yatırım Aracı Olması	74
1.3.	Boşanma Aşamasında Sağladığı Maslahatlar	75
1.3.1.	Boşanmadan Vazgeçirme Potansiyeli Olması	75
1.3.2.	Boşanma Sürecinin Yıpratıcılığını Azaltması	79
1.4.	Evliliğin Bitmesinden Sonra Sağladığı Maslahatlar	82
1.4.1.	Gerekçesiz Boşanma Durumunda Telafi Niteliği Taşınması	82
1.4.2.	Kadına Ekonomik Güvence Olması	84
2.	Mehrin Miktarına Bağlı Maslahatlar	87
2.1.	Mehrin Az Olmasının Sağladığı Maslahatlar	87
2.2.	Mehrin Yüksek Olmasının Sağladığı Maslahatlar	90
2.3.	Görüşlerin Değerlendirilmesi	92
3.	Mehre Dair Güncel Tartışmalar	95
3.1.	Mehir Sadece Arap Örfü Müdür?	95
3.2.	Mehir Kadının Bedeli Midir?	101
3.3.	Mehir ve Başlık Arasında Ne Fark Vardır?	104
3.4.	Mehri Neden Erkek Öder?	109
SONUÇ		111
KAYNAKÇA.....		114
ÖZGEÇMİŞ		127

TEZ ONAY SAYFASI

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Ayşe Betül ALGÜL'e ait "Hz. Peygamber Dönemi Mehir ve Uygulamaları" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından Temel İslam Bilimleri Yüksek Lisans programı tezi olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu Başkanı	: Prof. Dr. Fahrettin ATAR	
Danışman Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk HABERGETİREN	
Üye	: Doç. Dr. İlyas CANIKLI	

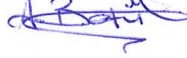
Tez Smavı Tarihi: 29/03/2019

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans/Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntılarım intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığımı beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Ayşe Betül ALGÜL

İmza :

ÖNSÖZ

Aile tüm toplumlarda önemsenen, kuruluşu, devamı, sona ermesi ile yakından alakadar olunan bir kurumdur. Zira her türlü değişim ve dönüşümde ailenin çok önemli rolü vardır. Dolayısıyla toplumda gerçekleştirilmek istenen düzenleme ve değişimlerin büyük çoğunluğunda öncelikle aileye yönelmek önem arz eder. Bu konumundan ötürü tüm hukuk sistemlerinde aile ile alakalı detaylı hükümler bulunmaktadır. Benzer şekilde İslam hukukunda da aileye dair hükümler, genel sistem içerisinde en çok önemsenen alanlar arasındadır. Bu çalışmada İslam aile hukukunun bir bölümü olan mehir konusu irdelenmeye çalışılmıştır. Ancak nasıl ödeneceğinden ziyade, bu ödemenin neden yapılması gerektiği üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda, mehir verilmesinin/alınmasının hikmetlerinin neler olabileceği, bireye ve topluma ne gibi maslahatlar sağlayabileceği hususları detaylıca ele alınmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkış sürecinde, bir danışmandan beklenen yardımın çok ötesinde bir özveriyle bana yol gösteren, hocam Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk Habergetiren'e özel teşekkür borçlu olduğumu belirtmeliyim. Ayrıca bir cümlesiyle bile önümde önemli ufuklar açarak tecrübesini hissettiren Prof. Dr. Fahrettin Atar'a, tezimi okuyarak değerli görüşlerini sunan Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Aydeniz'e, Dr. Öğr. Üyesi Nurgül Karayazı'ya, Arş. Gör. Elmas Ruşen Barut'a ve Arş. Gör. Hilal Köşker Güven'e, tezi yazarken yaşadığım zorlukları yarı yarıya benimle paylaşan aileme teşekkür ederim.

ÖZ

Bu çalışmada mehrin hikmetleri ve onunla ulaşılabilecek maslahatlar incelenmiştir. Hikmetlerin temellendirilebilmesi amacıyla öncelikle Hz. Peygamber ve sahabenin ödediği mehir miktarları tespit edilerek günümüz rakamlarına çevrilmiştir. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in eşlerine verdiği ortalama mehir bugünün değeriyle yaklaşık 40.000-50.000 ₺ civarında olduğu tespit edilmiştir. Sahabenin ödediği mehirler çok cüz'i miktarlardan başlayıp bugün milyonlarla ifade edilebilecek meblağlara ulaşmaktadır. Ama ortak yanı, az veya çok mutlaka mehir ödenmesidir.

İslam'ın her emrinin hikmetli olmasından hareketle, üzerinde bu kadar ısrar edilen mehrin de birtakım hikmetleri olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bu bağlamda mehir; sorumluluk bilinci oluşturmaya, eşler arası muhabbeti artırmaya yardımcı olur. Sudan sebeplerle boşanmayı zorlaştırırken, haksız boşanmalarda mağdur olan tarafın lehine bir tazminat işlevi görür.

Mehrin bahsi geçen hikmetlerinin açığa çıkabilmesi, miktarıyla doğrudan alakalıdır. Kur'an ve sünnette miktar konusunda bağlayıcı bir emir bulunmamaktadır. Bu nedenle bireyler kendi şahsi durumlarını dikkate alarak belirleme yapmalıdır. Erkeğin ödeme gücü varsa karşılıklı anlaşmayla yüksek miktar belirlemede bir sıkıntı görünmemektedir. Bununla birlikte, miktarın çok ön planda tutulması, ödeme gücü olmayan erkekte yüksek rakamlar talep edilmesi ya da erkeğin ödeyemeyeceği meblağı kabul etmesi sıkıntılı görünmektedir. İki taraf da miktar belirlerken duygusal davranmaktan kaçınmalı, mantıklı karar vermelidir.

Tezin son kısmında, araştırma boyunca mehrin gerekliliğine ikna edilmesi hedeflenen okuyucunun, aklına takılabilecek bazı sorular cevaplanarak çalışma nihayetlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mehir; Hikmet; Maslahat; Miktar; Evlilik; Boşanma; Başlık Parası.

ABSTRACT

In this study, the wisdom of the mahr and the benefits that can be reached with it are examined. In order to be able to base the wisdom, firstly the amount of the mahr paid by the Prophet and companions was determined and converted into today's currencies. In this context, the average city that the Prophet gave to his wives is around 40.000-50.000 ₺ with today's value. The mahrs paid by the companions start from very small amounts and reach the amounts that can be expressed in millions today. But the common thing, more or less surely the mahr is paid.

Since every order of Islam is wise, it can be concluded that there is a number of wisdoms in the mahr that is so insisted on. In the second part of the study, these wisdoms are discussed and the benefits that can be achieved are examined. In this context the mahr; helps to create awareness of responsibility, increase the conversation between husband and wife. While it makes the divorce difficult due to invalid reasons, it acts as a compensation to the victim side in unjust divorces.

It is directly related to the amount that the mentioned wisdom of the mahr can be revealed. There is no binding order in Qur'an and the sunnah regarding the amount of mahr. For this reason, individuals should be able to determine their own situation. If the man has the power to pay, there is no problem in determining a high amount by mutual agreement. However, it seems troubling that the amount is kept in the forefront, the man without the ability to pay is demanding higher numbers, or the man accepts the amount that he cannot pay. Both sides should avoid emotional behavior when determining the amount, should make a reasonable decision.

In the last part of the thesis, the study is finalized by answering some questions that can be attributed to the reader, who is intended to be convinced of the necessity of the mahr.

Keywords: Mahr; Wisdom; Benefit; Amount; Marriage; Divorce; Bride Price.

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Hz. Peygamber Döneminde Mehir Uygulamaları ve Mehrin Hikmetleri
Tezin Yazarı	Ayşe Betül ALGÜL
Tezin Danışmanı	Dr. Öğretim Üyesi Ömer Faruk HABERGETİREN
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	2019
Tezin Alanı	Temel İslam Bilimleri
Tezin Yeri	KBÜ SBE
Tezin Sayfa Sayısı	127
Anahtar Kelimeler	Mehir, Hikmet, Maslahat, Miktar, Evlilik, Boşanma, Başlık Parası

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Mahr Practises in The Period of Prophet Muhammad and Wisdom of Mahr
Author of the Thesis	Ayşe Betül ALGÜL
Advisor of the Thesis	Dr. Ömer Faruk HABERGETİREN
Status of the Thesis	Master Thesis
Date of the Thesis	2019
Field of the Thesis	Basic Islamic Sciences
Place of the Thesis	KBU SSE
Total Page Number	127
Keywords	Mahr, Wisdom, Benefit, Amount, Marriage, Divorce, Bride Price

KISALTMALAR

Bkz	: Bakınız
Bs	: Basım
Ed	: Editör
H. No	: Hadis numarası
Haz	: Hazırlayan
Hz	: Hazreti
Nşr	: Neşreden
TBNA	: Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk	: Tahkik eden
Trc	: Tercüme eden
t.y	: Tarih yok
v. dğr	: Ve diğerleri
Yay. Haz.	: Yayına hazırlayan

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Kur'an-ı Kerim'de hukuki düzenleme yapan ayetler, çoğunlukla detaya inmeden konuyla alakalı genel hükümler bildirir. Böylece değişen ihtiyaçlar doğrultusunda düzenlenmeye açık bir alan bırakılmış olur. Ancak bazı hususları ayrıntılarıyla ele alır. Bu durum bir yandan o alanda değişmemesi gereken sabitelerin nisbeten daha fazla olduğuna işaret ederken, diğer yandan Kur'an'ın konuya verdiği önemin de göstergesi niteliğindedir. Bu bağlamda aile hukukunun, özellikle önemsenen alanlar arasında olduğu söylenebilir. Zira sayısı -en az ihtimalle- 200 olan ahkam ayetlerinin yaklaşık üçte biri (70 ayet) aile hukuku ile ilgili düzenlemeler içerir.

Bahsi geçen durumun bir tezahürü olarak evliliğin kurulması öncesinden boşanma sonrası sürece kadar aile ile alakalı her aşama detaylı bir şekilde incelenmiş, çok sayıda esere konu teşkil etmiştir. Bu araştırmada da aile hukukunun alt dallarından biri olan mehir bahsi ele alınmıştır. Zira aile ile ilgili ahkam ayetlerinden 10 tanesinin mehirden bahsetmesi, bu hususun Kur'an'da önemsendiğini göstererek, özellikle incelenmesi gerektiğine işaret eder.

Çalışmanın ana mihveri mehrin hikmetleridir. Mehir emrinin içerdiği hikmetlerin ortaya çıkarılabilmesi adına, evliliğe dair her aşamada hem karı hem kocaya sağlayabileceği maslahatların neler olabileceği irdelenmiştir. Ayrıca miktarının düşük veya yüksek olmasının ne tür getirilerinin olacağı, bu konuda sabit kriterlerin bulunup bulunmadığı hususları tartışılmıştır. Son olarak mehirle alakalı okuyucunun zihnine takılabilecek bazı sorular gündeme alınarak cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

Çeşitleri, miktarı, düşmesi gibi mehrin nasıl ödenmesi gerektiğine dair hükümler, zihni alt yapı oluşturması amacıyla kısa bir özet halinde işlenmiştir. Mehrin hikmetlerini tespit ederken, Hz. Peygamber (sav) dönemindeki uygulama önemli bir referans kaynağı olacağından, öncesinde bu konu incelenmiştir. Zira Hz. Peygamber'in benzer ve farklı uygulamaları ile bunların nedenleri, sahabeden kimin kime ne kadar mehir verdiği, ödenen ve ödeyen şahısların özellikleri, ödenen ortamın sosyal, ekonomik, kültürel durumu gibi nüanslar, hikmetlerin tespit edilmesi esnasında başvurulan detaylar arasında yer almıştır. Ayrıca o döneme dair tespit edilebilen mehir miktarları, yaklaşık bir değer ifade edecek şekilde günümüz rakamlarına çevrilmeye

çalışılmıştır. Bu işlem, bahsi geçen nüansların, daha net ve somut şekilde fark edilmesine yardım edebileceğinden işlevsel olacaktır.

2. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ

Mehir, Kur'an ve sünnette defaatle ödenmesi istenen, yer yer hükümleri detaylandırılan, fukahanın vacib olduğu hususunda ittifak ettiği ilahi bir emirdir. Bu kesin ve ısrarlı vurguya rağmen -ülkemiz özelinde düşünüldüğünde- ihmal edildiği, konuya gereken hassasiyetin gösterilmediği söylenebilir. Birçok araştırmacı tarafından da dile getirilen bu ihmalkarlığın sebepleri araştırılmaya muhtaçtır. Ancak en önemlilerinden birinin mehir hakkında bilgi ve bilinç eksikliği olduğu düşünülebilir.

Çalışmanın ele aldığı ana problem; bahsi geçen bilgi ve bilinç eksikliğidir. Erkekler mehrin ne olduğunun, vermenin farz, ödememenin haram olduğunu bilmediğinde gereken hassasiyeti göstermemektedir. Kadınlar da benzer şekilde mehrin kendilerine ne gibi imkânlar sağlayabileceğini bilmediğinde bu hakkının peşine düşmemektedir. Bahsi geçen durumun doğal bir sonucu olarak mehrin toplumda uygulanırlığı azalmakta, onunla elde edilebilecek sosyal ve bireysel maslahatlar âtil kalmaktadır. Maslahatın eksikliği mefsedete boş alan bırakacağından, mehrin ihmal edilmesinden kaynaklı çeşitli sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

Çalışmanın hipotezi, mehir konusundaki bu eksiklik giderilip insanlar bilinçlendirildiğinde toplumda daha fazla uygulama imkânı doğacağı iddiasıdır. Böylece kadınlar Allah'ın kendilerine verdiği bu haktan mahrum kalmamış, erkekler bir emri yerine getirmiş olur. Ayrıca, çalışmada detaylı şekilde ele alınan maslahatlar işler hale getirilip, eksikliğin sebep olacağı mefsedetlerin önüne geçilebilir.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Kur'an ve sünnette mehir konusunda ısrarlı bir vurgu söz konusudur. Sadece verilmesi değil, bu ödemenin gönül hoşluğu ile yapılması emredilmekte, kadının rızası olmaksızın geri alınması yasaklanmaktadır. Mehir konusundaki bazı detayların bizzat ayetlerle hükme bağlanması da bahsi geçen vurgunun somut göstergesi niteliğindedir. Ayet ve hadislerin herhangi bir konu üzerinde durması, onun önemli olduğuna, itinayla ele alınması gerektiğine işaret eder. Mehir de bu kapsamda değerlendirilebilir.

Araştırmanın amacı; mehrin önemine dikkat çekmek, hikmetlerini, aileye ve topluma sağlayacağı maslahatları, engelleyeceği mefsedetleri nazar-ı dikkate sunarak

bu konuda bilinç oluşmasına mütevazî bir katkı sunmaktır. Böylece erkeklerin mehrin sorumluluğunu almaları, kadınların bu haklarını talep etmelerini sağlamaya çalışmak hedeflenmektedir. Bu çalışmayla meselenin tamamen çözüme kavuşacağını iddia etmek imkânsızdır. Soruna dikkat çekmek, bu konuda farkındalık oluşturarak uygulanma oranının artmasına katkı sağlamak, yeni çalışmalarla gündeme taşınmasına, farklı çözüm önerileri oluşmasına yardımcı olmak araştırmanın amaçları arasındadır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI

Mehrin ödeme zamanı, çeşitleri, miktarı, düşmesi gibi nasıl ödenmesi gerektiği konusunu inceleyen -hem klasik hem modern dönemde- çok sayıda eser bulunmakla birlikte, kaynak taraması esnasında hikmetleri, yani neden ödenmesi gerektiği konusunu ele alan müstakîl bir çalışmaya rastlanamamıştır.

Bu çalışmada mehrin toplumda uygulanma oranının artırılması hedefinin gerçekleştirilebilmesi için insanlar, neden mehr alması/ödemesi gerektiği hususunda bilinçlendirilerek, mehri hayata geçirmeleri için ikna edilmeye çalışılmıştır. Mezkûr amacı gerçekleştirmek için giriş bölümünde mehrin tarifi yapılarak, çeşitleri, miktarı, düşmesi gibi teknik konularda bilgi verilmiştir. Böylece çalışmanın ilerleyen kısımlarının daha kolay anlaşılabilmesi için gereken zihinsel alt yapı oluşturulması amaçlanmıştır.

Bu bölümde ayet ve hadislerin yanında İslam hukuk ekollerinin temel eserlerinden istifade edilmiştir. Bu bağlamda Serahsî'nin (v. 483/1090) *el-Mebsût*, Kâsânî'nin (v. 587/1191) *Bedâiu's-Sanâi'*, Mevsîlî'nin (v. 683/1284) *el-İhtiyâr*, İbn Âbidîn'in (v. 1252/1836) *Reddû'l-Muhtâr* isimli eserleri yararlanılan Hanefî mezhebi kaynaklarıdır. Mâlikî mezhebinin görüşlerini tespit etmek için Sahnûn'un (v.240/854) *el-Müdevvene*, İbn Rüşd'ün (v. 520/1126) *Bidâyetü'l-Müctehid*, İbn Cüzey'in (v. 741/1340) *el-Kavânînü'l-Fıkhîyye*, Desûkî'nin (v. 1230/1815) *el-Hâşiye* isimli eserleri temel başvuru kaynaklarıdır. Şâfiî mezhebinin ana kaynakları olarak, başta İmam Şâfiî'nin (v. 204/820) *el-Ümm* adlı eseri olmak üzere, Nevevî'nin (v.676/1277) *el- Minhâcu't-tâlibîn* ve *el-Mecmû'*, Şîrbînî'nin (v. 977/1570) *Muğni'l-Muhtâc* isimli kitaplarından faydalanılmıştır. Hanbelî mezhebinin görüşleri, Hırakî'nin (v. 334/946) *Metnü'l-Hırakî*, İbn Kudâme'nin (v. 620/1223) *el-Muğni*, Buhûtî'nin (v. 1051/1641) *Keşşâfü'l-Kınâ'* isimli eserleri temel alınarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu klasik eserlere ek olarak güncel Ahval-i Şahsiye tarzı eserler, ansiklopedik çalışmalar, mehir konusunu ele alan kitap, tez ve makalelerden yararlanılmıştır.

Mehrin hikmetleri bölümünde savunulan iddiaların delillendirilebilmesi amacıyla birinci bölümde Hz. Peygamber dönemi uygulaması, rivayetler taranmak suretiyle irdelenmiş, miktarlar -verilerin okuyucu nazarında daha anlamlı hale gelmesini sağlamak için- günümüz rakamlarına çevrilmiştir.

Bu bölümde Kütüb-ü Sitte başta olmak üzere çeşitli hadis kitapları ve şerhleri, tabakât tarzı eserler, siyer ve İslam tarihi kaynakları ile çağdaş kitap ve tezler kullanılmıştır. İbn İshâk'ın (v.151/768) *Kitâbü's-Siyer ve'l-Meğâzî*, Vâkıdî'nin (v.207/823) *Kitâbü'l-Meğâzî* İbn Hişam'ın (v. 218/833) *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, İbn Sa'd'ın (v. 230/845) *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Taberî'nin (v. 310/923) *Tarihu'r-Rusul ve'l-Mülûk*, isimli eserleri en çok başvurulan kaynaklar arasındadır. Miktarların günümüz rakamlarına çevrilmesi esnasında çoğunlukla Cengiz Kallek'in *Diyanet İslam Ansiklopedisi*'nde yazdığı çeşitli maddelerden ve miktarlar hakkında açıklamalara yer veren hadis şerhlerinden istifade edilmiştir.

Hz. Peygamber dönemi mehir uygulamalarını doğrudan konu alan iki yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bunlar 1993 yılında Arif Gezer tarafından hazırlanan *Sünnete Göre İslam Ailesinin Kuruluşunda Mehir -Tarihteki ve Günümüzdeki Uygulamalar-* ile Mehmet Şahin'e ait olan 1996 tarihli *Rasulullah Döneminde Mehir* isimli çalışmalardır. Bunlara ek olarak yine Arif Gezer tarafından yazılmış olan *Hz. Peygamber Dönemi Mehir Uygulaması ile Günümüz Mehir Uygulamasının Karşılaştırılması* isimli bir de makale mevcuttur.

Bahsi geçen çalışmalar, tezimize kaynaklık eden araştırmalar olmakla birlikte, aşağıda zikredilen sebeplerden ötürü konuyu tekrar ele alma ihtiyacı hissedilmiştir. Öncelikle üç çalışma da hadis alanındadır. Bu tezde Hz. Peygamber'in uygulamaları fıkhi bakış açısıyla ele alınmıştır. Bunun yanında rivayet taraması, salt miktar belirlemesi için değil aynı zamanda hikmetleri tespit etme amacı göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Mezkûr çalışmalarda Hz. Peygamber ve sahabenin verdiği mehirler nakledilmiş ancak günümüz rakamlarına çevrilmemiştir. Arif Gezer, Hz. Peygamber'in verdiği ortalama mehir miktarı olan 500 dirhemin alım gücünü koyun üzerinden tespit etmeye çalışmış, ancak bu kadarıyla iktifa etmiştir. Tezimizde bu ileriye götürülerek Hz. Peygamber'in her bir eşine verdiği mehirler yanında sahabe

hakkında ulaşabildiğimiz rivayetlerdeki miktarlar da tek tek günümüz rakamlarına çevrilmeye çalışılmıştır. Bununla mehrin gerekliliğine ikna edilmek istenen okuyucunun zihninde daha somut bir algı oluşturulması hedeflenmiştir.

Mehrin hikmetleri, araştırmanın ana amacına hizmet edecek şekilde ele alınmıştır. Bu bağlamda, derinlemesine incelenebilmesi amacıyla konu detaylandırılarak sağlayacağı maslahatlar, evlilik esnası, öncesi ve sonrası şeklinde işlenmiştir. Mehir miktarı da benzer şekilde ele alınmış, az ve çok olması halinde ne gibi avantaj ve dezavantajlarının olabileceği tartışılarak mehrin gerekliliğine ikna olan okuyucunun miktar belirlemesine yardımcı olacak bazı kriterler sunulmuştur. Son olarak, zihne takılması muhtemel bazı sorular gündeme taşınarak cevaplanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın rafta kalan bir çalışma olmaması için mümkün olduğunca hayatın içinden sorunlar gündeme getirilmeye gayret gösterilmiştir. Toplumun her kesimine hitap edebilmesi adına çoğunlukla akademik, fakat gerektiğinde halka hitap edecek bir dil kullanılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde, iddiaların delillendirilmesi amacıyla atıflar yapılacağından, yukarıda zikredilen kaynaklar kullanılmaya devam edilmiştir. Mehirle alakalı ayetlerin tefsirleri ile hadislerin şerhleri önemli başvuru kaynakları arasında yer almıştır. Zira detaylı inceleme sonucunda, hikmetler konusunda önemli ipuçları barındırdıkları rahatlıkla söylenebilir. Ayet mealleri verilirken Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Yolu Meali esas alınmıştır. Bunlara ek olarak hikmet, makâsıd, maslahat konularını temellendirmek amacıyla Fıkıh Usûlü eserlerinden yararlanılmıştır.

Mümkün olduğunca fazla hikmet ve maslahat tespit edilmeye çalışıldığından mehrle doğrudan alakalı olanlar yanında, dolaylı olarak bağlantı kurulabilecek kitap, tez ve makaleler kullanılmıştır. Farklı bakış açılarının ortaya çıkarılması amacıyla Türkçe ve Arapça çalışmalar yanında Batı'da yapılan araştırmalar da taranmıştır. Mehrin sosyolojik ve psikolojik hikmetlerinin belirlenmesi için bu alanlardaki çalışmalara başvurulmuştur. Ülkemizdeki mevcut sistem içerisinde mehrin sağlayabileceği maslahatların açığa çıkarılabilmesi amacıyla, İslam hukuku alanındaki çalışmalar yanında Medenî Hukuk bağlamında yapılan araştırmalardan da yararlanılmıştır.

İddiaların delillendirilmesi esnasında gerekli veriler için, konuyla doğrudan ve dolaylı ilişkilendirilebilecek istatistiki araştırmalar yanında TÜİK verileri de önemli başvuru kaynakları arasında yer almıştır. Bunun yanında, halkın mehre dair algı ve tepkilerinin tespit edilmesinde forum tarzı internet sitelerinden de istifade edilmiştir.

Ayrıca çalışmanın tamamında klasik ve çağdaş sözlüklerden, Türkçe, Arapça ve İngilizce ansiklopedilerden faydalanılmıştır. Bu bağlamda, İbn Manzûr'un (v.711/1311) *Lisânü'l-Arab*'ı, Türkiye Diyanet Vakfı tarafından yayınlanan *Diyanet İslam Ansiklopedisi*'nin çeşitli maddeleri, Vehbe Zuhaylî'nin *el-Fıkhü'l-İslami ve Edilletüh* isimli ansiklopedik eseri ile Kuveyt'te bakanlık tarafından yayınlanan *el-Mevsûâtü'l-Fıkhıyyetü'l-Kuveytiyye* isimli ansiklopedi önemli başvuru kaynakları arasında yer almıştır.

5. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Çalışmanın ana konusu mehrin hikmetleri olmakla birlikte, zihinsel alt yapı oluşturması için İslam Hukukunda Mehir başlığı altında konuyla alakalı temel bilgilere yer verilmiştir. Araştırmanın ana miheri mehrin ahkamı olmadığından bu konu özet olarak işlenmiştir.

Hz. Peygamber dönemi mehir miktarları belirlenirken hadis kaynağı olarak genel itibariyle Kütüb-ü Sitte'de yer alan rivayetlerle iktifa edilmiş, çok ihtiyaç duyulduğunda Taberânî'nin (v. 360/971) *Mu'cemü'l-Kebîr*'i, Beyhakî'nin (v. 458/1066) *Sünen-i Kübrâ*'sı gibi kaynaklara da başvurulmuştur.

Bu bölüm yazılırken aynı konuda birbirinden farklı ve kimi zaman tamamen zıt rivayetlerin bulunması, karşılaşılan en önemli zorluklardandır. Bazen rivayetin farklı tarikleri bir arada ele alındığında araları telif edilebilse de bazı rivayetlerde mümkün olmamıştır. Bu durumda birinin diğerine tercih edilme imkânı varsa bu denenmiş, böyle bir imkân dahi olmadığında hepsinin zikredilmesiyle yetinilmiştir.

Hz. Peygamber döneminde ödenen mehirlerin günümüz rakamlarına çevrilmesi esnasında matematiksel hesaplamalar kullanıldığından küsuratına kadar detaylı miktarlar verilmiştir. Ancak bu durum sayısal işlemlerin doğal bir sonucu olup o dönem miktarı ile çevrilen rakamların birebir örtüştüğü şeklinde bir iddia söz konusu değildir. Okuyucuya fikir vermesi amacıyla yaklaşık bir miktar tespit edilmesi

hedeflenmiştir. Zaten 1400 yıl öncesi ile bugünün alım gücünü birebir tespit etmek çok zordur.

Hikmetler kısmı işlenirken, konunun aile hayatı, eşler arası sevgi ve muhabbetle yakından alakalı olması, maksadın gerektiği gibi ifade edilmesinde salt hukuk dilinin yetersiz kalmasına neden olmuştur. Hukuk dilinin soğuk ve net ifadeleri ile mehrin aile yuvasında sağlayabileceği maslahatların ifade edilmesinde oldukça zorluk çekildiğini, yer yer mecburen bu dilden uzaklaşıldığını belirtmek gerekir.

Mehir konusunun son derece öznel oluşu kesin yargı belirtmeyi büyük oranda engellemiştir. Aynı durum karşısında farklı insanların farklı tepkiler verme ihtimali, bireylerin sosyo-ekonomik, kültürel ve psikolojik durumlarının mehrir konusunda önem arz etmesi gibi etkenler her zaman göz önünde bulundurulmaya çalışılmıştır. Mümkün olduğunca geniş bir kitleye ulaşılma istendiğinden söz konusu değişkenler ihtimalli bir dil kullanmayı zaruri hale getirmiştir.

Mehrin sağlayacağı menfaatler, erkeğe ve topluma bakan yönleri de olmakla birlikte, en fazla kadına yöneliktir. Çalışma esnasında kadının mehrir vasıtasıyla ulaşabileceği faydalara daha fazla yer verilmesi bu sebepten dolayıdır. Ancak yeri geldiğinde erkeğe ve topluma yönelik menfaatler de incelenmiştir.

6. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İSLAM HUKUKUNDA MEHİR

Mehir, genellikle fıkıh kitaplarının nikah bölümleri içerisinde ele alınır. Zira iki kavram arasında sıkı bir bağlantı mevcuttur. Mehrir nikah akdine bağlı olarak yapılan bir ödeme olduğundan ancak bu akitle birlikte gündeme gelebilmektedir.

Nikah kelimesi, cinsî münasebet, evlenmek, bir araya gelmek, birbirine karışmak gibi anlamları olan نکح kökünden türemiştir.¹ Evlilik akdine de nikah denmesi, eşleri bir araya getirmesi ve cinsî münasebeti helal kılmasından kaynaklanan

---

¹ İsmail b. Hammâd Cevherî, “nkh”, *Tâcu'l-luğa ve sıhâh el-arabiyye* (Beyrut: Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn, 1987), 1:413; Ebu't-Tahir Fîrûzâbâdî, “nkh”, *el-Kâmûsu'l-muhît* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2005), 246; Muhammed Murtaza Zebîdî, “nkh”, *Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs* (Dâru'l-Hidâye, t.y.), 7:196.

mecazi bir kullanımdır.² Bir fıkıh terimi olarak nikah; kendisi ile eşler arasındaki cinsi münasebetin helal hale geldiği akit şeklinde tanımlanmıştır.³

Nikah akdinin sahih olarak kurulabilmesi için birtakım şart ve rükünleri taşınması gerekir. Bunların tasnifi ve neler olduğu hususunda fakihler arasında farklı görüşler mevcuttur.⁴ Çalışmanın kapsamı ve odak noktasının farklı olması nedeniyle, mezhepler arası ihtilaflardan sarf-ı nazar ederek nikah akdinin geçerli bir şekilde kurulabilmesi için gerekli olan unsurlar şöylece sıralanabilir; taraflar, irade beyanı (icab-kabul), mehir, ehliyet, veli, evlenme engelinin bulunmaması ve şahitler.⁵

Mesele mehir bağlamında ele alındığında, çoğunluğa göre bu ödemenin nikah akdinin geçerli olarak kurulabilmesi için gerekli olan rükün veya şartlar arasında yer almadığı söylenebilir. Zira Malikiler dışındaki fukaha, mehri nikah akdinin şartı veya rükünü değil, bir sonucu olarak görürler. Bu alimlere göre, mehir hakkında konuşulmadan, hatta mehir verilmeyeceği üzerine anlaşarak yapılan evlilik geçerli olup kadına mehr-i misl ödenmesi gerekir.⁶ Maliki mezhebine göre ise mehir nikah akdinin rükünlerinden olup⁷ ödenmemesi üzerine anlaşılması akdi ifsâd eder.⁸

6.1. Tanımı

Klasik sözlüklerde genellikle *sadâk* sözcüğüyle karşılanan mehir, kelime olarak erkeğin evlenirken karısına verdiği şey anlamına gelir.⁹ İbranice’de kocanın yaptığı bu

² Ebû Bekir Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru’l-Marife, t.y.), 4: 192.

³ Ebû Abdillâh Muhammed Şevkânî, *Neylû’l-evtâr*, (Mısır: Dâru’l-Hadîs, 1993.), 6:121.

⁴ Detaylı bilgi için bkz. Fahrettin Atar, “Nikâh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33: 112-117.

⁵ Muhammed b. İdris Şâfiî, *el-Ümm*, thk. Rıfat Fevzi Abdulmuttalib (Dâru’l-Vefa li’t-Tabâati ve’n-Neşr ve’t-Tevzî, 2001), 6 :5-23,31-37,50,57-59; İbn Abdilberr Nemerî, *el-Kâfi fî fikhî ehli’l-Medîne*, thk. Muhammed Moritânî (Riyad: Mektebetü’r-Riyad, 1980), 2: 520; Serahsî, *el-Mebsût*, t.y., 4: 197-212, 5: 5-15,31,132; Ebû Bekir b. Ahmed Kâsânî, *Bedâiu’s-sanâi fî tertîbi’s-şerâi*, thk. Ali Muhammed Muavviz ve Âdil Ahmed Abdülmevcud (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2003), 3: 317, 389; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *el-Muğni*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin Türkî ve Abdulfettah Muhammed Hulv, 3. Bs (Riyad: Dâru’l-Âlemi’l-Kütüb, 1997), 9: 344-345,347,459,513-514; Yahya b. Şeref Nevevî, *Minhâcu’t-tâlibîn ve umdetu’l-müftîn*, thk. Muhammed Tahir Şaban (Beyrut: Dâru’l-Minhâc li’n-Neşr ve’t-Tevzî’, 2005), 384; Muhammed b. Ahmed İbn Cüzey, *el-Kavânînu’l-fikhiyye fî telhîsi mezhebi’l-Mâlikiyye*, thk. Mâcid Hamevî (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2013), 339-340,344,353-355.

⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 150; Serahsî, *el-Mebsût*, t.y., 5: 62; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10: 98; Atar, “Nikâh”, 33: 114.

⁷ Nemerî, *el-Kâfi*, 2:520;

⁸ Said b. Habib Sahnûn, *el-Müdevvenetü’l-kübra* (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1994), 2: 164

⁹ Cevherî, “mhr”, *Sihâh*, 2: 821; “sdk”, 4: 1506; Ebu’l-Fazl İbn Manzûr, “mhr”, *Lisânü’l-arab* (Beyrut: Dâru Sâdir, 1414), 5: 184; “sdk”, 10: 197; Fîrûzâbâdî, “mhr”, *el-Kâmûsu’l-muhît*, 478; “sdk”, 900; Zebîdî, “mhr”, *Tâcu’l-arûs*, 14: 156.

ödemeye *mohar* denmesi¹⁰ nedeniyle, mehir kelimesinin aslının İbranice olma ihtimalinden söz edilir.¹¹ Sadâk sözcüğü doğruluk, samimiyet, güçlendirme gibi anlamlara gelen صدق kökünden türemiştir.¹² Mezkûr kök anlamının mehre, evliliği güçlendirme, kocanın doğruluk ve samimiyetinin kanıtı olma gibi manalar yüklediği belirtilir.¹³ Ayrıca bu iki kelimenin farklı anlam içeriklerine sahip olduğu, mehrin veliye, sadâkın ise kıza ödendiği şeklinde görüşler de mevcuttur.¹⁴ Çoğunlukla sadâk kelimesi kullanılmakla birlikte mehrin farklı isimleri de mevcuttur. Bunlardan bazıları; sadaka, nihle, atıyye, ecr, alâik, ferîda, hibâ şeklinde sıralanabilir.¹⁵

İstilahî olarak mehrin muhtelif tanımları yapılmıştır. Bunların bazılarını zikretmek, okuyucunun zihninde mehrin mahiyetine dair genel bir kanaat oluşturması açısından yararlı olabilir. Mehir, “Nikah için aslî bir unsur olmayan, nafaka gibi, kadının kocanın yanında alıkonulması karşılığında ödenmesi gereken ilave bir bedeldir.”¹⁶ “Kocanın nikah akdinin sonucu olarak karısına ödediği para veya maldır.”¹⁷ “Kadının nikah akdi veya zifaf sonucu kocasından almaya hak kazandığı maldır.”¹⁸ Nikah akdi esnasında, evlilik devam ederken veya sona ermesi durumunda kocanın karısına ödemek zorunda olduğu belirli bir mal veya ekonomik değeri olan şeydir.¹⁹ Bu tariflerden hareketle mehir; nikah akdi, zifaf veya sahih halvetin sonucu

¹⁰ Yusuf Besalel, “Ketuba”, *Yahudilik Ansiklopedisi* (İstanbul: Gözlem Gazetecilik, 2001), 2: 322.

¹¹ Necla Yasdıman Demirdöven, *Kur'an-Sünnet-Fıkıh Bağlamında Kadının Evlilikteki Hakları* (İzmir: Başak Matbaacılık, 2013), 72.

¹² Cevherî, “sdk”, *Şihâh*, 4: 1505-1506; İbn Manzûr, “sdk”, *Lisânü'l-arab*, 10: 193-198; Fîrûzâbâdi, “sdk”, *el-Kâmûsü'l-muhît*, 900.

¹³ Burhan Sümertaş, *Kur'an-ı Kerim'de Sıdk Kavramı* (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2009), 276-278.

¹⁴ Otto Spies, “Mehir”, *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, t.y.), 7: 494.

¹⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10: 97; Yahya b. Şeref Nevevî, *el-Mecmû* (Cidde: Mektebetü'l-İrşâd, t.y.), 18: 5; Muhammed Emin İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr Şerh-i Tenvîri'l-Ebsâr*, thk. Adil Ahmed Abdulmevcud ve Ali Muhammed Muavviz (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1994), 4: 230; Muhammed b. İsmail Emir San'ânî, *Sübülü's-selam* (Mektebetü Mustafâ el-Bâbî el-Halebî, 1960), 3: 147.

¹⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, t.y., 5: 62-63. أنه زائد وجب لها بإزاء إحتباسها عنده بمنزلة النفقة.

¹⁷ Mehmet Âkif Aydın, “Mehir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28: 389; “Mehir”, *el-Mevsûatü'l-fikhiyyetü'l-Kuveyyiyye* (Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâfi ve'ş-Şuûni'l-İslâmiyye, 2000), 39: 151. هو ما وجب بنكاح أو وطء أو تقويت بضع قهرا.

¹⁸ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 4: 230; Vehbe, *el-Mevsûatü'l-fikhiyyetü'l-Müeyyessera* (İstanbul: Seha Neşriyat, t.y.), 2: 11. هو المال الذي يجب في عقد النكاح على الزوج في مقابلة البضع. Halil Abdülkerim Gönenç, “es-Sadâk”, *el-Mevsûatü'l-fikhiyyetü'l-Müeyyessera* (İstanbul: Seha Neşriyat, t.y.), 2: 11. هو المال الذي تستحقه الزوجة بعقد النكاح.

¹⁹ Halil Cin, “İslam Hukukunda Mehir”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29/1-2 (1972): 199.

olarak erkeğin karısına ödemek zorunda olduğu mal veya ekonomik değeri olan menfaat şeklinde tanımlanabilir.

6.2. Hukukî Dayanağı

Kur'an-ı Kerim'de mehirle alakalı 10 ayet (el-Bakara 2/236-237; en-Nisâ 4/4, 20-21,24-25; el-Mâide 5/5; el-Ahzâb 33/50; el-Mümtehine 60/10) mevcuttur. Bunlarda mehrin verilmesi emredilmekte, bazı detay hükümler zikredilmekte, kısmen veya tamamen geri alınması yasaklanmaktadır. Bu ayetlerden bazıları şu şekildedir: "وَأْتُوا" "Kadınlara mehirlerini gönül hoşluğu ile verin." (en-Nisâ 4/4). "وَأِنْ" "Eğer bir eşi bırakıp yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın." (en-Nisâ, 4/20). "فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً" "Onlardan faydalanmanıza karşılık kararlaştırılmış mehirlerini verin." (en-Nisâ 4/24). Kur'an-ı Kerim'de aile hukukuna ilişkin 70 ayet bulunduğu ifade edilmektedir.²⁰ Bu durum, mehirle alakalı ayet sayısının 10 olmasıyla birlikte düşünüldüğünde Kur'an'da konuya verilen önem daha net anlaşılabilir.

Kur'an-ı Kerim'deki emirlere paralel olarak Hz. Peygamber'in beyanlarında da mehre vurgu yapıldığı görülmektedir. Bahsi geçen vurguya örnek teşkil edebilecek nitelikteki rivayetlerden bazıları şu şekildedir:

Bir gün Hz. Peygamber Abdurrahman b. Avf'la karşılaştı. Üzerinde zaferan izi gördü ve sebebini sordu. Abdurrahman b. Avf evlendiğini haber verdi. Rasulullah ne kadar mehir verdiğini sorunca "1 nevat (5 dirhem) ağırlığında altın." şeklinde cevap verdi.²¹

Bu rivayette, Hz. Peygamber'in sahabinin evlilik haberini aldığı anda sorduğu ilk şeyin mehir olması dikkat çekicidir.

Hz. Peygamber bir kadınla evlenmek isteyen sahabiye mehir olacak vereceği bir şeyi olup olmadığını sordu. Sahabi olmadığını söyleyince arayıp bir şeyler bulmasını emretti. Ancak adam eli boş geri geldi. Bu durumu gören Hz. Peygamber

²⁰ Bedreddin Çetiner, "Ahkâmü'l-Kur'an", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1: 551.

²¹ Buhârî, "Nikah", 7 (H. No: 5072).

“Demirden bir yüzük bile olsa” bulmasını emrederek geri gönderdi. İkinci defa da eli boş dönen sahabi, “Ya Rasulallah! Demirden bir yüzük bile bulamadım. Sadece izarım var, yarısı onun olsun.” dedi. Hz. Peygamber, “İzarını ne yapsın? Sen giysen ona, o giyse sana bir şey kalmaz.” diyerek teklifini kabul etmedi. Bunun üzerine adam uzunca bir süre oturdu. Sonra gitmek için kalktı. Gittiğini gören Rasulullah onu çağrılmalarını emretti. Gelince, Kur’an’dan hangi ayetleri ezbere bildiğini sordu. Sahabi de “Şu şu sureleri biliyorum.” diyerek bazı sureleri saydı. Bunun üzerine Hz. Peygamber; “Hadi git. Kur’an’dan ezbere bildiğin sureler karşılığında o kadını sana nikahladım.” dedi.²²

Görüldüğü üzere Hz. Peygamber mehir verecek bir şeyler bulabilmesi için sahabiye tekrar tekrar göndermiş, nihayetinde Kur’an ayetleri de olsa mehir belirlemiştir. Benzer bir hadise Hz. Ali ve Hz. Fatıma’nın evliliklerinde de yaşanmıştır. Nikahtan sonra Hz. Fatıma’nın yanına gitmek isteyen Hz. Ali’ye, biraz mehir vermesini emretmiştir. Hz. Ali’nin verecek bir şeyi olmadığı şeklindeki cevabı üzerine, “Hutamiyye zırhın nerede?” diyerek onu vermesini istemiştir.²³ Bu rivayetlerden Hz. Peygamber’in, damadın imkânı olmasa da kendine uygun şekilde mutlaka bir şeyler vermesini emrettiği, mehirsiz evliliğe müsaade etmediği sonucuna ulaşılabilir.

Ayet ve hadislerde yapılan bu ısrarlı vurgu neticesinde İslam hukukçuları mehrin vâcib olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Buna göre Hz. Peygamber dışında hiç kimsenin mehir vermeden evlenmesi caiz değildir.²⁴ Ayetlerdeki mütekerrir emirler, Hz. Peygamber’in uygulaması, sembolik bile olsa bir mehir belirleme hususundaki ısrarı gibi etkenler göz önüne alındığında mehrin vâcib olduğu sonucuna ulaşılabilir. Zira her konuda kolaylaştırma ilkesini benimseyen Hz. Peygamber’in sahabiye defaatle mehir bulması için göndermesi, fakir olsa bile mehirsiz evlenmesine müsaade etmemesi bu kanaati destekler niteliktedir.

6.3. Çeşitleri

Mehirle ilgili, mehr-i müsemma-misl, mehr-i muaccel-müeccel gibi kavramlar, -özellikle konuyla ilgili yeterli alt yapıya sahip olmayanlar için- karmaşık görünebilir.

²² Buhârî, “Nikah”, 51 (H. No: 5149); Müslim, “Nikah”, 13 (H. No: 1425).

²³ Ebû Dâvûd, “Nikah”, 36 (H. No: 2125); Nesâî, “Nikah”, 76 (H. No: 3375).

²⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, t.y., 5: 63; Muhammed b. Ahmed İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid* (Beyrut: Dâru'l-Meârif, 1982), 2: 18; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10: 97; Hatîb Şirbînî, *Muğni'l-muhtac ila ma'rifeti meânî elfâzi'l-Minhâc*, thk. Ali Muhammed Muavviz ve Âdil Ahmed Abdülmevcud (Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000), 4: 367.

Bu isimlendirmeler mehrin çeşitleri ile alakalı olduğundan diğer başlıklara geçmeden önce mezkûr terimlerin açıklanması, konunun daha net anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Mehir, karşılıklı anlaşmayla belirlenip belirlenmemesine göre müsemma ve misl olmak üzere iki kısma ayrılır. Müsemma da kendi içinde ödenme zamanına göre muaccel ve müeccel olarak ikiye ayrılır.

6.3.1. Mehr-i Müsemma

Nikah esnasında, öncesinde veya sonrasında miktarı, cinsi, vasıfları gibi özellikleri tarafların karşılıklı rızasıyla belirlenen mehirdir.²⁵ Bu belirlemenin yapılması akdin geçerliliği veya mehrin erkeğe vâcib olması için şart değildir. Bir diğer ifadeyle, mehir üzerinde hiç konuşulmadan nikah akdedilse bile, bu akit geçerli olup mehrin ödenmesi gerekir.²⁶ Âlimlerin çoğunluğu bu görüştedir.²⁷ Zira Kur'an-ı Kerim'de mehir belirlemeden yapılan evliliğin talâk yoluyla sona erdirilmesi hakkında hükümler mevcuttur.²⁸ Talâk, ancak geçerli bir nikah ile gündeme gelebileceğinden bu ayet mehir belirlenmeden yapılan akdin geçerli olduğuna delil teşkil eder.²⁹

Fıkıh mezhepleri arasında sadece Mâlikîler, mehri nikah akdinin şartları arasında sayıp³⁰ mehir vermemek üzere yapılan akdin -zifaf gerçekleşmediği sürece- geçersiz olduğuna hükmederler. Zifaf gerçekleştiği takdirde kadına mehr-i misl ödenmesi gerekir.³¹

Bununla birlikte ileride çıkabilecek anlaşmazlıkları önlemek adına bu tespitin önceden yapılması müstehab görülür.³² Ayrıca zifaf gerçekleşmeden önce vuku bulan talâk sonucu mehrin ödenmesinde tesmiye edilmiş olup olmaması önem arz

²⁵ “el-Mevsûatü'l-fikhiyye”, 2000, 39: 153; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7: 265.

²⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 150; Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2: 164; Serahsî, *el-Mebsût*, t.y., 5: 62; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2: 26; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10: 137; Abdullah b. Mahmud Mevsilî, *el-İhtiyâr li ta'lîli'l-Muhtâr*, thk. Mahmud Ebû Dakîka Şeyh (Beyrut: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, t.y.), 3: 101.

²⁷ Zeynüddin İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzi'd-Dekâik*, 2. Bs (Dâru'l-Kitâb el-İslâmî, t.y.), 3: 152.

²⁸ “Nikahtan sonra, henüz dokunmadan veya onlar için belli bir mehir tayin etmeden kadınları boşarsanız, bunda size mehir zorunluluğu yoktur. Bu durumda onlara mut'a verin.” (el-Bakara 2/236)

²⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 150; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2: 26; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10: 98.

³⁰ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2: 18.

³¹ Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2: 164. Akdi ifsad edebilecek olan, mehir vermemek üzere anlaşılması durumudur. Mehir hakkında konuşulmamış olması halinde -zifaf gerçekleşmese bile- akit geçerli olup mehr-i misl gerekir.

³² Kâsânî, *Bedâi'*, 2003, 3: 484; Nevevî, *el-Mecmû*, 18: 6; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7: 258.

etmektedir. Belirleme yapılmışsa bu durumda kadın anlaşılan miktarın yarısını almaya hak kazanır.³³ Eğer belirlenmemişse mehir hakkı düşer, sadece *mut'a*³⁴ alabilir.³⁵ Bu durum zımnen kadın için tesmiyeye bir teşvik sayılabilir.³⁶ Nitekim kadının istemesi halinde, yargı yoluyla bile olsa, tesmiye yapılır. Kocanın buna itiraz etme hakkı yoktur.³⁷

Yukarıda belirtildiği üzere mehr-i müsemma ödenme zamanına göre ikiye ayrılır. Bunlardan ilki; çabukluk, sürat anlamına gelen *عجل* kökünden³⁸ türemiş mehr-i muaccel olup akitle birlikte veya zifaftan önce verilen mehirdir.³⁹ Diğeri ise erteleme anlamına gelen *أجل* kökünden⁴⁰ türemiş mehr-i müeccel olup ödenmesi sonraki bir zamana ertelenmiş mehirdir.⁴¹

Mehrin nikah akdi esnasında veya hemen akabinde verilmesi şart değildir. Tamamı veya bir kısmının ödenmesi ertelenebilir. Detaylar noktasında farklılıklar olsa da fukahanın çoğunluğu mehri tecil etmenin caiz olduğu görüşündedir.⁴²

Hanefiler mehrin tecil edilmesinde herhangi bir kayıt koymazlar. Buna göre kısmen veya tamamen ertelenebildiği gibi,⁴³ ertelemenin vadesi uzun veya kısa olabilir.⁴⁴ Ödenmesi için bir zaman tayin edilmemişse vefat veya talâkla vadesinin geldiği kabul edilir.⁴⁵ Eğer vade belirlenmişse, kadının önceden isteme hakkı yoktur. Hatta üzerinde anlaşılan zamandan önce vefat veya talâk vuku bulsa bile kadın,

³³ “Kendilerine mehir tayin ederek evlendiğiniz kadınları, temas etmeden boşarsanız, tayin ettiğiniz mehrin yarısı onların hakkıdır.” (el-Bakara 2/237)

³⁴ Mut'a: Kocanın boşadığı karısının gönlünü hoş etmek için verdiği şeyler. (Zuhaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî*, 7: 316) Bahsi geçen mut'a ile Şia'nın cevaz verdiği mut'a nikahı birbirinden farklıdır. Mut'a nikahı hakkında detaylı bilgi için bkz. İbrahim Kafi Dönmez, “Müt'a”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32:174-180.

³⁵ Bkz: el-Bakara 2/236

³⁶ Benzer görüş için bkz. Yasdıman Demirdöven, *Kadının Evlilikteki Hakları*, 83-84.

³⁷ Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2: 163; Kâsânî, *Bedâi'*, 2003, 3: 486; Yahya b. Şeref Nevevî, *Minhâcu't-tâlibîn*, 398.

³⁸ İbn Manzûr, “acl”, *Lisânü'l-arab*, 11: 425.

³⁹ Ömer Nasuhi Bilmen, “Mehr-i Muaccel”, *Fıkıh İlmî ve İslam Hukuku Terimleri Sözlüğü*, Haz.: Abdullah Kahraman (İstanbul: Nizamiye Akademi, 2016), 138; Mehmet Erdoğan, “Mehr-i Mu'accel”, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016), 356; Mahmud Muhammed Şeyh, *el-Mehr fi'l-İslam beyne'l-mazî ve'l-hâzır* (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2000), 207.

⁴⁰ İbn Manzûr, “ecl”, *Lisânü'l-arab*, 11: 11.

⁴¹ Bilmen, “Mehr-i Müeccel”, *Fıkıh İlmî Sözlüğü*, 138; Erdoğan, “Mehr-i Müeccel”, *Fıkıh Sözlüğü* 356; Şeyh, *el-Mehr fi'l-İslam*, 207.

⁴² Kâsânî, *Bedâi'*, 2003, 3: 291; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10: 115; Nevevî, *el-Mecmû*, 18: 10; Muhammed b. Ahmed Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî alâ Şerhi'l-Kebîr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y.), 2: 297.

⁴³ Ekmelüddîn Bâbertî, *el-Înâye şerhu'l-Hidâye* (Dâru'l-Fikr, t.y.), 3: 370.

⁴⁴ Zuhaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî*, 7: 277.

⁴⁵ Kâsânî, *Bedâi'*, 2003, 3: 515.

vadenin dolmasını beklemek zorundadır.⁴⁶ Bununla birlikte mehrin bir kısmının zifaktan önce verilmesi müstehab görülür.⁴⁷

Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre mehrin belirlenmiş bir vadeye kadar ertelenmesi caizdir. Eğer vade belirlenmez veya meçhul olursa Şâfiîlere göre tesmiye fasid olup mehr-i misl gerekir. Hanbelîlere göre bu durumda vefat veya talâk zamanına kadar ertelenmiş sayılır.⁴⁸

Mâlikî fakihlerin bir kısmı mehrin tecil edilmesine cevaz vermezken, bazıları caiz olduğu görüşündedir. Hatta birazının muaccel, birazının müeccel olması, zifaktan önce çeyrek dinar verilmesi müstehab görülmüştür. Bununla birlikte erteleme için bazı şartları vardır. Ödeme zamanı net olarak belirlenmeli, bu vade en geç çiftin akranelerinin ömrü kadar olmalıdır. En fazla 40 yıl olabileceği de söylenmiştir.⁴⁹

Mehr-i müsemmanın bu şekilde muaccel ve müeccel olarak ayrılmasına karşı çıkan araştırmacılar da mevcuttur. Bu yaklaşıma göre, mehrin müeccel kısmı, hemen ödenmesi imkânsız olacak miktarlar talep edilmesi nedeniyle ortaya çıkmıştır. Bugün de yüksek rakamlar belirlenmesine etkisi söz konusudur. Kaldı ki tecil etmekle alakalı uygulama nasslardan kaynaklı olmayıp örf ve adete dayanmaktadır. Bugün uygulamada sıkıntılara yol açıyorsa terkedilmelidir.⁵⁰

6.3.2. Mehr-i Misl

Mehr-i misl; tesmiye yapılmadığında veya herhangi bir sebeple tesmiyenin geçersiz sayılması halinde ödenen mehirdir. Zira asıl olan misl olup müsemma karşılıklı anlaşmayla onun yerine ikame edilir. İkame edilende herhangi bir sorun olması halinde asla dönülür. Bu durumda ödenecek miktar, geline denk olan kadınların (emsalinin) aldığı mehirlere kıyasla belirlenir.⁵¹

Emsal alınacak kadınların kimler olduğu ve hangi özelliklerde denklik aranacağı konusunda muhtelif görüşler mevcuttur. Çoğunluğa göre baba tarafından

⁴⁶ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 4: 291-292.

⁴⁷ M. Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvalu's-şahsiyye fi's-şeriatil İslâmiyye* (Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, 2007), 140.

⁴⁸ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10: 115; Nevevî, *el-Mecmû*, 18: 10; Desûkî, *Hâşiye*, 2: 297; Zuhaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî*, 7: 278.

⁴⁹ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2: 22; İbn Cüzey, *el-Kavânîn*, 349.

⁵⁰ Şeyh, *el-Mehr fi'l-İslam*, 207-228.

⁵¹ Kâsânî, *Bedâi'*, 2003, 3: 491-492,512.

akrabası olan kadınlara öncelik verilir.⁵² Çünkü kişinin nesebi, asaleti babasına nisbetle ölçülür.⁵³ Babanın ailesinde denk biri bulunamazsa anne tarafına bakılır. Zira bunlar yabancıardan daha yakındır. Yine emsali bulunamazsa kadının yaşadığı şehirde ve yakın şehirlerde aranır.⁵⁴ Hanefilere göre baba tarafından bulunamadığında annenin akrabalarına bakılmaz. Babanın ailesine denk ailelerden aranır.⁵⁵

Emsal kadınlarda genel olarak; dindarlık, akıl, iffet, yaş, bekaret, nesep, güzellik, zenginlik gibi özelliklerde denklik aranır. Çünkü bunlar miktarın belirlenmesinde rol oynar.⁵⁶

Mehr-i mislin, kadının mehir hakkının zayi olmasını önlemek amacıyla konulmuş bir mekanizma olduğunu düşünmek mümkündür. Zira çeşitli sebeplerden dolayı müsemma uygulanamadığında bu hak baki kalıp devreye misl mehir girer. Bununla birlikte emsal alınacak kadınlar, gerekse bu kadınlarda aranması gereken özellikler noktasında fukahanın kendi dönemlerine uygun olarak belirledikleri kriterler bugüne uyacak şekilde yeniden düzenlenebilir.

6.4. Miktarı

Fıkıh âlimleri nasllara dayanarak mehrin vâcib olduğu hükmüne ulaştıktan sonra konunun detaylarına inmişler, bu bağlamda miktarı hususunu ele almışlardır. Klasik dönem eserlerinde bu konu genellikle asgari ve azami miktarlar üzerinden incelenmiştir.

6.4.1. Alt sınır

Mehrin alt sınırı olup olmadığı hususun fukaha arasında ihtilaf mevzuu olup birbirine zıt iki görüş söz konusudur. Her iki grup da icihadlarını nasllara dayanarak temellendirmeye çalışmıştır.

Hanefî ve Mâlikî mezheplerine göre mehir için asgari bir miktar mevcuttur. Bu sınır Hanefilere göre 10, Mâlikîlere göre 3 dirhemdir.⁵⁷ İki mezhep de bu miktarı sirkat

⁵² Serahsî, *el-Mebsût*, t.y., 5: 64; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10: 151; Nevevî, *el-Mecmû*, 18: 59.

⁵³ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3: 108.

⁵⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10: 151.

⁵⁵ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 4: 285.

⁵⁶ Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2: 162; Serahsî, *el-Mebsût*, t.y., 5: 64; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10: 151; Nevevî, *el-Mecmû*, 18: 59-60; İbn Cüzey, *el-Kavânîn*, 353.

⁵⁷ Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2: 152; Serahsî, *el-Mebsût*, t.y., 5: 80-81.

haddi uygulanabilmesi için konan alt sınıra kıyasla belirlemişlerdir. Aralarındaki farklılık buradan kaynaklanmaktadır.⁵⁸

Hanefiler'e göre Hz. Peygamber'den nakledilen "10 dirhemden az mehir yoktur."⁵⁹ şeklindeki rivayet bu konuda delildir. Ayrıca farz kılınan mali yükümlülükler için genellikle miktar belirlenmiştir. Dolayısıyla mehir için de bir sınır belirlenmiş olmalıdır.⁶⁰ Mehir, kadına verilen değer bir göstergesidir. Bu durumda, en azından hırsıza had uygulanacak, bir uzvun kesilmesini sağlayacak miktardan daha az olmaması gerekir.⁶¹ Her şey bir yana, miktar konusunda böyle bir ihtilaf mevcutsa, ihtiyaten alt sınır olduğu görüşüne göre amel etmek takvaya daha yakındır.⁶² Bundan daha az verildiğine dair Hz. Peygamber'den nakledilen rivayetlerdeki miktarlar mehrin muaccel kısmına hamledilir. Zira o dönemde mehrin bir kısmının zifaktan önce verilmesi addetti.⁶³

İki mezhebin dışında bazı fakihler de mehrin alt sınırı olduğu görüşünü savunmuşlardır. Bu bağlamda asgari miktar İbn Şübrüme'ye göre beş, İbrahim en-Nehâî'ye göre kırk, Saîd b. Cübeyr'e göre elli dirhemdir.⁶⁴

Şâfiî ve Hanbelî mezhepleri mehrin alt sınırı olmadığı görüşündedirler.⁶⁵ Taraflar anlaşmaları takdirde az veya çok olmasının bir önemi yoktur.⁶⁶ "و أحل لكم" "Haram kılınanların dışında kalanları mallarınızı verip istemeniz size helal kılındı." (en-Nisa 4/24) ayetindeki "mallarınız" lafzı, mutlak olup azı da çoğu da kapsamaktadır.⁶⁷ Ayrıca Hz. Peygamber'in mehir verecek bir şey bulamayan sahabiden demirden bir yüzük bulmasını istemesi de⁶⁸ alt sınır olmadığına

⁵⁸ Hırsıza el kesme cezası uygulanabilmesi için çaldığı mal, Hanefilere göre 10, Mâlikîlere göre 3 dirhem değerinde olmak zorundadır. Mezkûr iki mezhep, mehrin alt sınırını bu miktarlara kıyas ederek belirlemişlerdir. İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2: 20; Kâsânî, *Bedâi'*, 2003, 3: 489.

⁵⁹ *Dârekutnî Sünenü'd-Dârekutnî* 4:358-359.

⁶⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, t.y., 5: 81; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2: 19.

⁶¹ Serahsî, *el-Mebsût*, t.y., 5: 81; Kâsânî, *Bedâi'*, 2003, 3: 489.

⁶² Kâsânî, *Bedâi'*, 2003, 3: 489.

⁶³ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 4: 231.

⁶⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10: 99; Nevevî, *el-Mecmû*, 18: 7.

⁶⁵ Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 150; Ömer b. Hüseyin Hırakî, *Metnü'l-Hirakî ala mezhebi Ebî Abdillâh Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî*, thk. Ebû Huzeyfe İbrahim b. Muhammed (Tanta: Dâru's-Sahâbe li't-Türâs, 1993), 106; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10: 99.

⁶⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 150.

⁶⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10: 100.

⁶⁸ Buhârî, "Nikah", 51 (H. No: 5149); Müslim, "Nikah", 13 (H. No: 1425).

delil teşkil eder. Mal edinilebilen, yarıya bölünebilen bir şey olduktan sonra miktarı önemli değildir.⁶⁹

1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi de mehrin alt sınırı olmadığı görüşünü esas almış, tarafların karşılıklı rızayla belirledikleri her miktarın mehir olabileceğini hükme bağlamıştır.⁷⁰

İki farklı ictehad incelendiğinde alt sınır olmadığı görüşü daha isabetli görünmektedir. Zira ayet ve hadislerle dayandırılmakta, bunun yanında aklî delillerle de desteklenmektedir. Asgari miktarın olduğunu savunan âlimlerin dayandıkları 10 dirhemden az mehir olmayacağını ifade eden hadisin zayıf olduğu, bizzat kendi eserlerinde ifade edilmektedir.⁷¹ Ayrıca mehir miktarı, tarafların ekonomik durumları, sosyal çevreleri, yaşadıkları coğrafi bölge gibi birçok değişkene bağlı olduğundan tüm bu farklılıkların göz ardı edilerek herkes için geçerli sabit bir sınır koymak bazı sorunlara yol açabilir. Bu nedenle miktar konusunda tarafların anlaştıkları miktarın esas alınması, herhangi bir sınırlamaya gidilmemesi daha makul görünmektedir.

6.4.2. Üst Sınır

Mehrin asgari miktarı hususundaki ihtilafın aksine, bir üst sınır olmadığı konusunda fukaha ittifak halindedir.⁷² Bu konuda dayandıkları delil "و إن أردتم استبدال زوج مكان زوج و آتیتم إحداهن قنطارا فلا تأخذوا منه شيئا" "Eğer bir eşi bırakıp yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın." (en-Nisâ 4/20) ayetidir. *Yüklerle* şeklinde tercüme edilen قنطار kelimesinin nitelediği miktar konusunda farklı yorumlar⁷³ bulunmakla birlikte, bunların hepsi oldukça yüksektir.⁷⁴ Ayetin yüklerle mehir almaktan bahsetmesi, buna dair olumsuz bir ifade kullanmaması, cevazına delil teşkil eder.⁷⁵ Zira Allah ancak mübah olan bir şeyle örnek verir.⁷⁶ Eğer fazla mehir haram olsaydı, geri alınması

⁶⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 150; Hırakî, *Metnü'l-Hırakî*, 106; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10: 99.

⁷⁰ Hukuk-ı Aile Kararnamesi Madde:80. (Ali Öge, ed., *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, Yay. Haz.: Orhan Çeker, 5. Bs (Konya: Mehir Vakfı Yayınları, 2017), 40.)

⁷¹ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 4: 230.

⁷² Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 150; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2: 18; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10: 99-100; İbn Cüzey, *el-Kavânin*, 350.

⁷³ Örn: 70 bin miskal, 100 rıtl, 200 okıyye, bir öküz derisi dolusu altın.

⁷⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 150; Nevevî, *el-Mecmû*, 18: 7-8; "el-Mevsûatü'l-fikhiyye", 2000, 39: 160.

⁷⁵ Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 150; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10: 100; Nevevî, *el-Mecmû*, 18: 7.

⁷⁶ Muhammed b. Ahmed Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, thk. Ahmed Berdûnî ve İbrahim Atfîş (Kâhire: Dâru'l-Mektebeti'l-Mısıriyye, 1964), 5: 99.

yasaklanmazdı.⁷⁷ Nitekim Hz. Ömer, mehre üst sınır getirmeye yönelik teşebbüsünden bu ayetin kendisine hatırlatılması neticesinde vazgeçmiştir.⁷⁸

Bununla birlikte mehir miktarının hafif tutulması, aşırıya kaçılmaması tavsiye edilmiş, teberrüken Hz. Peygamber'in eşlerine verdiği, kızları için istediği miktar olan 500 dirhemden fazla olmaması müstehab görülmüştür.⁷⁹ Nitekim Hz. Âişe'den nakledilen *“أن أعظم النساء بركة أيسرهن صداقاً”* *“Kadınların en bereketlisi mehir bakımından en kolay olanıdır”*⁸⁰ şeklindeki rivayet, miktarın az olmasının faziletine delil olarak zikredilmiştir.

6.5. Konusu

En genel anlamıyla mehrin konusu, evlilik akdiyle birlikte kocanın karısına verdiği veya vermeyi taahhüt ettiği şeydir. Bu başlık altında nelerin mehir olarak verilip verilemeyeceği konuları ele alınmıştır.

Fukahaya göre, mehir olarak tayin edilen şeyin mütekavvim mal olması,⁸¹ karşılığında bedel alınabilmesi,⁸² ikiye bölünebilmesi,⁸³ telef edildiğinde tazmini mümkün olması,⁸⁴ cinsi, vasıfları, miktarı vb. özelliklerinin belirlenmesi gerekir.⁸⁵ Ekonomik değeri olmayan şeylerle, meyte, kan, şarap, domuz gibi mütekavvim olmayan malların tesmiye edilmesi caiz değildir. Gerekli şartları taşımayan malların tayin edilmesi halinde Mâlikîler dışındaki üç mezhebe göre tesmiye fasid olup mehr-i misl gerekir.⁸⁶ Mâlikîler bu durumda zifafî esas alırlar. Zifaf gerçekleşmemişse nikah feshedilir, gerçekleşmişse nikah sabit olur ve kadına mehr-i misl ödenmesi gerekir.⁸⁷

Menfaatin mehir olup olmayacağı hususunda ihtilaf bulunmakla birlikte, genel olarak karşılığında bedel alınabilen, icare akdine konu olabilen menfaatlerin de mehre

⁷⁷ Abdülkerim Zeydan, *el-Mufasssal fî ahkâmi'l-mer'e ve'l-beyti'l-müslim fî ş-şerîati'l-İslâmiyye* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993), 7: 70.

⁷⁸ Beyhakî, *Sünenü'l-kübrâ*, 7: 381.

⁷⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 151-152; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10: 101; Nevevî, *el-Mecmû*, 18: 3,9; Takıyyüddin İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-fetâvâ*, thk. Abdurrahman b. Muhammed İbn Kâsım (el-Medîne: Mecmaü'l-Melik Fahd li-Tabâati'l-Mushafi'ş-Şerif, 1995), 32: 194.

⁸⁰ Beyhakî, *Sünenü'l-kübrâ*, 7: 384.

⁸¹ Kâsânî, *Bedâi'*, 2003, 3: 491; İbn Cüzey, *el-Kavânin*, 349.

⁸² Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 153-154; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2: 21.

⁸³ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10: 99.

⁸⁴ Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 151.

⁸⁵ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2: 21.

⁸⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 183; Hırakî, *Metnü'l-Hırakî*, 106; Serahsî, *el-Mebsût*, t.y., 5: 89-90; İbrahim b. Muhammed Halebî, *Mültekâ el-ebhur*, thk. Abdullah Bilir (İstanbul: Şifa Yayınevi, 2013), 191.

⁸⁷ Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2: 147.

konu olabileceği kabul edilmiştir. Bu bağlamda, evinde oturmak, bineğini kullanmak, tarlasını ekmek, Kur'an öğretmek gibi menfaatler de mehir olabilir.⁸⁸

Sonuç olarak bir şeyin mehir olabilmesi için karşılığında bedel alınabilmesi, mütekavvim olması, anlaşmazlığa sebebiyet vermeyecek şekilde cins, vasıf ve miktarının belirlenmesi gerekir. Bu şartları taşımayan mal veya menfaatler mehir olarak kabul edilmez.

6.6. Ödenmesi ve Düşmesi

Sahih bir nikah akdi mehri vâcib kılmakla birlikte, bu durum kadının her halükârda mehri alabileceği anlamına gelmez. Gerekli şartlar oluştuğunda tamamen alabildiği gibi, bazı durumlarda kısmen veya tamamen kaybetmesi de imkân dahilindedir.⁸⁹

Mehrin tamamının ödenmesini gerektiren hususlar genel olarak; zifaf, eşlerden birinin vefatı, halvet-i sahîha, maraz-ı mevttte yapılan talâk ve zifaf olmaksızın kocanın evinde bir yıl kalma şeklinde sıralanabilir. Bunlardan zifaf ve vefat durumunda mehrin kesinleşeceği konusunda ittifak mevcutken⁹⁰ diğerleri hakkında farklılık söz konusudur.

Zifafın mehrin tamamını gerektirmesi için, gerçekleşmiş olması yeterlidir. Akdin sahîh ya da fasid olması, tesmiyenin yapıp yapılmaması gibi hususlar sonucu değiştirmez. Zifaf gerçekleşmişse mehir kesinleşir. Kadın ibrâ veya hibe etmedikçe ödenmek zorundadır.⁹¹

Mehrin tamamını kesinleştiren bir diğer sebep olan vefatın, hastalık vb. sebeplerle, normal ecelle veya karı koca dışındaki üçüncü bir şahsın eliyle gerçekleşmesi sonucu değiştirmez.⁹² Ancak Şâfiîlere göre vefat sadece belirlenmiş mehri kesinleştirir. Tesmiye yapılmadan vefat gerçekleşirse mut'a ödenmesi gerekir.⁹³ Yine kocanın intihar etmesi veya karısını öldürmesi durumunda da mehrin tamamının

⁸⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 151,154; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2: 21; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10: 101; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 4: 232,240.

⁸⁹ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 4: 233; Aydın, "Mehir", 28: 390.

⁹⁰ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2: 22; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10: 186; Nevevî, *el-Mecmû*, 18: 27; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3: 102.

⁹¹ Kâsânî, *Bedâi'*, 2003, 3: 520; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7: 288.

⁹² Kâsânî, *Bedâi'*, 2003, 3: 526; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10: 189; "el-Mevsûatü'l-fikhiyye", 2000, 39: 173.

⁹³ Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 157.

ödenmesi gerekir. Çoğunluk, kadının intihar etmesinin mehri düşürmeyeceği kanaatindedir.⁹⁴ Sadece Hanefilerde İmam Züfer'e (v. 158/775) göre intihar etmekle kocasının kendinden istifade imkânını elinden alması sebebiyle mehri düşer.⁹⁵

Kadının kocasını öldürmesi halinde İmam Züfer dışındaki Hanefiler ve Hanbelîler mehri düşürmeyeceği kanaatindedir. Zira kasten birini öldürmenin cezası bellidir. Buna ek olarak mehri düşürmenin şer'i bir delili yoktur. Şâfiîler Mâlikîler ve İmam Züfer'e göre bu kadın mehrini kaybeder. Zira evlilik ondan kaynaklanan bir fiil neticesinde sona ermiştir. Zifaktan önce kadından kaynaklanan ayrılmalarda zaten mehir düşer.⁹⁶

Sahih halvet, geçerli bir nikah akdinden sonra eşlerin, kendilerinden başkasının izinsiz giremeyeceğinden emin oldukları bir yerde, hakîkî, şerî, tabîî bir engel⁹⁷ bulunmaksızın ve zifaf gerçekleşmeksizin yalnız kalmalarını betimleyen fıkıh terimidir.⁹⁸

Sahih halvetin mehri kesinleştirmesi hususunda ihtilaf söz konusudur. Hanefiler ve Hanbelîlere göre kadın bu durumda mehri tamamına hak kazanırken,⁹⁹ Şâfiî ve Mâlikîlere göre sahîh halvete sonuç bağlanmaz, yok hükmündedir.¹⁰⁰

Hanbelî kaynaklarda, erkeğin karısını maraz-ı mevte boşaması mehri kesinleştiren hususlar arasında zikredilir. Zira bu durumda kocanın, kadını mehirden mahrum etmek için boşamış olma ihtimali söz konusudur. Bu şekilde boşanan kadının mehri tamamını alabilmesi için, kocanın o hastalık sebebiyle ölmesi, kadının dinden çıkmaması ve başka biriyle evlenmemiş olması gerekir.¹⁰¹

Mâlikîler, karı kocanın zifaf olmaksızın bir yıl aynı evde yaşamalarını, mehri kesinleştiren bir etken olarak kabul ederler. Ancak bunun için kadının zifafa uygun

⁹⁴ Kâsânî, *Bedâi'*, 2003, 3: 526; Nevevî, *el-Mecmû*, 18: 35; Mansur b. Yunus Buhûtî, *Keşşâfû'l-kınâ' an metni'l-İknâ'* (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1983), 5: 150; Desûkî, *Hâşiye*, 2: 301.

⁹⁵ Kâsânî, *Bedâi'*, 2003, 3: 526.

⁹⁶ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7: 291.

⁹⁷ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilahât-ı Fıkhiyye Kâmusu* (İstanbul: Bilmen Yayınevi, t.y.), 2: 125-127.

⁹⁸ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3: 103; Bilmen, "Halvet", *Fıkıh İlmi Sözlüğü* 89; "Halvet-i Sahîha", 89; Erdoğan, "Halvet", 176; Orhan Çeker, "Halvet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15: 384.

⁹⁹ Hırakî, *Metnü'l-Hırakî*, 107; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 4: 233.

¹⁰⁰ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2: 22; Nevevî, *el-Mecmû*, 18: 29.

¹⁰¹ Buhûtî, *Keşşâfû'l-kınâ'*, 5: 150-151.

olması, buluğa ermesi ve eşlerin zifaf gerçekleşmeyeceği üzerine anlaşmış olmaları gerekmektedir.¹⁰²

Zifaf veya sahih halvet gerçekleşmeden önce erkeğin karısını boşaması durumunda tesmiye edilen mehrin yarısının düşeceği hususunda ittifak söz konusudur.¹⁰³ Zira bu konu bizzat ayetle¹⁰⁴ hükme bağlanmıştır. Ancak sahih halvetten sonra boşaması hususunda ihtilaf mevcuttur. Hanefî ve Hanbelî mezheplerine göre, bu durum mehrin tamamını kesinleştiren bir sebep olduğundan ondan sonra gerçekleşen talâk yarısını düşürmez.¹⁰⁵ Şâfiî ve Mâlikî mezhepleri halveti hükümsüz saydıklarından, kadının yarım mehir alabileceği kanaatindedirler.

Zifaf veya sahih halvet gerçekleşmeden önce talâk dışında bir sebeple gerçekleşen tüm ayrılıklarda mehrin tamamı düşer. Çünkü bunların tamamı fesihdir. Fesih, akdi hiç olmamış gibi ortadan kaldırır. Olmayan bir şeye hüküm bina edilemeyeceğinden, feshedilen akde dayanılarak mehir borcu iddia edilemez. Bundan dolayı zifaf veya sahih halvetten önce akdin feshedilmesi mehrin tamamını düşürür.¹⁰⁶

Şâfiî ve Hanbelîler bu durumda ayrılmaya kimin sebebiyet verdiğini dikkate alırlar. Erkekten kaynaklanıyorsa mehrin yarısının, kadından kaynaklanıyorsa tamamının düşeceğine hükmederler.¹⁰⁷

Klasik fıkıh literatüründe mehre dair oldukça detaylı hükümlerin bulunduğunu söylemek mümkündür. Ancak -çalışmanın ana eksenini mehrin ahkâmı olmadığından- maksadın hasıl olmasına yetecek kadarıyla iktifa edildi. Bu bağlamda, klasik kaynaklarda yer alan hüküm ve bilgiler, okuyucu için konuya zihinsel altyapı sağlaması amacıyla özetlenerek sunulmaya çalışıldı.

¹⁰² İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2: 22; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7: 292.

¹⁰³ Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 153; Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2: 152-153; Kâsânî, *Bedâi'*, 2003, 3: 531; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10: 139.

¹⁰⁴ “Kendilerine mehir tayin ederek evlendiğiniz kadınları, temas etmeden boşarsanız, tayin ettiğiniz mehrin yarısı onlarındır.” (el-Bakara 2/237)

¹⁰⁵ Hırakî, *Metnü'l-Hırakî*, 107; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3: 103.

¹⁰⁶ Kâsânî, *Bedâi'*, 2003, 3: 528.

¹⁰⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10: 189; Nevevî, *el-Mecmû*, 18: 32.

BİRİNCİ BÖLÜM: HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE MEHİR

Hız. Peygamber'in hayatı, Müslümanlar için her yönden örnek olduğu gibi, fıkhî hükümler hususunda da ikinci referans kaynağıdır. Bu nedenle herhangi bir konuda hüküm tespit edilmeye çalışılırken ilgili ayetlerden sonra müracaat edilecek merci sünnettir. Tabiatıyla bu durum, mehre ilişkin hükümlerin belirlenmesi çabasında da geçerlidir. İlgili ayetler, mehrin ödenmesini emrederken, (en-Nisâ 4/24-25) gönül hoşnutluğu ile verilmesi gerektiğini, (en-Nisâ 4/4) kadının rızası olmadan tamamının veya bir kısmının geri alınamayacağını (el-Bakara 2/229) bildirir. Sarahaten olmasa da işaretin delaleti yoluyla, miktar konusunda bir üst sınır olmadığını haber verir. (en-Nisâ 4/4) Bu çalışmada da ayetlerden sonra sünnete müracaat edilerek, öncelikle Hız. Peygamber, sonrasında da ashabın verdiği mehir miktarları tespit edilmeye çalışıldı.

Mehirlerin Hız. Peygamber dönemi birimleriyle (dirhem-dinar vs.) tespit edilmesi gerekli olmakla birlikte sadece bununla yetinmek, Hız. Peygamber ve sahabeyi örnek almak açısından pratik fayda sağlamada yetersiz kalır. Belirlenen miktarların o dönemdeki alım gücünün tespit edilmesi daha somut veriler oluşmasını sağlar.

Bilindiği üzere Hız. Peygamber döneminde altın ve gümüş (dinar ve dirhem) paralar kullanılmaktaydı. Bunlardan gümüş zaman içerisinde oldukça fazla ekonomik değer kaybı yaşarken, altın değerini günümüze kadar korumuştur. Bu nedenle günümüz birimlerine çevirmede öncelikli olarak altın tercih edilmiştir.

Hız. Peygamber'in zekât nisabını gümüş için 200 dirhem¹⁰⁸ altın için 20 dinar¹⁰⁹ olarak belirlemesinden hareketle o dönemde bir dinarın 10 dirheme karşılık geldiği sonucuna ulaşılabilir. Bir dinar/miskal 4,25 gr olduğuna¹¹⁰ göre altının günümüz değerine dayanarak şöyle bir hesaplama yapmak mümkündür;¹¹¹

¹⁰⁸ Ebû Dâvûd, "Zekât", 4 (H. No: 1572).

¹⁰⁹ Dârekutnî, *Sünenü'd-Dârekutnî*, 2:471.

¹¹⁰ Cengiz Kallek, "Miskal", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30: 182.

¹¹¹ Bu hesaplamalar, altının 17.02.2019 tarihinde gram fiyatı baz alınarak yapılmıştır.

5 dirhem	0,5 miskal	2,125 gr	473,8 ₺
7,5 dirhem	0,75 miskal	3,187 gr	710,7 ₺
10 dirhem	1 miskal	4,25 gr	947,7 ₺
200 dirhem	20 miskal	85 gr	18.955 ₺

Rivayetlerden hareketle Hz. Peygamber döneminde bir koyunun fiyatının 5-10 dirhem arasında değiştiği söylenebilir.¹¹² İkisinin ortalaması alınarak bir koyunun 7,5 dirhem olduğu farz edilirse, günümüz fiyatlarıyla 710 ₺ gibi bir rakama ulaşılır. Koyunun 10 dirhem olduğu rivayeti esas alınrsa bu rakam 950 ₺ civarında olur. Bugün dünyada koyun fiyatlarını tespit etmek için Türkiye Diyanet Vakfı'nın 2018 yılı kurban bağış fiyatları esas alınrsa, bir koyunun yurt dışında 650 ₺, Türkiye'de 850 ₺ olduğunu söylemek mümkündür.¹¹³ Buradan hareketle Hz. Peygamber dönemindeki koyun fiyatlarının -tam mutabakat sağlamasa da- günümüz koyun fiyatlarına yakın olduğu söylenebilir. Bu da altının o dönemdeki alım gücüyle günümüzdeki alım gücü arasında çok fark olmadığı sonucuna ulaştırır.

Diğer zekât maddeleri üzerinden de benzer hesaplamalar yapmak mümkünse de çalışmanın ana mihveri ile çok bağlantılı olmaması nedeniyle, fikir vermeye yeterli olan bu hesaplamalarla iktifa edilecektir.

1. Hz. Peygamber'in Eşlerine Verdiği Mehirlere ve Günümüzdeki Karşılıkları

İbn Hişam'ın (v. 218/833) verdiği bilgilere göre Rasulullah'ın eşlerinin sayısı on üç,¹¹⁴ Taberî'ye (v. 310/923) göre on beştir. Aynı anda on bir eşi nikahında bulundurmuş, vefat ettiğinde geride dokuz eşi kalmıştır.¹¹⁵ Kaynaklardan tespit edebildiğimiz kadarıyla Hz. Peygamber'le evlenme zamanlarına göre Ezvâc-ı Tâhirât'ı şu şekilde sıralamak mümkündür;

¹¹² Buhârî, "Zekât", 37 (H. No: 1453); Ebû Dâvûd, "Buyû", 28 (H. No: 3384).

¹¹³ "Türkiye Diyanet Vakfı 2018 Online Bağış Sistemi", <https://bagis.diyantevakfi.org.tr>, erişim: 17 Şubat 2019, <https://bagis.diyantevakfi.org.tr>.

¹¹⁴ Abdülmelik İbn Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye li İbn Hişam*, thk. Mustafa Sakka v.dğr. (Beyrut: Dâru İhyâi't Tûrâsi'l Arabiyye, 1955), 2: 643.

¹¹⁵ Muhammed İbn Cerîr Taberî, *Tarihu't-Taberî-tarihu'r-rusûl ve'l-mülûk*, 2. Bs (Beyrut: Dâru't-Tûrâs, 1387), 3: 160-161.

Hiz. Hatice bint. Huveylid: Risâlet gelmeden 15 yıl önce,
Hiz. Sevde bint. Zem'a: Nübüvvetin 10. yılı Ramazan ayında,
Hiz. Âişe bint. Ebî Bekr: Nübüvvetin 10. yılı Şevval ayında,
Hiz. Hafsa bint. Ömer: Hicretin 3. yılı Şaban ayında,
Hiz. Zeyneb bint. Huzeyme: Hicretin 3. yılı Ramazan ayında
Hiz. Ümmü Seleme: Hicretin 4. yılı Şevval ayında,
Hiz. Cüveyriye bint. Hâris b. Ebî Dırâr: Hicretin 5. veya 6. yılında,
Hiz. Zeyneb bint. Cahş: Hicretin 5. yılında,
Hiz. Reyhâne: Hicretin 6. yılı Muharrem ayında,
Hiz. Safiyye bint. Huyey: Hicretin 6. yılında,
Hiz. Ümmü Habîbe bint. Ebî Süfyân: Hicretin 6. veya 7. yılında,
Hiz. Meymûne bint. Hâris b. Hazn: Hicretin 7. yılında,
Fatıma bint. ed-Dahhâk: Hicretin 8. Yılında
Ezma bint. Nu'mân: Hicretin 9. yılında

Hiz. Peygamber vefat ettiğinde hayatta olan dokuz hanım; Hiz. Sevde bint. Zem'a, Hiz. Âişe bint. Ebî Bekr, Hiz. Hafsa bint. Ömer, Hiz. Ümmü Seleme bint. Ebî Ümeyye, Hiz. Cüveyriye bint. Hâris b. Ebî Dırâr, Hiz. Zeyneb bint. Cahş, Hiz. Safiyye bint. Huyey, Hiz. Ümmü Habîbe bint. Ebî Süfyan, Hiz. Meymûne bint. Hâris b. Hazn,'dır. Kendisinden önce vefat eden eşleri Hiz. Hatice, Hiz. Zeyneb bint. Huzeyme ve eşi olduğunu kabul edenlere göre Hiz. Reyhâne'dir. Sadece nikah kıydığı hanımlar ise, Ezma bint. Nu'mân ile Amra bint. Yezîd'dir.¹¹⁶ İbn Sa'd (v. 230/845) Hiz. Peygamber'in eşleri başlığı altında on sekiz isim sıralar. Bunlardan son altı tanesi ile sadece nikah kıyıldığı, zıfaf gerçekleşmediğini belirtir.¹¹⁷

Kaynaklarda Hiz. Peygamber'in eşleri olarak yukarıda zikredilenler dışında isimler de bulunmakla birlikte, çalışmanın kapsamı nedeniyle yalnızca mehirleri ile ilgili malumat bulunan eşleri hakkında bilgi verilecektir.

¹¹⁶ İbn Hişam, *es-Sîre*, 2: 643,647.

¹¹⁷ Ebû Abdullah Muhammed İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, thk. Muhammed Abdulkadir Atâ (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990), 8: 42-118.

H. Peygamber'in eşlerine verdiği mehir ortalama 500 dirhem civarındadır. Nitekim H. Âişe'ye bu konu sorulduğunda "12 ukiyye ve 1 neşş idi. Neşş nedir biliyor musunuz? Yarım ukiyyedir. Bunun tamamı 500 dirhem eder. H. Peygamber'in eşlerine verdiği mehir budur."¹¹⁸ şeklinde cevap vermiştir. Yine H. Ömer bir hutbe esnasında "Sakın kadınların mehirlerini artırmayın. Eğer bu dünyada bir ikram, Allah katında takva (alameti) olsaydı buna en fazla layık olanınız H. Peygamber olurdu. Halbuki o ne eşleri ne de kızları için 12 ukiyyeden fazla mehir belirlememiştir."¹¹⁹ şeklindeki ifadesiyle benzer bir miktar zikretmiştir. Rivayetlerde kastedilen ukiyye Hicaz ukiyyesi olup 40 dirheme denktir.¹²⁰ Bu durumda 12 ukiyye 480 dirhem eder. H. Âişe'nin rivayetinde fazladan zikredilen 20 dirhem değerindeki neşş ibaresinin H. Ömer'den gelen rivayette bulunmaması, onun sadece ukiyye kısmını zikredip kûsûratı dikkate almamasından kaynaklanmış olabilir.¹²¹

H. Peygamber'in verdiği mehirler konusunda ortalama bir miktar söylemek mümkünse de her eşine tam olarak 480 veya 500 dirhem ödemiş değildir. Dolayısıyla H. Âişe, mezkûr miktarı belirtirken galibe itibar etmiştir.¹²² Bu nedenle miktar konusunda genel bir ifade kullanmak yerine, tespit edebildiğimiz kadarıyla H. Peygamber'in ödediği mehirleri ayrı ayrı zikretmek daha uygun olacaktır.

1.1. H. Hatice'nin Mehri

H. Peygamber'in H. Hatice ile evliliği 25 yaşında iken, risalet gelmeden önce gerçekleşti. İlk eşi olan Atık b. Âbid'in ölümünden sonra Ebû Hâle ile evlenen H. Hatice, Rasulullah'ın ilk eşi'dir. H. Peygamber, o hayattayken başkasıyla evlenmedi. İbrahim hariç tüm çocuklarının annesi olan H. Hatice, İslam'ı kabul eden ilk kişidir.¹²³

¹¹⁸ Müslim, "Nikah", 13 (H. No: 1426); Ebû Dâvûd, "Nikah", 29 (H. No: 2105); Nesâî, "Nikah", 66 (H. No: 3347); İbn Mâce, "Nikah", 17 (H.No: 1886).

¹¹⁹ Ebû Dâvûd, "Nikah", 29 (H. No: 2106); Tirmizî, "Nikah", 23 (H. No: 1114); Nesâî, "Nikah", 66 (H. No: 3349); İbn Mâce, "Nikah", 17 (H. No: 1887).

¹²⁰ Yahya b. Şeref Nevevî, *el-Minhâc fî şerhi Sahîh-i Müslim b. Haccâc* (Beytü'l-Efkârî'd-Düveliyye, t.y.), 886.

¹²¹ İyaz İbn Musa, *İkmâlü'l-mu'lim bi-fevâidi'l-Müslim*, thk. Yahya İsmail (Dâru'l-Vefa li't-Tabâati ve'n-Neşr ve't-Tevzî', 1998), 4: 585.

¹²² San'ânî, *Sübülü's-selam*, 3: 149.

¹²³ İbn Hişam, *es-Sîre*, 2: 644; İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 15,42; Taberî, *Tarih*, 3: 161; Mehmet Yaşar Kandemir, "Hatice", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16: 465.

Hz. Hatice'nin mehrinin ne kadar olduğu hususunda kaynaklarda farklı rivayetler mevcuttur. İbn Hişam (ö: 218/833) 20 genç deve verildiğini bildirirken¹²⁴ İbn Sa'd, (ö:230/845) ona da 12 ukiyye ve 1 neşş verildiğini nakleder.¹²⁵ San'ânî (ö: 1182) miktarın 12 ukiyye ve 1 neşş olmadığını ifade eder ancak ne kadar olduğu konusunda bilgi vermez.¹²⁶

Hz. Hatice'nin mehir miktarını günümüz rakamlarına çevirmek için Hz. Peygamber döneminde devenin fiyatının tespit edilmesi gerekir. Bunun için zekât nisapları kullanılarak yaklaşık bir değer belirlenebilir. Hz. Peygamber 5 deveye 1 koyun zekât verilmesini emretmiştir.¹²⁷ 40 koyun için verilecek zekat da 1 koyundur.¹²⁸ Buradan yola çıkarak o dönemde 5 deve ile 40 koyunun fiyatlarının birbirine denk olduğunu söylemek mümkündür.¹²⁹ Koyunun fiyatı 5-10 dirhem arası değiştiğine göre,¹³⁰ 40 koyunun değeri 200-400 dirhem arasında değişmektedir. Buradan 5 devenin fiyatının 200-400 dirhem, 1 devenin 40-80 dirhem civarında olduğu sonucuna ulaşılır.

Hz. Hatice'nin mehrinin 20 genç deve olduğu esas alınırsa günümüz rakamlarına şu şekilde çevirmek mümkündür: Deve fiyatı 40-80 dirhem ortası olan 60 dirhem olarak alındığında, $20 \times 60 = 1200$ dirhem = 120 miskal eder. 1 miskal 4,25 gr olduğuna göre, 120 miskal; $120 \times 4,25 = 510$ gr altın eder. Altının gram fiyatı bugün¹³¹ 224 ₺'dir. Bu durumda $510 \times 224 = 114.240$ ₺ sonucuna ulaşılır.

İbn Sa'd'ın 12 ukiyye ve 1 neşş verildiğine dair rivayeti esas alındığında, toplamı 500 dirhem/50 miskal eder. Bu durumda $50 \times 4,25 = 212,5$ gr altın eder. Altının gram fiyatı esas alınarak; $224 \times 212,5 = 47.600$ ₺ olduğu söylenebilir.

1.2. Hz. Sevde'nin Mehri

Hz. Sevde, Rasulullah'ın Hz. Hatice'den sonra evlendiği ilk eşidir. Hz. Peygamber'den önce, amcasının oğlu Sekrân b. Amr ile evliydi. İkisi de Mekke'de

¹²⁴ İbn Hişam, *es-Sîre*, 2: 643.

¹²⁵ İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 13.

¹²⁶ San'ânî, *Sübülü's-selam*, 3: 149.

¹²⁷ Ebû Dâvûd, "Zekât", 4 (H. No: 1568).

¹²⁸ Ebû Dâvûd, "Zekât", 4 (H. No: 1572).

¹²⁹ Mehmet Erkal, "Zekât", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44:199.

¹³⁰ Buhârî, "Zekât", 37 (H. No: 1453); Ebû Dâvûd, "Buyû", 28 (H. No: 3384).

¹³¹ Bu hesaplamalar, altının 17.02.2019 tarihinde gram fiyatı baz alınarak yapılmıştır.

Müslüman olup ikinci kabile ile Habeşistan'a hicret ettiler. Mekke'ye döndükten sonra Sekrân burada vefat etti. Beş çocuğuyla yalnız kalan Hz. Sevde'ye Hz. Peygamber tâlip oldu. Hz. Sevde, çocuklarının Rasulullah'ı rahatsız edebileceği endişesini dile getirdiyse de Hz. Peygamber'in, bunun sorun olmayacağını söyleyerek ikna etmesi üzerine nübüvvetin onuncu yılı Ramazan ayında 400 dirhem mehirle evlendiler. Hz. Peygamber hicretten sonra Hz. Âişe ile fiilen evlenene kadar, Hz. Sevde onun tek eşi olarak kaldı ve evlendikleri sırada küçük olan Ümmü Gülsüm ile Fatıma'ya annelik yaptı.¹³²

Hz. Sevde'nin mehrini günümüz rakamlarına çevirmek için şöyle bir hesaplama yapılabilir; 400 dirhem=40 miskal, 40x4,25=170 gram altın, altının gram fiyatı yaklaşık 224 ₺ olduğuna göre, 224x170=38.080 ₺ gibi bir sonuca ulaşılır.

1.3. Hz. Âişe'nin Mehri

Hz. Peygamber'in en yakın arkadaşlarından olan Hz. Ebû Bekir es-Sıddık'ın kızıdır. Babasından dolayı kendisine “Âişe-i Sıddıka” denen Hz. Âişe, nübüvvetin 4. yılında doğmuştur. Yaşı ve Hz. Peygamber'le kaç yaşında evlendiği hususunda farklı görüş ve eleştiriler olmakla birlikte,¹³³ çalışmanın kapsamı dışında olması sebebiyle bu konuya girilmeyecektir. Hz. Peygamber ile Hz. Âişe'nin nikahı nübüvvetin onuncu yılı Şevval ayında, hicretten üç yıl önce kıyılsa da zifaf hicretten sonra gerçekleşti. Medine'ye geldiklerinde Hz. Âişe, Hz. Ebû Bekir'in ailesinin yanına indi. Halbuki Mescid-i Nebevî ve etrafındaki odalar yapılmış ve Rasulullah'ın ailesi oraya yerleşmişti. Hz. Âişe bir süre daha babasının evinde kaldıktan sonra Hz. Ebû Bekir Hz. Peygamber'e “Seni ehlinle evlenmekten alıkoyan nedir?” diyerek bu durumun nedenini sordu. Hz. Peygamber'den “Mehirdir.” cevabını alınca ödünç olarak 12 ukiyye ve 1 neşş verdi. Böylece Rasulullah bu miktarı mehir olarak ödemek suretiyle hicretin sekizinci ayı başlarında Hz. Âişe ile evlendi.¹³⁴

¹³² İbn Hişam, *es-Sîre*, 2: 644; İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 42; Aynur Uraler, “Sevde”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36: 584-585; Aynur Uraler, “Ümmehâtü'l-Mü'minin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42: 306.

¹³³ Eleştiriler ve değerlendirmeler için bkz: Bünyamin Erul, “Hz. Âişe Kaç Yaşında Evlendi? Dokuz mu? On dokuz mu?”, *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 19/4 (2006): 637-349.

¹³⁴ İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 50; Mustafa Fayda, “Âişe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2: 201.

Hz. Âişe'nin mehrinin 50 dirhem değerindeki ev eşyası olduğu da rivayet edilmiş¹³⁵ ancak akabinde Elbânî'nin (ö: 1999) bu rivayeti zayıf olarak nitelediği bilgisi verilmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in hanımlarına verdiği mehir miktarını aktaran Hz. Âişe'nin, kendi mehrinin bundan farklı olduğundan bahsetmemesi de miktarın 12 ukiyye ve 1 neşş olduğu kanaatini güçlendirmektedir.

Hz. Âişe'nin mehrinin 500 dirhem olduğu rivayetine göre, günümüz rakamlarına çevirmek için şöyle bir hesaplama yapılabilir; 500dirhem=50 miskal, 50x4,25=212,5 gram altın, 224x212,5=47.600 ₺ eder. 50 dirhem olduğu rivayeti dikkate alındığında; 50 dirhem=5 miskal, 5x4,25=21,25 gram altın, 224x21,25=4.760 ₺'ye karşılık gelir.

1.4. Hz. Hafsa'nın Mehri

Risalet gelmeden beş yıl önce, Kureyşlilerin Kabe'yi onardığı sıralarda doğdu. Meşhur sahabi Abdullah b. Ömer'le ana baba bir kardeş olan Hz. Hafsa, Hz. Peygamber'den önce Huneys b. Huzâfe ile evliydi. Birlikte Medîne'ye hicret ettiler ancak Bedir savaşından sonra Huneys vefat etti. Önce Hz. Osman'a sonra Hz. Ebû Bekir'e kızıyla evlenmesini teklif eden Hz. Ömer ikisinden de olumsuz cevap aldı. Bu durumu Hz. Peygamber'e anlatınca Rasulullah ona, "Kızına Osman'dan, Osman'a da kızından daha hayırlısını göstereyim mi? Hafsa'yı bana nikahlırsın, ben de Ümmü'lgüsüm'ü Osman'a nikahlarım." dedi. Hz. Ömer'in memnuniyetle kabul etmesi üzerine, Hz. Peygamber ve Hz. Hafsa, Uhud Savaşı öncesi, hicretin üçüncü yılı Şaban ayında 400 dirhem mehirle evlendiler.¹³⁶

Hz. Hafsa'nın mehrinin günümüzdeki değerini tespit etmek için yapılan hesaplamalarda; 400 dirhem=40 miskal, 40x4,25=170 gram altın, 224x170=38.080 ₺ olduğu sonucuna ulaşılır.

1.5. Hz. Zeyneb bint. Huzeyme'nin Mehri

Fakir ve miskinlere olan merhametinden dolayı kendisine cahiliye devrinde *Ümmü'l-Mesâkîn* (muhtaçların annesi) denen Hz. Zeyneb, Hz. Peygamber'in eşlerinden Meymûne bint. Hâris'in de anne bir kardeşidir. Hz. Peygamber'den önceki

¹³⁵ İbn Mâce, "Nikah", 17 (H. No: 1890).

¹³⁶ İbn Hişam, *es-Sîre*, 2: 645; İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 65-66; Mehmet Yaşar Kandemir, "Hafsa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15: 119.

eşi Ubeyde b. Hâris'in Bedir'de şehit düşmesinden bir süre sonra, hicretin üçüncü yılı Ramazan ayında Hz. Peygamber'le evlendi. İbn Hişam mehrinin 400 dirhem olduğunu aktarırken, İbn Sa'd'ın Tabakât'ında bu miktar 12 ukiye ve 1 neşş olarak geçer. Zeyneb bint. Huzeyme bu evlilikten sekiz ay kadar sonra, Rebû'l-âhir ayında, otuzlu yaşlarda vefat etti. Cenaze namazını Rasulullah kıldırılmış ve onu Bakî' mezarlığına defnetmiştir.¹³⁷

Hz. Zeyneb bint. Huzeyme'nin mehri, 400 dirhem olduğu rivayeti esas alındığında, 400 dirhem=40 miskal, 40x4,25=170 gram altın, 224x170=38.080 ₺ olarak günümüz rakamlarına çevrilebilir. 500 dirhem olduğu rivayetine göre; 500dirhem=50 miskal, 50x4,25=212,5 gram altın, 224x212,5=47.600 ₺ olduğu sonucuna ulaşılır.

1.6. Hz. Ümmü Seleme'nin Mehri

Asıl ismi Hind bint. Ebî Ümeyye'dir. Nübüvvetten on üç yıl kadar önce doğdu. Hz. Peygamber'den önce Ebû Seleme ile evli olan Ümmü Seleme ve eşi, Habeşistan'a ilk hicret edenlerdendi. Bedir Savaşı'na da katılan eşi Ebû Seleme, Uhud Savaşı esnasında aldığı bir yara sebebiyle vefat etti. İddetin bitmesinin ardından önce Hz. Ebû Bekir, ondan sonra da Hz. Ömer Ümmü Seleme'ye talip oldular. Ancak o ikisini de kabul etmedi. Ardından Hz. Peygamber'den gelen evlilik teklifini de çocuklarının çokluğu, kendisinin de yaşlı ve kıskanç olması sebebiyle reddetmek istedi. Ancak Hz. Peygamber'in çocuklarına sahip çıkacağını, kendisinin ondan daha yaşlı olduğunu kıskançlığı için de dua edeceğini söyleyerek onu ikna etmesi üzerine kabul etti. Hicretin dördüncü yılı Şevval ayında evlendiler.¹³⁸ Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme'ye verdiği mehir konusunda farklı rivayetler mevcuttur. İbn Hişam mehrinin içi lif dolu bir yatak, bir bardak, bir tabak ve bir el değirmeni olduğunu aktarırken¹³⁹, İbn Sa'd iki el değirmeni, iki testi, içi lif dolu deri bir yastık şeklinde nakleder.¹⁴⁰ Taberânî'nin naklettiği, Hz. Peygamber'in Hz. Ümmü Seleme'yle 10 dirhem

¹³⁷ İbn Hişam, *es-Sîre*, 2: 647; İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 92; İbn Abdilberr Nemerî, *el-İstîâb fi ma'rifeti'l-ashâb*, thk. Ali Muhammed Becâvî (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1992), 4: 1853; Ayşe Esra Şahyar, "Zeyneb bint. Huzeyme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44: 361.

¹³⁸ İbn Hişam, *es-Sîre*, 2: 644-645; İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 69-71; Taberî, *Tarih*, 3: 164; Mehmet Yaşar Kandemir, "Ümmü Seleme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42: 328-330.

¹³⁹ İbn Hişam, *es-Sîre*, 2: 644-645.

¹⁴⁰ İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 71.

değerindeki ev eşyasıyla evlendiği şeklindeki rivayete de¹⁴¹ dayanarak Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme'ye mehir olarak verdiği bu eşyaların yaklaşık 10 dirhem değerinde olduğunu söylemek mümkündür.

Hz. Ümmü Seleme'nin 10 dirhem değerindeki mehri günümüzde, 10 dirhem=1 miskal=4,25 gram altın, 4,25x224=952 ₺'ye tekabül etmektedir.

1.7. Hz. Cüveyriye'nin Mehri

Asıl adı Berre olan Hz. Cüveyriye, Huzaa kabilesinin Benî Mustalik kolunun reisi Hâris b. Ebî Dırâr'ın kızıdır. Hz. Peygamber'den önce Mureysi' Gazvesi'nde öldürülen Safvan b. Mâlik ile evliydi. Hz. Cüveyriye, Mureysi' Gazvesi'nde esir edildi ve Sabit b. Kays'ın hissesine düştü. 9 ukiyye karşılığında Sabit'le *mükâtebe*¹⁴² yaptı. Bu bedeli ödemesi konusunda yardım istemek için Hz. Peygamber'e geldi. Hz. Peygamber ona bu söylediğinden daha hayırlısını hem mükâtebe bedelini ödemeyi hem kendisiyle evlenmeyi teklif etti. Hz. Cüveyriye'nin bu teklifi kabul etmesi üzerine hicretin beşinci veya altıncı yılında evlendiler. Hz. Peygamber'in Hz. Cüveyriye ile evlendiğini öğrenen ashâb, Rasulullah'ın akrabaları kabul ederek, ellerindeki Benî Mustalik'ten olan esirleri, serbest bıraktılar.¹⁴³ Bu esirlerin sayısı bazı rivayetlerde 40, bazı rivayetlerde 100 kişi olarak zikredilir.¹⁴⁴

Hz. Cüveyriye'nin mehri konusunda iki farklı rivayet grubu mevcuttur. Genel olarak azad edilme/esirlerin serbest bırakılması ile ilgili rivayetler bir grup, 400 dirhem miktarını zikreden rivayetler diğer grup olarak düşünülebilir. Birinci rivayet grubunda Hz. Cüveyriye'nin mehrinin; bizzat kendisinin,¹⁴⁵ kavminden bütün esirlerin veya 40 kişinin azad edilmesi¹⁴⁶ olduğu ifade edilir. İkinci grup rivayetlerin birinde Hz. Cüveyriye'nin babası Hâris'in, kızının fidyesini ödeyerek onun serbest bırakılmasını sağladığı, sonrasında Hz. Peygamber'in, İslam'ı seçen Cüveyriye'yi babasından

¹⁴¹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 23: 247.

¹⁴² Efendi ile kölesi arasında, bir bedel karşılığında özgürlük elde etmek üzerine kurulu olan bir akit. (Erdoğan, "Kitâbet", *Fıkıh Sözlüğü*, 312.)

¹⁴³ Muhammed İbn İshak, *Kitâbü's-Siyer ve'l-Meğâzi*, thk. Süheyl Zekkâr (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1978), 263; İbn Hişam, *es-Sîre*, 2: 294; İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 92; Nemerî, *el-İstîâb*, 4: 1804; Rıza Savaş, "Cüveyriye bint. Hâris", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8: 146.

¹⁴⁴ İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 92; Taberî, *Tarih*, 3: 165..

¹⁴⁵ Ahmed b. Yahya Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, thk. Süheyl Zekkâr ve Riyâd Zerkelî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996), 1: 442..

¹⁴⁶ İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 93.

isteyerek 400 dirhem mehirle evlendiği bildirilir. Diğerinde Hz. Peygamber'in Hz. Cüveyriye'yi Sâbit b. Kays'tan satın alıp azad ettiği ve 400 dirhem mehir vererek evlendiği nakledilir.¹⁴⁷

Hz. Peygamber'in mükâtebe bedelini ödemesi bazı ravilerce satın alma şeklinde anlaşılabilir. Sonuç olarak Hz. Peygamber Hz. Cüveyriye için Sâbit b. Kays'a bir bedel ödemiştir. Babasının fidye bedelini Hz. Peygamber'e vermesi de bu kanaati destekler niteliktedir. Yardım isteyen Hz. Cüveyriye'ye gereken bedeli ödemeyi ve evlenmeyi teklif etmiş, o da bunu kabul etmiştir. Bu kabulden hareketle Hz. Peygamber'in onu babasından isteyip 400 dirhem mehir vererek evlenmiş olması mümkündür. Ashâbın ellerindeki esirleri serbest bırakmasının yegâne sebebinin bu evlilik olması da esirlerin bazı kimselerce mehir olarak algılanmasına sebep olmuş olabilir. Babasının Hz. Cüveyriye için fidye ödediğinden habersiz olan kimselerin, Hz. Peygamber'in onu azad ettiğini düşünmüş olmaları da muhtemeldir.

Hz. Cüveyriye'nin mehrinin 400 dirhem olduğu esas alındığında günümüzde, 400 dirhem=40 miskal, 40x4,25=170 gram altın, 170x224=38.080 ₺ gibi bir rakama tekabül ettiğini söylemek mümkündür.

1.8. Hz. Zeyneb bint. Cahş'ın Mehri

Hz. Peygamber'in halası Ümeyme bint. Abdulmuttalib'in kızıdır. Künyesi Ümmü'l-Hakem olan Hz. Zeyneb'in asıl adının Berre olup Hz. Peygamber'in değiştirdiğine dair rivayetler de mevcuttur.¹⁴⁸ Rasulullah'tan önce Zeyd b. Hârise ile evli olan Hz. Zeyneb, dönürlüğünü Hz. Peygamber'in yaptığı bu evliliği başlangıçta istememiş, sonradan razı olmuştu. Hz. Zeyd mehir olarak 10 dinar, 60 dirhem, bir başörtüsü, bir çarşaf, bir gömlek, 60 müd hurma verdi. Ancak bir süre sonra aralarında anlaşmazlıklar çıkmaya başladı. Birkaç defa Hz. Peygamber'e Hz. Zeyneb'in çok konuştuğunu, sözleriyle kendisini incittiğini, onu boşamak istediğini söyleyen ancak her seferinde olumsuz cevap alan Hz. Zeyd, sonunda kararını uyguladı ve evlendikten yaklaşık bir yıl kadar sonra eşini boşadı.¹⁴⁹

¹⁴⁷ İbn Hişam, *es-Sîre*, 2: 296,646.

¹⁴⁸ İbn İshak, *Kitâbü's-siyer*, 262; İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 80; İzzüddin İbn Esîr, *Üsdü'l-gâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Ali Muhammed Muavviz ve Âdil Ahmed Abdülmevcud (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994), 7: 126.

¹⁴⁹ İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 80-81; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, 23: 39; İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (Beyrut: Dâru İhyâi't Tûrâsi'l Arabiyye, 1988), 4: 166; Muhammed

Hz. Peygamber'le Hz. Zeyneb'in evliliği hicretin beşinci yılında bizzat vahiy vasıtasıyla gerçekleşmiştir. (el-Ahzâb 33/37) Bundan dolayı daha sonraları Hz. Zeyneb, nikahının yedi kat göklerin ardında Allah tarafından kıyıldığını söyleyerek Rasulullah'ın diğer eşlerine karşı övünmüştür.¹⁵⁰

Hz. Zeyneb'in mehri konusunda bizim ulaşabildiğimiz iki farklı rivayet mevcuttur. Birinde ona da 400 dirhem verildiği aktarılırken,¹⁵¹ diğesinde bizzat Allah tarafından evlendirilmeleri nedeniyle Hz. Peygamber'in mehir ödemediği ifade edilir.¹⁵²

400 dirhem mehir verildiği rivayeti esas alındığında, 400 dirhem=40 miskal, 40x4,25=170 gram altın, 224x170=38.080 ₺ olarak günümüz rakamlarına çevrilebilir.

1.9. Hz. Reyhâne bint. Şem'ûn'un Mehri

Bazı kaynaklarda Benî Kurayza, bazılarında Benî Nadîr kabilesine mensup olduğu ifade edilse de genellikle tercih edilen görüş ilkidir.¹⁵³ Kocası Benî Kurayza'dan olduğu için bu kabileye nisbet edildiği de söylenir. Hz. Peygamber'den önce, Benî Kurayza ile yapılan savaştan sonra öldürülen Ebu'l-Hakem isimli bir zat ile evliydi. Hz. Reyhâne bu savaşta esir alınmış ve Hz. Peygamber'in payına düşmüştü. Rasulullah onu, İslam'ı seçip kendisiyle evlenmesi ya da Yahudilikte kalıp cariyesi olması arasında serbest bıraktı. Bazı rivayetler İslam'ı ve evliliği tercih ettiğini aktarırken bazıları tam aksini nakleder. Bu nedenle kaynakların bir kısmında Hz. Peygamber'in eşleri arasında zikredilirken, diğer bir kısmında cariyeleri arasındadır. Ancak tercih edilen görüş eşi olduğudur. Hatta Hz. Reyhâne'nin çok kıskanç olduğu, bu nedenle Rasulullah'ın onu boşadığı, ancak çok üzülmesi nedeniyle geri döndüğü nakledilir. Bu rivayetler de eşi olduğu görüşünü desteklemektedir. Eşi olduğu görüşü kabul edildiğinde Hz. Peygamber'in kendisinden önce vefat eden eşleri Hz. Hatice ve

---

Hamidullah, "Zeyneb bint. Cahş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44: 357.

¹⁵⁰ İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 82.

¹⁵¹ İbn Hişam, *es-Sîre*, 2: 644.

¹⁵² Belâzürî, *Ensâb*, 1: 434.

¹⁵³ Nemerî, *el-İstîâb*, 4: 1847.

Hiz. Zeyneb bint. Huzeyme yanında Hiz. Reyhâne de eklenmiş olur. Zira hicretin 10. yılında, Hiz. Peygamber Veda haccından döndükten bir süre sonra vefat etmiştir.¹⁵⁴

Hiz. Reyhâne Rasulullah'la hicretin 6. yılı Muharrem ayında evlenmiş olup mehri 12 ukiyye ve 1 neşş idi.¹⁵⁵ Mehrinin Hiz. Peygamber'in onu azad etmesi olduğu da rivayet edilmiştir.¹⁵⁶

12 ukiyye ve 1 neşş, 500 dirheme tekabül eder. Buna göre Hiz. Reyhâne'nin mehri günümüzde, 500 dirhem=50 miskal, 50x4,25=212,5 gram altın, 224x212,5= 47.600 ₺'ye karşılık gelir.

1.10. Hiz. Safiyye bint. Huyey'in Mehri

Medîne'de, muhtemelen 610 yılında doğdu. Benî Nadîr kabilesinin reisi Huyey b. Ahtâb'ın kızı olup annesi Benî Kurayza'dan Berre bint. Semevel'dir. İlk eşi olan Sellâm b. Müşkem'den boşandıktan sonra Kinâne b. Rabî' ile evlendi. Babasının, kocasının, kardeşlerinin öldürüldüğü Hayber'in fethi sonrasında esir edilenler arasında Hiz. Safiyye de vardı.¹⁵⁷ Hiz. Peygamber her savaşta ganimetler arasından bir şeyi seçer alır, buna da "safîyy" denirdi. Bu bazen bir kılıç, bazen zırh, bazen bir köle veya cariye olurdu. Hayber'deki "safîyy" de Hiz. Safiyye idi.¹⁵⁸

İlgili rivayetlerin bir kısmında Hiz. Safiyye'nin sahabeden Dîhye el-Kelbî'nin hissesine düştüğü, ancak onun hem Benî Kurayza hem Benî Nadîr'in hanımefendisi olması nedeniyle ancak Hiz. Peygamber'e layık olduğunun söylenmesi üzerine Rasulullah'ın Dîhye'yi memnun edecek bir bedel ödeyerek satın aldığı nakledilir.¹⁵⁹

Hiz. Peygamber'in müslüman olup kendisiyle evlenmesi veya azad edilip kabilesine dönmesi arasında serbest bıraktığı Hiz. Safiyye, İslam'ı ve Rasulullah'la

¹⁵⁴ İbn İshak, *Kitâbü's-siyer*, 270; İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 102-103; Nemerî, *el-İstiâb*, 4: 1847; İbn Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 7: 121; Hayati Yılmaz, "Reyhâne bint. Şem'un", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2008), 35: 42.

¹⁵⁵ İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 103.

¹⁵⁶ Belâzürî, *Ensâb*, 1: 454.

¹⁵⁷ İbn Hişam, *es-Sîre*, 2: 646; İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 95; Aynur Uraler, "Safiyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2008), 35: 474.

¹⁵⁸ Belâzürî, *Ensâb*, 1: 442-443.

¹⁵⁹ İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 97; İbn Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 7: 168.

evlenmeyi tercih etti.¹⁶⁰ Bunun üzerine Hz. Peygamber onu azad etti ve bunu mehir sayarak¹⁶¹ hicretin 6. yılında kendisiyle evlendi.¹⁶²

Hz. Peygamber'in uygulamasından dolayı fukaha, azad etmenin mehir olup olamayacağı hususunda ihtilaf etmiştir. Bir kısmı bu yöndeki hadislerle dayanarak bunun olabileceğini savunur. Diğer bir kısmı ise, bu evlilikte azadın mehir olmadığı, Rasulullah'ın Hz. Safiyye'yi azad edip onunla mehirsiz evlendiği görüşündedir. Zira mehirsiz evlenme hususunda ona özel izin verilmiştir. Ravi bu durumu azadın mehir olduğu şeklinde yorumlayıp öylece aktarmış olabilir. Hz. Peygamber Hz. Safiye'yi karşılıksız azad etmiş, sonra da onunla karşılıksız evlenmiştir.¹⁶³

Hz. Peygamber'in Hz. Safiyye'ye mehir olarak Ruzeyne bint. Emetillah isimli bir cariye verdiği dair bir rivayet bulunsa da¹⁶⁴ isnadının zayıf olması ve sahih hadislerle çelişmesi nedeniyle delil olabilecek nitelikte değildir.¹⁶⁵

1.11. Hz. Ümmü Habîbe'nin Mehri

Nübüvvetten 17 yıl önce doğdu. Asıl adı Remle bint. Ebî Süfyân olup kızı Habîbe'den dolayı Ümmü Habîbe künyesini almıştır. Adından da anlaşılacağı üzere Kureyş liderlerinden Ebû Süfyân'ın kızıdır. Hz. Peygamber'den önceki eşi, birlikte Habeşistan'a hicret ettikleri Ubeydullah b. Cahş idi. Orada irtidat edip Hristiyan olan Ubeydullah, Hz. Ümmü Habîbe'yi de ikna etmeye çalıştıysa da başarılı olmadı, sonunda Hristiyan olarak Habeşistan'da vefat etti. Hz. Ümmü Habîbe çocuğuyla birlikte yabancı bir ülkede tek başına kaldı. Onun bu durumundan haberdar olan Hz. Peygamber Amr b. Ümeyye ed-Damrî ile Necaşî'ye haber göndererek kendisi adına Hz. Ümmü Habîbe'ye dünür olmasını istedi. Necaşî Ebrehe isimli bir cariyesiyle Rasulullah'ın kendisine tâlip olduğu haberini gönderdiğinde Ümmü Habîbe'ye sevincinden üzerindeki takıları cariyeye hediye etti.¹⁶⁶

¹⁶⁰ İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 97.

¹⁶¹ Buhârî, "Nikah", 68 (H. No: 5169); Müslim, "Nikah", 14 (H. No:1365).

¹⁶² İbn İshak, *Kitâbü's-siyer*, 265; Taberî, *Tarih*, 3: 166.

¹⁶³ İbn Hacer Askalânî, *Fethu'l-bârî şerh-i Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Abdulaziz b. Abdullah İbn Bâz (Beyrut: Dâru'l-Meârif, 1379), 9: 129; Bedrüddin Aynî, *Umdetü'l-kârî şerh-i Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Dâru İhyâi't Tûrâsi'l Arabiyye, t.y.), 20: 81.

¹⁶⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir* 24: 277.

¹⁶⁵ Askalânî, *Fethu'l-bârî*, 9: 129.

¹⁶⁶ İbn İshak, *Kitâbü's-siyer*, 259; İbn Hişam, *es-Sîre*, 2: 645; İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 76-77; Belâzürî, *Ensâb*, 1: 438; Taberî, *Tarih*, 3: 165; Aynur Uraler, "Ümmü Habîbe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42: 318.

Ümmü Habîbe adına babasının amcasının oğlu olan Hâlid b. Saîd, Hz. Peygamber adına Necaşî'nin vekaletiyle hicretin 6. veya 7. yılında kıyılan nikahta¹⁶⁷ Necaşî, Rasulullah adına 400 dinar mehir verdi. Hz. Peygamber mehir olarak bir şey göndermedi.¹⁶⁸ Nikahtan sonra Necaşî, Hz. Ümmü Habîbe'yi Şurahbil b. Hasene ile Hz. Peygamber'e gönderdi, mehir miktarını mektupla bildirdi. Rasulullah aynen kabul etti.¹⁶⁹ Hz. Peygamber'in diğer eşlerinden hiçbiri 400 dinar mehir almamışken¹⁷⁰ Hz. Ümmü Habîbe'nin alması, Necaşî'nin ödemiş olmasından dolayıdır. Öyle anlaşılıyor ki; Hz. Peygamber de itiraz etmeyerek bu ikramı kabul etmiştir.

Hz. Ümmü Habîbe'nin oldukça yüksek olan mehri günümüz rakamlarına çevrildiğinde 400 dinar=400 miskal, 400x4,25=1.700 gram altın, 224x1.700=380.800 ₺ gibi bir meblağa tekabül etmektedir.

1.12. Hz. Meymûne'nin Mehri

Asıl adı Berre bint. Hâris olup Meymûne ismini Hz. Peygamber vermiştir. Hz. Abbas'ın eşi Ümmü Fadl bint. Hâris ile anne baba bir, Hz. Peygamber'in eşlerinden Zeyneb bint. Huzeyme ile anne bir kardeştir. Rasulullah'ın kendisinden sonra Esmâ bint. Nu'mân ile nikahlanmasına rağmen kaynaklarda Hz. Peygamber'in son evlendiği eşi olarak zikredilmektedir. Bu durumun Esmâ ile zifaf gerçekleşmemesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. İlk eşi olan Mes'ud b. Amr'dan ayrıldıktan sonra Ebû Ruhm b. Abduluzza ile evlendi. Ebû Ruhm'un vefatının ardından, Hz. Abbas Rasulullah'a, dul kalan baldızı ile evlenmesini teklif etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber haber göndererek onu velisi konumunda olan Hz. Abbas'tan istedi. Evlilik teklifi kendisine ulaştığında deve üstünde olan Hz. Meymûne, "Deve de üzerindeki de Rasulullah'ındır." diyerek sevincini izhar etti. Ahzâb Sûresi 50. ayette zikri geçen, nefisini Hz. Peygamber'e hibe eden kadının Hz. Meymûne olduğu nakledilir.¹⁷¹

Evlilikleri Umretü'l-Kaza senesi, yani hicretin 7. yılında gerçekleşti. Rasulullah'ın Hz. Meymûne ile ihramlıyken mi yoksa ihramdan çıktıktan sonra mı

¹⁶⁷ Belâzürî, *Ensâb*, 1: 438-439.

¹⁶⁸ Ebû Dâvûd, "Nikah", 29 (H. No: 2107); Nesâî, "Nikah", 66 (H. No: 3350).

¹⁶⁹ Ebû Dâvûd, "Nikah". 29 (H. No: 2108); Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 24:219.

¹⁷⁰ İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 78.

¹⁷¹ İbn İshak, *Kitâbü's-siyer*, 267; İbn Hişam, *es-Sîre*, 2: 646; İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 104-105,108; Nemerî, *el-İstîâb*, 4: 1915-1917; Mehmet Yaşar Kandemir, "Meymûne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29: 506.

evlendiği konusunda birbirine zıt haberler olmakla birlikte,¹⁷² nikahın ihramlıyken akdedilip zifafın daha sonra gerçekleştiği yönündeki rivayet¹⁷³ duruma açıklık getirmektedir.

Hz. Meymûne'nin mehri hususunda, Hz. Peygamber adına Hz. Abbas'ın 400 dirhem verdiği¹⁷⁴ mehrinin 500 dirhem olduğu¹⁷⁵ 10 ukiyye ve 1 neşş mehirle ya da sadece Zeyneb bint. Huzeyme'den kalanlarla evlendiği¹⁷⁶ yönünde farklı rivayetler mevcuttur. Zikredilen miktarlar birbirinden farklı olmakla birlikte, Hz. Peygamber'in eşlerine verdiği ortalama mehir miktarına yakındır.

Hz. Meymûne'nin mehrine dair üç farklı rivayet birbirine yakın olmakla birlikte, ayrı ayrı günümüz miktarlarına çevrilmesi yararlı olabilir. Buna göre, 400 dirhem olduğu kabul edildiğinde, 400 dirhem=40 miskal, 40x4,25=170 gram altın, 224x170=38.080 ₺ şeklinde bir sonuca ulaşılabilir. 500 dirhem rivayetine göre; 500 dirhem=50 miskal, 50x4,25=212,5 gram altın, 224x212,5=47.600 ₺'ye tekabül eder. 1 ukiyye 40 dirhem, 1 neşş de yarım ukiyye olduğuna göre,¹⁷⁷ 10 ukiyye ve 1 neşş 420 dirhem eder. Bu miktar günümüz rakamlarına çevrildiğinde, 420 dirhem=42 miskal, 42x4,25=178,5 gr altın, 224x178,5=39.984 ₺'ye karşılık gelir

1.13. Hz. Esmâ bint. en-Nu'mân'ın Mehri

Hz. Peygamber'in zifaf gerçekleşmeden ayrıldığı kadınlardandır. İsmi Esmâ, Ümeyme ya da Ümâme olduğu söylenmiştir. Hz. Peygamber'le evlendiği hususunda ittifak olmakla birlikte, ismi ve ayrılma sebebi hususunda ihtilaf mevcuttur.¹⁷⁸

Esmâ'nın babası Nu'mân b. Ebî Cevn, *Senetü'l-Vüfûd*'da¹⁷⁹ Kinde heyetiyle birlikte Hz. Peygamber'in yanına geldi. Kocasını ölen kızının dul kaldığını, çok güzel bir kadın olup kendisiyle evlenmek istediğini ilettili ve onunla evlenmesini teklif etti. Hz. Peygamber bu teklifi kabul etti ve Esmâ'yı getirmesi için Ebû Esîd es-Sa'dî'yi

¹⁷² İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 104-106.

¹⁷³ Buhârî, "Megazî", 45 (H. No: 4258).

¹⁷⁴ İbn Hişam, *es-Sîre*, 2: 646.

¹⁷⁵ İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 108.

¹⁷⁶ Belâzürî, *Ensâb*, 1: 445.

¹⁷⁷ Müslim, "Nikah", 13 (H. No: 1426); Nevevî, *el-Minhâc*, 886.

¹⁷⁸ Nemerî, *el-İstâb*, 4: 1785-1787.

¹⁷⁹ Heyetler senesi demektir. Hz. Peygamber'le görüşmek için Medine'ye gelen heyetlerin çokluğundan dolayı hicretin 9. (630) yılına verilen isim. (Mustafa Fayda, "Senetü'l-vüfûd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, t.y.), 36: 520.)

gönderdi. Hicretin 9. yılı, Rebû'l-Evvel ayında evlendiler.¹⁸⁰ Evliliklerine dair rivayetler genel bir bütünlük içermekle birlikte, yukarıda zikredildiği üzere nasıl ve neden ayrıldıkları hususunda farklı rivayetler söz konusudur.

Rivayetlerin bir kısmına göre evlendikten sonra Hz. Peygamber yanına gelip ona yaklaşmak istediğinde Esmâ'nın, "Senden Allah'a sığınırım" demesi üzerine Rasulullah onu ailesinin yanına gönderdi.¹⁸¹ Diğer bir kısmına göre Hz. Peygamber alaca hastalığı olduğunu görünce onu boşadı.¹⁸² Bazı rivayetler onun şakî bir kadın olup Rasulullah'tan kendisini ailesinin yanına göndermesini ve boşamasını istemesi üzerine ayrıldıklarını aktarır.¹⁸³ Bu son rivayet, Nu'mân b. Cevn'in Hz. Peygamber'e kızıyla evlenmesini teklif ederken, onun da bu evliliğe istekli olduğunu belirttiği rivayetle çelişmektedir. Bu durumda Nu'mân b. Cevn'in kızını yanlış anlamış olduğu veya Esmâ bint. Nu'mân'ın ayrılmak istediğini ifade eden rivayette bir sıkıntı bulunduğu düşünülebilir.

Esmâ bint. Nu'mân'ın Hz. Peygamber'den sonra iki defa daha evlendiği ve hiç evlenmediği, mahremleri dışında kimsenin onu görmediği yönünde birbirine zıt iki rivayet mevcuttur. Evlendiğini aktaran rivayetlerde onun perde arkasına çekilmediği, mü'minlerin annelerinden sayılmadığı zikredilir.¹⁸⁴

Esmâ bint. Nu'mân'ın mehri noktasında da ihtilaf mevcuttur. Bazı rivayetler mehir, bazıları mut'a¹⁸⁵ verildiğini nakleder. Mehir yönündeki rivayetlerde; miktarın 12 ukiyye ve 1 neşş olduğu, bunun 500 dirhem ettiği zikredilir. Nu'mân b. Ebî Cevn bu miktarı az bulduğunu ifade etmiş ancak Hz. Peygamber, eşlerine bundan fazlasını vermediği, kızlarına bundan fazlasını almadığını söylemiştir. Mut'a aldığını aktaran rivayetlerde, Rasulullah'ın iki beyaz keten elbise verdiği ifade edilir.¹⁸⁶

Mehir aldığı rivayetleri esas alındığında, Hz. Peygamber'in ona günümüz rakamlarıyla 500 dirhem=50 miskal, $50 \times 4,25 = 212,5$ gram altın, $224 \times 212,5 = 47.600$ ₺ ödediğini söylemek mümkündür. Bu meblağın nisab miktarının üzerinde olduğu

¹⁸⁰ İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 113-115.

¹⁸¹ Belâzürî, *Ensâb*, 1: 456.

¹⁸² Taberî, *Tarih*, 3: 167.

¹⁸³ Nemerî, *el-İstiâb*, 4: 1786.

¹⁸⁴ Belâzürî, *Ensâb*, 1: 456-457.

¹⁸⁵ Mehir tesmiye edilmeden akdedilen nikahtan sonra koca zifaf gerçekleşmeden karısını boşarsa bu durumda kadına mehir ödemesi gerekmez. Bunun yerine mut'a vermekle yükümlüdür. Bkz: el-Bakara 2/236.

¹⁸⁶ İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 114; Belâzürî, *Ensâb*, 1: 456,458.

düşünüldüğünde Rasulullah'ın ödediği mehirin, kadını zengin konuma getirecek bir meblağ olduğu sonucu ortaya çıkar.¹⁸⁷

Hz. Peygamber'in eşlerinden, mehir miktarı tespit edilebilen hanımlar bunlardır. Bunlar dışında kaynaklarda başka hanımların isimleri de zikredilmekle birlikte, aynı kişi hakkında birbirinden çok farklı haberler aktaran rivayetler arasında mehirlerine dair bilgiye rastlanmamıştır.

Hz. Peygamber'in eşlerine verdiği ortalama mehir miktarı, yukarıda da ifade edildiği gibi, 400-500 dirhem, günümüz rakamlarıyla yaklaşık 38.000-48.000 ₺ arasındadır. Bununla birlikte Hz. Ümmü Seleme'ye 10 dirhem değerinde ev eşyası verirken, Hz. Safiyye ile mehir vermeden veya azadını mehir sayarak, rivayetlerin bir kısmına göre Hz. Zeyneb bint. Cahş ile -nikahlarının bizzat vahiyle gerçekleşmesinden dolayı- mehir vermeden evlenmiştir.

Hz. Peygamber'in evliliklerinde genel olarak verdiği bir mehir miktarı olması, onun birtakım etkenleri dikkate alarak ortalama bir miktar belirlediği fikrini uyandırmaktadır. Ancak bunun bir zorunluluk olmadığını ashabın verdiği mehirlere itiraz etmemek suretiyle öğrettiği gibi, bazı eşlerine farklı miktarlar vererek bizzat uygulamalı olarak da göstermiştir. Onun genelde verdiği miktar, mehir için müstehab kabul edilmiş, teberrüken buna yakın miktarlar verilmesi tavsiye edilmiştir.¹⁸⁸

2. Sahabeden Mehir Örnekleri ve Günümüzdeki Karşılıkları

Kur'an'ın nüzulüne, Hz. Peygamber'in bizzat uygulamasına şahitlik etme imkânına sahip olan sahabe, mehir hususunda, ayetlerdeki vurgunun ve Rasulullah'ın titizliğinin farkındaydılar. Kaynak taramalarında karşılaşılan rivayetler bu hassasiyetin kanıtı niteliğindedir. Ashabın mehir olarak, az veya çok mutlaka bir şeyler verme gayretinde oldukları görülür. Öyle ki evlenen birine "Mehir verdin mi?" diye sorulmaz, "Mehir olarak ne verdin?" denirdi.¹⁸⁹

Hz. Peygamber'in verdiği mehirler için ortalama bir miktar belirleme imkânı olsa da sahabe için aynı şeyi söylemek pek mümkün görünmemektedir. Zira sadece Müslüman olmaktan, 100.000 dirheme kadar uzanan geniş bir yelpaze söz konusudur.

¹⁸⁷ Benzer görüş için bkz; Arif Gezer, "Hz. Peygamber Dönemi Mehir Uygulaması ile Günümüz Mehir Uygulamasının Karşılaştırılması", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/6 (2017): 70-71.

¹⁸⁸ Aydın, "Mehir", 28: 390.

¹⁸⁹ Buhârî, "Nikah", 7 (H. No: 5072)

Mehir hususunda bugüne kıstas oluşturabilecek bir hasılaya ulaşmak için, bu geniş yelpaze içerisindeki rivayetlerin ayrı ayrı ele alınarak hem miktar hem de mehri alan ve verenin nitelikleri açısından incelenmesi yararlı olabilir. Ulaşılan rivayetler, miktarlar baz alınarak şöylece sıralanabilir;

2.1. İslam'ı Kabul Etme

Enes b. Malik'in annesi Ümmü Süleym'in Ebû Talha ile, Müslüman olması karşılığında, bunu mehir sayarak evlendiği bizzat Enes b. Malik tarafından rivayet edilir.¹⁹⁰

Ensardan olan Ümmü Süleym'in babası Milhan b. Halid, annesi Melike bint. Malik'tir. Asıl adının Rumeysa, Sehle, Rumeyle, Uneyfe veya Rumeyse olduğuna dair rivayetler mevcuttur. Hz. Peygamber'in rüyasında kendisini cennette gördüğünü haber verdiği Ümmü Süleym, Rasulullah Medine'ye geldiğinde henüz 10 yaşında olan oğlu Enes'i hizmet etmesi için ona verdi. Enes o günden vefatına kadar Hz. Peygamber'e hizmet etti. Ümmü Süleym'in ilk eşi, mezkûr sahabe Enes b. Malik'in babası olan Malik b. Nadr'dı. İslam Medine'ye ulaştığında kavmiyle birlikte Müslüman olan Ümmü Süleym, kocasını da İslam'a davet etti. Ancak Malik bu teklifi kabul etmediği gibi karısını terkederek Şam tarafına gitti. Burada bir düşmanı tarafından öldürülünce elinde çocuğuyla dul kalan Ümmü Süleym'e o sırada müşrik olan Ebû Talha talip oldu.¹⁹¹

Ebû Talha, Hazrec kabilesinin Neccaroğulları kolundan olup asıl adı Zeyd b. Sehl'dir. Hicretten önce, Ümmü Süleym vesilesiyle Müslüman olup İkinci Akabe Biatı'na katıldı. Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına iştirak etti. Okçuluğu ile ünlü olan Ebû Talha, Uhud Savaşı'nda Hz. Peygamber'in önünde düşmana ok atarken ona bir şey olacak diye çok endişelenip kendini ona siper etti. Çok oruç tutardı ve buna Hz. Peygamber'in vefatından sonra da devam etti.¹⁹²

¹⁹⁰ Nesâî, "Nikah", 63 (H. No: 3340).

¹⁹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, 8: 312-316; Nemerî, *el-İstîâb*, 4: 1940; İbn Hacer Askalânî, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, thk. Adil Ahmed Abdulmevcud ve Ali Muhammed Muavviz (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1415), 8: 410; Mehmet Yaşar Kandemir, "Ümmü Süleym", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42: 330.

¹⁹² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, 3: 383-385; Mehmet Yaşar Kandemir, "Ebû Talha el-Ensârî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10: 236-237.

Ümmü Süleym'e talip olan Ebû Talha, önce Müslüman olmaması nedeniyle olumsuz cevap aldı. Ümmü Süleym ona, "Sen evlenmek istenilecek bir adamsın. Ama ben Müslümanım, sen kafirsin. Benim seninle evlenmem helal olmaz." diyerek teklifini reddetti. Taştan, ağaçtan yapılmış putlara tapmanın anlamsızlığından bahsetti. Ardından kendisi yeni bir teklif sundu ve Müslüman olduğu takdirde onunla evlenebileceğini, üstelik bunu mehir sayarak başka bir şey istemeyeceğini belirtti. Bu teklifi düşünmek için izin isteyen Ebû Talha, bir süre sonra Ümmü Süleym'e gelerek Müslüman olduğunu haber verdi. Bunun üzerine maddi bir mehir olmaksızın, İslam'a girme karşılığında evlendiler.¹⁹³

2.2. Kur'an Öğretme

Kur'an öğretmenin mehir olup olamayacağı konusu genellikle kendini Hz. Peygamber'e hibe etmek isteyen bir kadından bahseden rivayet bağlamında ele alınır. Bahsi geçen rivayet şu şekildedir;

Bir kadın Hz. Peygamber'in yanına gidip "Ya Rasulallah! Nefsime sana hibe etmeye geldim." dedi. Hz. Peygamber'in kadına dikkatlice bakıp sesini çıkarmadan başını çevirmesi üzerine kadın bir kenara oturdu. O sırada orada bulunanlardan biri, "Ya Rasulallah! Sen bu kadınla evlenmeyi düşünmüyorsan onu benimle evlendir." dedi. Hz. Peygamber adama mehir olarak verebileceği bir şey olup olmadığını sordu. Sahabinin olmadığını söylemesi üzerine, bir şeyler araması için ailesine gönderdi. Eli boş dönünce Rasulallah; "Demirden bir yüzük bile olur." dedi. Yine bir şey bulamadan dönen sahabi, sadece izarı olduğunu, mehir olarak onu verebileceğini söyledi. Hz. Peygamber izarı kim giyerse diğerine bir şey kalmayacağı gerekçesiyle bunu da kabul etmedi. Bunun üzerine bir kenara oturan sahabi, bir müddet sonra gitmeye yeltendi. Hz. Peygamber onu geri çağırttı ve Kur'an'dan ezbere ne bildiğini sordu. Adam, "Şu, şu sureleri biliyorum." diyerek bildiği sureleri sıraladı. Hz. Peygamber bunları ezbere okuyup okuyamadığını sordu. Aldığı müsbet cevap neticesinde, "Hadi git, bildiğin sureler karşılığında onu sana nikahladım." dedi.¹⁹⁴ Rivayetin bir diğer tarikinde Hz. Peygamber'in cevabı, "Kalk 20 ayet öğret, o senin eşin." şeklindedir.¹⁹⁵

¹⁹³ Nesâî, "Nikah", 63 (H. No: 3341); İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübra*, 3: 383-385.

¹⁹⁴ Buhârî, "Nikah", 15 (H. No: 5087); Müslim, "Nikah", 13 (H. No: 1425).

¹⁹⁵ Ebû Dâvûd, "Nikah" 31 (H. No: 2112).

Bu rivayetten dolayı Kur'an öğretmenin mehir olup olamayacağı hususunda ulema arasında ihtilaf söz konusudur. Şâfîliler bu rivayete dayanarak bu öğretimin mehir olabileceğini savunurken ilk dönem Hanefî âlimleri, burada Kur'an öğretmenin mehir olmadığı,¹⁹⁶ sahabinin ezberindeki Kur'an hatırına, Kur'an'ı bilmesi sebebiyle Hz. Peygamber'in kadını mehirsiz olarak nikahladığı görüşünü benimsemişlerdir.¹⁹⁷ İbn Hacer ilk görüşü benimser. Öğretilecek miktarın 20 ayet olarak belirlenmesi de -bedelin belli olması ilkesi gereğince- bunun mehir olduğunu destekler.¹⁹⁸ Karşılığında ekonomik bir bedel ödenebilen her şeyin mehir olabileceği görüşü dikkate alındığında,¹⁹⁹ Kur'an öğretimi için hoca kiralamaya cevaz veren fakihlerin, bu öğretimi mehir olarak da kabul ettiklerini söylemek mümkündür.²⁰⁰

2.3. Bir Çift Ayakkabı

Abdullah b. Âmir'in babasından naklettiği bir rivayet şu şekildedir; Fezâre kabilesinden bir kadın mehir olarak bir çift ayakkabı aldı. Hz. Peygamber kadına bu miktar mehirden razı olup olmadığını sorduğunda kadın olumlu cevap verdi. Bunun üzerine Rasulullah bu evliliğe müsaade etti.²⁰¹

Mehrin bir alt sınırı olmadığı, önemli olan hususun eşlerin karşılıklı rızası olduğunu savunan âlimler tarafından delil olarak kullanılan bu rivayetin zayıf olduğu ifade edilmiştir.²⁰²

Rivayetteki mehri günümüz rakamlarına çevirmek için bir çift ayakkabının bugünkü ortalama piyasa değeri esas alınabilir. Bu durumda **100-200 ₺** gibi bir miktar vermek mümkündür.

2.4. 1 Nevat/ 5 Dirhem Ağırlığında Altın

1 nevat²⁰³ ya da 5 dirhem ağırlığındaki altının mehir olarak verildiğine dair iki rivayet söz konusudur. Birinde Abdurrahman b. Avf, diğerinde Rabîa el-Eslemî'nin

¹⁹⁶ İlk dönem Hanefî alimleri Kur'an öğretimini maddi bir karşılığı olmadığı gerekçesiyle mehir olarak kabul etmemişlerdir. Sonraları bu öğretim karşılığında ücret alınmaya başlanınca, sonraki dönem alimleri mehir olabileceği görüşünü benimsemişlerdir. Geniş bilgi için bkz. İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 4: 240-241.

¹⁹⁷ Şâfîî, *el-Ümm*, 6: 154; Kâsânî, *Bedâi'*, 2003, 3: 632; Askalânî, *Fethu'l-bârî*, 9: 212.

¹⁹⁸ Askalânî, *Fethu'l-bârî*, 9: 212-213.

¹⁹⁹ Şâfîî, *el-Ümm*, 6: 150-151.

²⁰⁰ Şâfîî, *el-Ümm*, 6: 154; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 4: 240-241..

²⁰¹ Tirmizî, "Nikah", 22 (H. No: 1113).

²⁰² Ebu'l-Ulâ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî bi-şerhi Câmi'i't-Tirmizî* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990), 4: 211.

eşine bu miktar mehir verdiğiinden bahsedilmektedir. Söz konusu rivayetler şu şekildedir;

Bir gün Hz. Peygamber Abdurrahman b. Avf'la karşılaştı. Üzerinde zaferan izi gördü ve sebebini sordu. Abdurrahman b. Avf evlendiğini haber verdi. Rasulullah ne kadar mehir verdiğini sorunca “1 nevat (5 dirhem) ağırlığında altın.” şeklinde cevap verdi.²⁰⁴

Benzer miktar mehir verildiğine dair diğer bir rivayet de Rabîa el-Eslemî hakkındadır. Bizzat kendisi olayı şöyle aktarır: “Hz. Peygamber bir gün bana ‘Ey Rabîa evlenmeyecek misin?’ diye sordu. Ben de beni kendisine hizmet etmekten alıkoyacak başka bir meşgale istemediğimi, üstelik mehir olarak verecek bir şeyimin olmadığını söyledim. Sonra kendi kendime, Hz. Peygamber’in, benim içinde bulunduğum durumu bildiği halde bana ‘Evlen.’ dediğini düşündüm. Tekrar aynı soruyu sorarsa olumlu cevap vermeye karar verdim. Rasulullah bir müddet sonra sorusunu tekrarlayınca ‘Ya Rasulullah benimle kim evlenir ki, mehir verecek hiçbir şeyim yok.’ dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber, ‘Falancalara git. Benim gönderdiğimi söyleyerek kızlarını kendine iste.’ dedi. Gönderdiği aile kabul etti ve beni kızlarıyla evlendirdiler. Durumu Hz. Peygamber’e haber verdim. Bunun üzerine Rasulullah, Büreyde el-Eslemî’ye, eşime mehir olarak verecek 1 nevat altın bulmam için bana yardım etmesini söyledi. Aralarında topladılar. Ben de eşime verdim, kabul etti.”²⁰⁵

Bu iki rivayetteki miktarlar günümüz rakamlarına çevrildiğinde; 5 dirhem=0,5 miskal, $0,5 \times 4,25 = 2,125$ gram altın, $224 \times 2,125 = 476$ ₺ gibi bir meblağa tekabül ettiği görülür.

Rivayetlerin birinde Hz. Peygamber mehir miktarını duyunca itiraz etmemiş, diğerinde ise bizzat kendisi 1 nevat verilmesini söylemiştir. Bu durum Rasulullah’ın mezkûr miktarı kabul ettiğini gösterir. İki rivayette de ortak olan nokta; 5 dirhem mehir verecek olan şahısların maddi imkânlarının oldukça sınırlı olmasıdır. Zira Abdurrahman b. Avf bütün mal varlığını Mekke’de bırakarak, Medîne’de yeniden bir

²⁰³ 1 nevat 5 dirheme denktir. 40 dirheme 1 okıyye denildiği gibi 5 dirheme de 1 nevat denir. (Askalânî, *Fethu'l-bârî*, 9: 235.)

²⁰⁴ Buhârî, “Nikah”, 7 (H. No: 5072).

²⁰⁵ Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, 22: 111-112.

hayat kurmaya çalışırken evlenmiş, Rabîa el-Eslemî de maddi imkânsızlıklar nedeniyle evlenmekten çekindiğini belirtmiştir. Bu durum Hz. Peygamber'in eşlerine verdiği mehrin ortalama 400-500 dirhem olması ile birlikte düşünüldüğünde, ekonomik gücü olanların gerektiğinde belli bir süre geçimi sağlayabilecek bir miktar belirlemeleri, olmayanların ise sırf bu sebeple evlenmekten çekinmeyip imkânları ölçüsünde mehir vermelerinin sünnete uygun olduğu söylenebilir.

2.5. 1 Koyun

Temel hadis kaynaklarında Hz. Peygamber döneminde mehir olarak bir koyunun verildiğine dair bir rivayete rastlanmamakla birlikte sahabeden bazı kimselerin sözlerinden bir koyunu mehir vererek evlenmeyi düşündükleri anlaşılmaktadır. Nitekim konuyla alakalı rivayet şöyledir: “Hz. Peygamber zekât olarak gelen koyunları ashâbı arasında taksim ederdi. Bazen de bir koyun iki kişiye paylaştırılırdı. Bunlardan biri diğerine ‘Hisseni bana ver de evleneyim.’ derdi.”²⁰⁶

Bir koyun fiyatının 5-10 dirhem arasında değişmesinden hareketle bahsi geçen mehrin, günümüzde **473,8 ₺-947,7 ₺** arasında bir miktara tekabül ettiği söylenebilir.

2.6. 160 Dirhem, 60 Müd Hurma ve Bazı Giysiler

Hz. Peygamber'in eşlerinden olan Zeyneb bint. Cahş, bilindiği üzere Rasulullah'tan önce Hz. Zeyd. b. Hârise ile evliydi. Hz. Zeyd evlenirken ona mehir olarak 10 dinar, 60 dirhem, bir başörtüsü, bir çarşaf, bir gömlek ve 60 müd²⁰⁷ hurma verdi.²⁰⁸

Hz. Zeyneb'in aldığı mehri günümüz rakamlarına çevirmek için şöyle bir hesaplama yapmak mümkündür; 10 dinar ve 60 dirhem 16 miskale tekabül eder. Bu miktar $16 \times 4,25 = 68$ gram altın, $224 \times 68 = 15.232$ ₺'ye karşılık gelir. Başörtüsü, çarşaf ve gömlek için günümüz piyasa değerleri esas alındığında başörtüsü için 35 ₺, çarşaf için 50 ₺, gömlek için 50 ₺ gibi rakamlar vermek mümkündür. 60 müd hurmanın fiyatını tespit etmek için de bir günlük hamallık ücretinin 1 müd hurma olduğu anlaşılan

²⁰⁶ Ebu'l-Hasen Nuruddin Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid ve menbei'l-fevâid*, thk. Hüsamüddin Kudsi (Kâhire: Mektebetü'l-Kudsî, 1994), 4: 281.

²⁰⁷ Çoğunlukla bakliyat ve hububat gibi kuru besinlerin ölçümünde kullanılan iki avuç miktarında eski bir hacim ölçüsü. Daha geniş bilgi için bkz. Cengiz Kallek, “Müd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31: 457-459.

²⁰⁸ İbn Kesîr, *El-Bidâye ve'n-nihâye*, 4: 166.

rivayet²⁰⁹ esas alınabilir. Bu durumda 60 müd hurmanın bir işçinin iki aylık kazancına denk olduğu sonucuna ulaşılabilir. Ortalama bir rakam verebilmek için asgari ücret esas alınacak olursa 60 müd hurmanın 2.020 ₺ x2=4.040 ₺ tutarında olduğu söylenebilir. Bu durumda Hz. Zeyneb'in aldığı mehrin 15.232+135+4.040=19.407 ₺'ye tekabül ettiği söylenebilir.

2.7. 200 Dirhem

İbn Ebî Hadred isimli bir sahabi 200 dirhem mehir belirleyerek bir kadınla evlendiğini, ancak mehri ödeyecek gücünün olmadığını söyleyerek Hz. Peygamber'den yardım istedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber adama “Dirhemleri vadilerden toplasanız herhalde daha fazla vermezsiniz!” dedi. Sonra da şu anda yanında ona verecek bir şey olmadığını belirterek, bir seriyyenin hazırlanmakta olduğunu, ona katılırsa ganimet kazanabileceğini umduğunu söyledi. Böylece mehrini ödeyebilirdi. Sahabi bunu kabul edip seriyyeye katıldı. Savaştan döndükten sonra Hz. Peygamber İbn Ebî Hadred'e ganimetler arasından 13 deve verdi.²¹⁰

Bahsi geçen 200 dirhem günümüz miktarlarına çevrildiğinde 200 dirhem=20 miskal, 20x4,25=85 gram altın, 85x224=19.040 ₺'ye tekabül ettiği söylenebilir.

Bu rivayette Hz. Peygamber'in 200 dirhemi fazla bularak sahabiye sitem etmesi, mehrin fazla olmasından değil ödeyecek gücü olmadığı halde başkalarından yardım isteyecek kadar kendini zora sokarak bu miktarı belirlemesinden kaynaklanıyor olabilir.²¹¹ Zira Ebû Hureyre'den nakledilen “Hz. Peygamber aramızdayken mehir 10 ukiye (400 dirhem) idi.”²¹² şeklindeki rivayetten Rasulullah'ın salt miktardan dolayı böyle bir ifade kullanmadığı anlaşılmaktadır.

2.8. 10 Ukiye

Ebû Hureyre'den aktarılan bir rivayette meşhur sahabi şöyle demektedir: “Mehir, Hz. Peygamber aramızdayken 10 ukiye idi.”²¹³ Bir ukiye 40 dirheme denk olduğuna göre, 10 ukiye 400 dirheme denktir.

²⁰⁹ Buhârî, “Zekât”, 10 (H. No: 1416)

²¹⁰ Ebû Abdullah Muhammed Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî* (Beyrut: Âlemi'l-Kütüb, t.y.), 1: 778; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned* 24: 475; 39: 313; Taberânî, *Mu'cemu'l-kebir*, 22:352.

²¹¹ Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kurân*, 5: 101.

²¹² Nesâî, “Nikah”, 66 (H. No: 3348).

²¹³ Nesâî, “Nikah”, 66 (H. No: 3348).

Hız. Peygamber'in de eşlerine verdiği mehrin bu miktara yakın olduğu düşünöldüğünde, bu rivayete dayanarak sahabeden gücü yeten kimselerin Hız. Peygamber'e uyarak genellikle 10 ukiye verdiğini söylemek mümkündür.

400 dirheme tekaböl eden 10 ukiye, 40 miskal değerindedir. Bu durumda günümüzde $40 \times 4,25 = 170$ gram altına karşılık gelmektedir. Bu miktarın parasal değeri ise $170 \times 224 = 38.080$ ₺ şeklindedir.

2.9. 400 Dirhem

Hız. Ali'nin Hız. Fatıma'ya verdiği mehir hakkında kaynaklarda farklı bilgiler mevcuttur. Bazı rivayetlerde 400 dirhem değerindeki zırhını verdiği nakledilirken²¹⁴ bazılarında zırhın değeri 4 dirhem olarak zikredilir.²¹⁵ Bazı kaynaklar Hız. Ali'nin bineğini ve bazı eşyalarını satarak toplam 480 dirhem verdiği bilgisini aktarırken²¹⁶ bir kısmı sadece mehrin 400 dirhem olduğunu zikretmekle yetinir.²¹⁷

Bu rivayetlerden yola çıkarak Hız. Ali'nin 400 veya 480 dirhem mehir verdiği söylenebilir. Hız. Peygamber'in eşlerine verdiği ve kızları için istediği mehrin yaklaşık 400 dirhem olduğunu nakleden rivayetler de²¹⁸ bu kanaati destekler niteliktedir. Hız. Ali'nin Hız. Fatıma için verdiği mehri, zırhını değil de bineğini ve bazı eşyalarını satarak temin etmesi daha makul görünmektedir. Zira Hız. Ali'nin zırhından bahsederken "Değer 4 dirhemden fazla değildir." (ما ثمنها إلا أربعة دراهم) ifadesini kullandığı nakledilir.²¹⁹ Zırhın değeri 400 dirhem olsaydı çekinmesi gerekmezdi. Bu durumda -nisbeten daha eski bir kaynak olan- İbn İshâk'ın (v. 151/768) Kitâbü's-Siyer'inde de zikredildiği gibi zırhın değeri 4 dirhem olmalıdır. Bazı rivayetlerde, Hız. Peygamber'in, Hız. Ali'ye zifaktan önce Hız. Fatıma'ya bir şeyler vermesini emrettiği, Hız. Ali'nin bir şeyi olmadığını söylemesi üzerine "Hutamiyye zırhın nerede?" diye sorarak onu vermesini istediği nakledilir.²²⁰ Hız. Ali zırhını mehir temin etmek için satmış olsaydı, Hız. Peygamber zifaf öncesinde ona tekrar nerede olduğunu sormazdı. Mehir miktarını zikreden rivayetlerde de zifaf öncesine

²¹⁴ Beyhakî, *Sünenü'l-kübra*, 7:414.

²¹⁵ İbn İshak, *Kitâbü's-siyer*, 246; İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 17.

²¹⁶ İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 16.

²¹⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 7: 378.

²¹⁸ İbn Sa'd, *et Tabakâtü'l-kübra*, 8: 114.

²¹⁹ Beyhakî, *Sünenü'l-kübrâ*, 7: 383.

²²⁰ Ebü Dâvûd, "Nikah", 36 (H. No: 2125).

benzer ifadelere rastlanmaktadır.²²¹ Hz. Ali'nin Hz. Fatıma'ya talip olduğu sıradaki konuşma ile nikahtan sonra zifaf gerçekleşmeden yaptıkları konuşma birbirine karıştırılmış olabilir. Buna Hz. Ali'nin 400 dirhem civarında mehir verdiği bilgisi de eklendiğinde, 4 dirhem değerinde olan zırhın kıymetinin 400 dirhem olarak aktarılması mümkündür.

Sonuç olarak Hz. Ali'nin 400 veya 480 dirhem mehir verdiği, bu mehri zırhını değil bineği ve bazı eşyalarını satarak temin ettiği söylenebilir.

Hz. Fatıma'nın mehri 400 dirhem kabul edildiğinde, günümüz rakamlarıyla 400 dirhem=40 miskal, $40 \times 4,25 = 170$ gram altın, $224 \times 170 = 38.080$ ₺ ye tekabül eder. 480 dirhem olduğu düşünülüğünde 480 dirhem=48 miskal, $48 \times 4,25 = 204$ gram altın, $224 \times 204 = 45.696$ ₺ şeklinde bir meblağa ulaşılır.

Bu olayın yaklaşık 10-20 yıl sonrasında, Hz. Ömer'in halife olduğu dönemde 400 dirhem mehir vererek Safiyye bint. Ebî Ubeyd isimli bir kadınla evlendiği nakledilir.²²²

2.10. 20.000 Dirhem

Katâde'den aktarılan bir rivayette, Enes b. Mâlik'in bir kadınla 20.000 dirhem mehir vererek evlendiği nakledilmektedir.²²³

Bu miktar günümüz rakamlarına; 20.000 dirhem=2000 miskal, $2000 \times 4,25 = 8.500$ gram altın, $224 \times 8.500 = 1.904.000$ ₺ şeklinde çevrilebilir.

2.11. 40.000 Dirhem

Hz. Ömer hilafeti esnasında mehre bir üst sınır koymaya teşebbüs etmiş, bu sınırı Hz. Peygamber'in eşlerine verdiği miktar olarak belirlemiş, ancak bir kadının ayete (en-Nisa 4/20) dayalı itirazını haklı bularak bu teşebbüsünden vazgeçmişti.²²⁴ Kaynaklarda, kendisinin Hz. Ali'nin kızı Ümmü Gülsüm ile 40.000 dirhem mehir vererek evlendiği bilgisi yer almaktadır.²²⁵

²²¹ İbn İshak, *Kitâbü's-siyer*, 246.

²²² Ebû Hâtim Muhammed İbn Hibban, *es-Sîretü'n-nebeviyye ve ahabâru'l-hulefâ* (Beyrut: el-Kütübü's-Sekâfiyye, 1987), 2: 473.

²²³ Beyhakî, *Sünenü'l-kübrâ*, 7: 381.

²²⁴ Beyhakî, *Sünenü'l-kübrâ*, 7: 380.

²²⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 8: 339.

Hz. Ömer'in verdiği bu miktar günümüz rakamlarıyla, 40.000 dirhem=4000 miskal, $4000 \times 4,25 = 17.000$ gram altın, $224 \times 17.000 = 3.808.000$ ₺ gibi oldukça yüksek bir meblağa tekabül etmektedir.

Hz. Ömer'in sınır koyma teşebbüsüne rağmen bu miktar mehir vermesini, Ümmü Gülsüm'ün Hz. Peygamber soyundan olması nedeniyle onu tekrîm ve taltîf amaçlı olduğunu düşünmek mümkündür. Zira kızına talip olduğu zaman Hz. Ali'nin "Ey mü'minlerin emîri!" şeklindeki hitabından, bu evliliğin Hz. Ömer'in hilafeti esnasında gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Hz. Ömer'in hilafeti döneminde yaptığı bir diğer evliliğinde mehir olarak 400 dirhem verdiği dikkate alındığında, istisnaî sayılabilecek bu denli yüksek bir miktar vermesinde, peygamber soyundan biriyle evlenmesinin etkisi olmalıdır.

2.12. 100.000 Dirhem

Kaynak taramaları esnasında rastlanan en yüksek rakam olan bu miktarı aktaran rivayet şu şekildedir;

Hz. Peygamber bir şahsa falanca kadınla evlenmeye razı olup olmadığını sordu. Ondan olumlu cevap alınca aynı soruyu kadına yöneltti. Kadın da razı olduğunu beyan edince onları evlendirdi. Kocası kadına herhangi bir şey vermedi, mehir de belirlemedi. Bu hal üzere zifafa girdiler. Sahabi Hayber Savaşı'na katılanlardan biriydi. Ölüm zamanı geldiğinde şöyle dedi: "Hz. Peygamber beni falanca kadınla evlendirmişti. Ben ona bir mehir belirlemedim. Şimdi siz şahit olun, Hayber'deki hissemi ona mehir olarak veriyorum." Adam vefat ettikten sonra kadın bunu 100.000 dirheme sattı.

Bir arazi bedeli olan bu miktar, günümüz rakamlarıyla 100.000dirhem=10.000 miskal, $10.000 \times 4,25 = 42.500$ gram altın, $224 \times 42.500 = 9.520.000$ ₺ gibi ortalamanın oldukça üstünde bir meblağa tekabül etmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, çalışma esnasında bundan daha fazla mehir verildiğine dair bir rivayete rastlanmadı. Genel miktarın 400 dirhem olduğu bir

ortamda, Necaşi'nin Hz. Peygamber adına Hz. Ümmü Habîbe'ye verdiği on kat fazla mehir bile bu rakamın yarısından daha azdır.²²⁶

Sahabe döneminde verilen mehirlere bakıldığında miktar belirlemede rol oynayan bir dizi etkenden bahsetmek mümkündür. Kocanın maddi imkânı ilk sırada olmak üzere, Hz. Peygamber'e ittiba, kadının konumu, eşlerin karşılıklı rızası bunlar arasında sayılabilir. Miktarlar arasında farkın oldukça fazla olması nedeniyle sahabenin verdiği mehre dair ortalama bir miktar belirlemek mümkün görünmemektedir. Ancak, sahabe dönemi yine de mehir miktarı belirleme konusunda önemli ipuçları verir. Bu geniş yelpaze, uygulamada kolaylığı ve her kesim için örnekliği de beraberinde getirir. Sahabe uygulamalarından hareketle, maddi imkânı olanların mehri işlevini yerine getirecek bir miktar vermeleri gerektiğini söylemek mümkündür. Zira Hz. Peygamber'in verdiği miktarın altında mehir veren sahabilerin genellikle o miktarı veremeyecek durumda oldukları görülür. Bununla birlikte Ebû Hureyre'nin naklettiği, sahabenin mehirlерinin 10 ukiyye olduğunu ifade eden rivayete ve Hz. Ömer'in mehre bir sınır koyma teşebbüsüne dayanarak, mehir verirken toplumsal durumun da göz önünde bulundurulması gerektiği söylenebilir. Zira maddi imkânı olanların yüksek miktarlarda mehir vermeleri emsal mehirleri yükseltecek, bu da fakirlerin evlenmesini zorlaştıracaktır. Buna rağmen mehri yüksek tutmak isteyenlerin önünde herhangi bir engel yoktur. Ekonomik durumu müsait olanlar için hal böyle iken, maddi imkândan yoksun olanların da güçleri nisbetinde mehir vermeleri, sırf bu sebepten dolayı evlilikten kaçınmamaları gerektiği söylenebilir.

---

²²⁶ Benzer görüş için bkz. Arif Gezer, *Sünnete Göre İslam Ailesinin Kuruluşunda Mehir-Tarihteki ve Günümüzdeki Uygulamalar* (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 1993), 101.

İKİNCİ BÖLÜM: MEHRİN HİKMETLERİ

Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde Allah'ın her şeyi nizamlı bir bütünün parçası olarak hikmetle yarattığı, hiçbir şeyin yaratılışının amaçsız ve boşuna olmadığı ifade edilmiştir. (el-Enbiyâ 21/16; ed-Duhân 44/38) Bu hikmetli nizamın merkezine yerleştirilen insanın yaratılış gayesi Allah'a kulluk olarak belirlenmiştir. (ez-Zâriyât 21/56) Bu gayenin yerine getirilmesi, emirler ve yasaklar içeren hükümlere itaat etmeyi de kapsamaktadır. Her şeyin hikmetli olmasından hareketle insanın yükümlü tutulduğu, hikmet kelimesiyle aynı kökten gelen hükümlerin de belli hikmetlere mebni olduğunu söylemek mümkündür. Mehrin hikmetlerine geçmeden önce hayatın her alanında yer alan bu kavram hakkında kısaca bilgi vermek konunun anlaşılmasına katkı sunacaktır.

Arapça حکم kökünden türeyen hikmet kelimesi oldukça geniş bir anlam içeriğine sahiptir. Kelime olarak, hüküm verme, işini tam yapma, engelleme, ilim, fıkıh gibi manalara gelir.²²⁷ Hikmetin din ve felsefe gibi, birçok alt dala sahip, derinlikli alanlarda kullanılan geniş kapsamlı bir terim²²⁸ olması, her alanın onu kendi açısından tanımlamasına, dolayısıyla birden fazla ıstılahî tanımının yapılmasına sebep olmuştur. Fıkıh ilmi çerçevesinden bakıldığında fıkıh ve hikmet birbirini yerine kullanılan iki kelime olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesela “şunun hikmeti veya sırrı” yerine “fıkıhî şudur” şeklinde kullanımlar mevcuttur.²²⁹ Daha çok fıkıh usulü eserlerinde işlenen hikmetin, bu eserlerdeki tanımlarını “hikmet-i teşri” terkihi altında toplamak mümkündür. Hikmet-i teşri; bir konu hakkındaki şer’î hüküm ile amaçlanan maddi-manevi fayda, kamu yararadır.²³⁰ Kaynaklardaki hikmet tanımları “hükümün konuluş gayesi” (makâsıd-ı şâri’) veya “bu hükümle ulaşılmak istenen maslahat” (mesâlih-i ibâd) şeklinde özetlenebilir.²³¹ Nasslarda yer alan ameli hükümlerin gayeleri

²²⁷ Cevherî, “hkm”, *Sihâh*, 5: 1901; İbn Manzûr, “hkm”, *Lisânü'l-arab*, 12: 141.

²²⁸ İlhan Kutluer, “Hikmet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17: 503.

²²⁹ Abdullah Kahraman, “İslam Hukukçularının Hikmetten Yararlanma Konusundaki Yaklaşımları”, *Akademide Felsefe Hikmet ve Din*, ed. Bayram Ali Çetinkaya (Akademide Felsefe Hikmet ve Din, Ankara: BEUN Yayınları, 2014), 210.

²³⁰ Bilmen, “Hikmet”, *Fıkıh İlmi Sözlüğü*, 95.

²³¹ Ferhat Koca, “Hikmet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17: 514.

şeklinde tanımlanan²³² makasıdu'ş-şerîa terkihi de aynı anlamı ifade etmek için kullanılmaktadır.

İslam'ın fitrat dini olması hakikatinden hareketle onun getirdiği hükümlerin insanın fitratına uygun olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür.²³³ Yani bu dinin hükümleri insan tabiatına uygun, ona fayda sağlayacak niteliktedir. Nitekim İslam âlimleri her biri hikmete mebni olan hükümlerin temel konuluş gayesinin “maslahatın celbi, mefsedetini defî olduğunu ifade etmişlerdir.²³⁴ Yani İslam'ın insanı mükellef tuttuğu hükümlerle ya insana bir yarar sağlanması ya da ondan bir kötülüğün uzaklaştırılması amaçlanmıştır.

Hikmet konusundaki açıklamalarla birlikte düşünüldüğünde hükümlerin hikmetli olmasıyla, maslahata uygun olması arasında doğrudan bir bağ olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Maslahat Arapça صلح kökünden türemiş olup fesadın zıddı, düzeltmek, güzelleştirmek, barış, maksada uygun, yararlı anlamlarına gelir.²³⁵ Fıkıh usulü eserlerinde maslahat ele alınırken Şari'in onu muteber ya da geçersiz sayması veya hakkında hiçbir bildirimde bulunmamış olmasına göre sınıflandırılır. Muteber sayılanların delil niteliği taşıdığı, geçersiz sayılanların hükme dayanak olamayacağı bildirilir. Maslahatın tanımı genellikle bu iki türün dışında kalan “maslahat-ı mürsele” bağlamında yapılır. Maslahat-ı mürsele; dinin amaçlarına uygun olan, insanlara bir fayda sağlayan ya da bir zararı gideren ancak Şari'in muteber veya geçersiz saydığına dair bir delil bulunmayan durumlardır. Bu tür maslahatın şer'i bir delil olabilmesi için birtakım şartları sağlaması gerekir.²³⁶

---

²³² Ertuğrul Boynukalın, “Makasıdu'ş-Şerîa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27: 423.

²³³ Boynukalın, “Makasıdu'ş-Şerîa”, 27: 424.

²³⁴ Şâtübî, *el-Muvâfakat fî usûli'ş-şerîa*, thk. Ebû Ubeyde Meşhur b. Hasen Âli Selmân (Dâru İbn Affân, 1997), 1: 311.

²³⁵ Cevherî, “slh”, *Sihâh*, 1: 383; İbn Manzûr, “slh”, *Lisânü'l-arab*, 2: 517; İbrahim Kâfi Dönmez, “Maslahat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28: 79.

²³⁶ Detaylı bilgi için bkz Ebû Hamîd Gazzâlî, *el-Müstasfâ*, thk. Muhammed Abdusselam Abdüşşâfi (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1993), 173-174; Vehbe Zuhaylî, *Usûlü'l-fıkhi'l-İslâmî* (Dimaşk: Dâru'l-Fikr, 1986), 2: 799-801; Zekiyyüddin Şaban, *Usûlü'l-Fıkhi'l-İslâmî*, 2. Bs (Beyrut: Matbaatü Dâru'l-Kütüb, 1971), 162-163; Fahrettin Atar, *Fıkıh Usûlü*, 12. Bs (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2016), 122-125.

Maslahat, faydanın temin edilmesinin yanında mefseletin ortadan kaldırılmasını da içine aldığından²³⁷ bir hükmün maslahatından bahsedildiğinde sağladığı faydalar yanında engellediği zararlar da kastedilmiş olmaktadır.

İslam hukukçuları maslahatı “zaruriyyat”, “haciyyat” ve “tahsiniyyat” olmak üzere üç ana kategoride ele alırlar.²³⁸ Zaruriyyat; din ve dünya işlerinin düzenli olmasının kendilerine bağlı olduğu, elde edilmesi insanlar için zorunlu olan, yoklukları durumunda sosyal düzenin bozulacağı, fesat ve kargaşanın baş göstereceği, din ve dünya işlerinin rayından çıkacağı maslahatlardır. Haciyyat; insanlara genişlik ve kolaylık sağlayan, zaruriyyat derecesinde olmamakla birlikte yokluğu durumunda işlerin düzgün olarak yürümeyeceği, insanların çoğunlukla sıkıntıya düşeceği maslahatlardır. Tahsiniyyat ise insanların ahlaki olarak yükselmelerini, hayatlarını mutmain bir şekilde yaşamalarını sağlayan, akl-ı selimin uygun bulmayacağı davranışlardan uzaklaştıran, diğer milletler nazarında imrenilecek hale getiren maslahatlardır.²³⁹ Bu üç kavram Türkçe ’de zorunlu, hayatı kolaylaştıran ve hayatı güzelleştiren ihtiyaçlar olarak da ifade edilmiştir.²⁴⁰

Hikmet ve maslahat hakkındaki bu bilgiler ışığında mehrin farziyyeti ele alındığında İslam’ın bir hükmü olması sebebiyle, onda da birtakım hikmetlerin/maslahatların mevcudiyeti izahtan varestedir. Özellikle İslam’ın, hükümleri kıyamete kadar geçerli evrensel bir din olması ile birlikte düşünüldüğünde, mehrin her çağa ve coğrafyaya bakan hikmetlerinin olduğu sonucu ortaya çıkar. Bir hükmün hikmetlerinin, sağladığı maslahatların bilinmesi, o hükme imtisali kolaylaştırmada bir etkidir. Bu açıdan bakıldığında mehrin içerdiği hikmetlerin incelenmesinin, insanların bilinç düzeyinin yükselmesine, bunun da doğrudan mehr emrine imtisal oranının artmasına etki edeceği söylenebilir.

Önceki bölümlerde ifade edildiği üzere mehr, Kur’an ve sünnette defaatle vurgulanan, sarîh ifadelerle ödenmesi istenen bir borç, vücûbuna dair icmâ’ bulunan ilahi bir emirdir. Hakkındaki hükümlerin bu derece netliğine ve önemli boşlukları dolduran oldukça fonksiyonel bir yapıya sahip olmasına rağmen günümüzde bu

²³⁷ Dönmez, “Maslahat”, 28: 79.

²³⁸ Ebû Hamid Muhammed Gazzalî, *Şifâü'l-galîl fi beyâni's-şebeh ve'l-muhîl ve mesâliki't ta'lîl*, thk. Hamd el-Kübeysî (Bağdat: Matbaatü'l-İrşâd, 1971), 161.

²³⁹ Şâtîbî, *el-Muvâfakât*, 2: 17-24; Muhammed Tahir İbn Âşûr, *Makâsıdu's-şer'îati'l-İslâmiyye* (Katar: Vizâratü'l-Evkâfi ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 2004), 3: 232,241,243.

²⁴⁰ Saffet Köse, *İslam Hukukuna Giriş* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2016), 110.

hususla gereken hassasiyetin gösterilmediği bir vakiadır.²⁴¹ Özellikle ÷lkemizde mehir kurumu, Medeni Kanun'da yer almaması nedeniyle resmi nikahta adı geçmeyen, hukukî yaptırımdan yoksun, genellikle nikah esnasında “adet yerini bulsun” kabilinden dile getirilen bir söylem olmaktan öteye geçememektedir.²⁴² Yapılan bir araştırmaya göre dini nikah kıyılırken tesmiye edilme oranı %90 olan mehrin akit esnasında veya daha sonra ödenme oranı %30 civarındadır.²⁴³ Bu durum göstermektedir ki, dini nikah kıyan şahısların da hatırlatmasıyla mehir miktarı genellikle belirlenmekte ancak ödenmesi hususunda gereken hassasiyet gösterilmemektedir.

Mehrin ödenmesi genellikle boşanma veya ölüm zamanına tecil edilmektedir. Ancak ödenme zamanı geldiğinde “gönül hoşluğuyla teslim edilmesi gereken” mehir tabiri caizse savsaklanmakta, hatta hatırlanmamaktadır.²⁴⁴ Kadının bu hakkı, kanunî yaptırımdan yoksun olmasının da etkisiyle, kısmen ya da tamamen gasp edilmektedir. Zira boşanma esnasında mehrini talep eden kadın, elinde geçerli bir belgesi olmadığında doğrudan kocanın vicdanıyla baş başa kalmaktadır.

Bunların yanında son dönemlerde ortaya çıkan, mehri çağımıza uygun görmeyen, evleneceği adamdan para istemeyi onur kırıcı bulup kendine değer biçmek olarak algılayan bir yaklaşım da söz konusudur.²⁴⁵ Özellikle başlık parasıyla karıştırılmasının da etkisiyle nikah akdi bir satış sözleşmesine, mehir bedele benzetilmekte, bu yaklaşımda kadın mebi' (satışa konu olan mal) olarak gör÷lmektedir.²⁴⁶

Mehrin, dinin kesin bir emri, halkın tamamına yakını tarafından kabul edilen bir olgu olmasına rağmen uygulamada bu derece aksatılmasının birçok etkeni bulunabilir. Bunların en önemlilerinden birinin mehir konusundaki bilgi ve bilinç

---

²⁴¹ Saliha Okur Gümrükçüoğlu, “İslam Aile Hukukunda Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17/4 (2003): 223; Mehmet Şahin, *Rasulullah Döneminde Mehir* (Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, 1996), 61; Mehmet Ali Yargı, “Günümüzdeki Mehir Uygulamaları ve İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 8 (2006): 268.

²⁴² Seda İrem Çakırca, “Mehir Sözleşmesinin Hukuki Niteliği”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9/121-122 (2014): 100.

²⁴³ Okur Gümrükçüoğlu, “İslam Aile Hukukunda Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme”, 234-235,238.

²⁴⁴ Okur Gümrükçüoğlu, “İslam Aile Hukukunda Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme”, 223.

²⁴⁵ Asifa Quraishi-Landes, “A Meditation on Mahr, Modernity and Muslim Marriage Contract Law”, *Feminism, Law and Religion*, ed. Marie Failinger v.dğr. (U.S.A: Ashgate Publishing, 2013), 173..

²⁴⁶ Cin, “İslam Hukukunda Mehir”, 219.

eksikliği olduğunu söylemek mümkündür. Yapılan araştırmada kadınların %84'ünün mehir hakkından haberdar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.²⁴⁷ Bu, bir yandan mehir hakkının bilinme oranının yüksekliğini gösterirken diğer yandan da söz konusu hakkın mevcudiyetinden dahi haberi olmayan %16'lık bir kesimin varlığına da işaret eder. Dolayısıyla bu konudaki bilgi eksikliğini mehrin ne olduğu ile başlatmanın imkânı, diğer kısımlardaki eksiklikler hakkında fikir verebilecek niteliktedir.

Mehre dair bilgi ile mehir bilinci arasında bir ayırım yapmak mümkündür. Bilgi ile miktarı, ödeme şekli ve zamanı ve buna bağlı hükümler gibi nasıl ödenmesi gerektiği ile ilgilenen şekil şartları; bilinç ile çalışmanın ana konusunu oluşturan, neden ödenmesi gerektiği sorusunun cevabı kastedilmektedir. Bu bağlamda mehir bilinci ile mehre dair teknik bilgiler arasında hiyerarşik bir sıralama yapılacak olursa bilincin bilgiye, “neden”in “nasıl”a öncelenmesi gerektiği söylenebilir. Zira nasıl sorusuna verilen cevabın muhatapta beklenen karşılığı bulabilmesi, neden sorusuna tatmin edici bir cevabın verilmesiyle doğrudan alakalıdır. Muhatabın ödemeye/almaya ikna olmadan, nasıl ödeneceği kısmını ilgilenmeye değer bulması düşük bir ihtimaldir. Mehri konu alan çalışmaların çoğunun mehrin hikmetleri başlığını, özellikle giriş bölümünde incelemeleri²⁴⁸ de bu kanaati destekler niteliktedir.

İslam hukuku literatüründe genel anlamda hikmet-i teşri, özel anlamda tek tek bazı hükümlerin hikmetine dair çalışmalar yanında mehrin ahkâmına dair eserler mevcut olmakla birlikte, hikmetlerini derinlemesine inceleyen müstakil bir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu konu daha çok mehir ahkâmını ele alan çalışmaların giriş kısımlarında ve birkaç sayfayı geçmeyecek şekilde incelenmiştir. Bu bölümlerde, “mehirden güdülen gayenin ne olduğunun anlaşılmasının mümkün olmadığı”²⁴⁹ şeklindeki iddiaların yanında “mehir hakkı olduğunu bilen kadının kendini

²⁴⁷ Okur Gümrükçüoğlu, “İslam Aile Hukukunda Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme”, 223, 235, 251-252; Yargı, “Günümüzdeki Mehir Uygulamaları ve İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, 265-269.

²⁴⁸ Örnek olması açısından birkaç tanesi zikredilebilir; “el-Mevsûatü'l-fikhiyye”, 2000, 39: 152-153; Şahin, *Rasulullah Döneminde Mehir*, 27; Şeyh, *el-Mehr fi'l-İslam*, 27-29; Şükrü Şirin, *İslam Aile Hukukunda Mehir* (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 1997), 21; Yasdıman Demirdöven, *Kadının Evlilikteki Hakları*, 77-78; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7: 253.

²⁴⁹ Cin, “İslam Hukukunda Mehir”, 201. “Gerçekten İslâm hukuku mehre büyük önem vermiştir. Fakat müesseseyi o şekilde tanzim etmiştir ki, onunla güdülen gayenin ne olduğunu kesin olarak tesbit etmek mümkün değildir.”

pazarlamaya ihtiyacı olmayacağı”²⁵⁰ şeklinde tespit edilen ilginç hikmetler de(!) mevcuttur.

Çalışmanın bu bölümünde uygulamadaki aksaklıkların giderilmesine katkı sağlaması adına mehrin neden alınması ve ödenmesi gerektiği sorusuna, mehrin hikmetleri ve maslahatları bağlamında cevap aranmaktadır. Burada verilecek ilk cevap doğal olarak “Allah’ın emretmiş olmasından dolayı” şeklindedir. Ancak günümüz uygulaması bu cevabın yeterli olmadığını göstergesi niteliğindedir. Özellikle kadın, mehrin kendisine sağladığı/sağlayabileceği yararlar konusunda yeterli bilince sahip olmadığına onu önemsememekte, sembolik bir şeyler isteyerek Allah’ın emrini yerine getirirse de mehirle ulaşabileceği maslahatların büyük bir kısmından mahrum kalmaktadır. Kadınların mehrin hikmetleri/maslahatları hususunda bilinçlendirilerek, gereken önemi vermelerini sağlamak doğrudan mehrin uygulanmasına etki edebilecek niteliktedir. Zira onların bu bilince sahip olması mehrin gündemde tutulması hususunda en önemli faktörlerdendir. Bu nedenle çalışmada -yer yer erkeklere sağladığı maslahatlar da ele alınmakla birlikte- daha çok kadınların mehirle elde edebilecekleri faydalar merkeze alınmıştır.

1. Mehrin Ödenmesinin Sağladığı Maslahatlar

İslam’ın bütün hükümlerinin bir yararın temini veya bir zararın önlenmesi amacına matuf olması, her hükmün birtakım maslahatlar içerdiğini ifade eder. Bu kapsama dahil olan mehrin de sağladığı maslahatlardan söz etmek mümkündür.

Maslahatların zaruriyyat-haciyyat-tahsiniyyat şeklindeki üçlü tasnifi dikkate alındığında mehrin, hayatı kolaylaştıran maslahatlar (haciyyat) kategorisine dahil edilebileceğini söylemek mümkündür. Zira haciyyat derecesindeki maslahatlar hayatı kolaylaştıran, yokluğu durumunda insanların sıkıntıya düşeceği maslahatlardır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde detaylı bir şekilde inceleneceği üzere, Şari’ tarafından muteber bir maslahat sayılan mehir (en-Nisâ 4/4) kadının hayatını kolaylaştıran, yokluğu durumunda sıkıntıların baş göstereceği bir özellik arz etmektedir. Zaruriyyattan ziyade tahsiniyyata yakın kısmında da olsa, mehrin haciyyat derecesindeki maslahatlara dahil olduğu söylenebilir.

---

²⁵⁰ Şahin, *Rasulullah Döneminde Mehir*, 31. “Böyle bir hakkının (mehir) bulunduğunu bilen kadın, kendini bedavaya veya ucuza pazarlama ihtiyacı duymaz. İşte mehir, toplumda fitne vesilesi olma yolunda çok müessir olan kadının böyle bir yola girmesini önleyip fitneye set çeker.”

Mehrin, evlilikle alakalı her aşamada birtakım fonksiyonlar icra etmesinden dolayı, evlilik süreci, öncesi ve sonrasının ayrı ayrı ele alınması, sağladığı maslahatları derinlemesine inceleyebilmek adına daha işlevsel olabilir.

1.1. Evliliğe Hazırlık Aşamasında Sağladığı Maslahatlar

Evliliğe hazırlık aşaması ile evlenmeye karar verilmesinden nikah akdinin gerçekleştirilmesine kadar olan zaman aralığı yani nişanlılık dönemi kastedilmektedir. Mehir daha ziyade boşanma aşaması ve sonrasında önemli fonksiyonlar icra etmekle birlikte gerek muaccel gerek müeccel kısmı, evlenmeye hazırlık aşamasında da birtakım maslahatları bünyesinde barındırmaktadır.

1.1.1. Erkeğin Evliliğin Getirdiği Yükümlülükleri Hatırlatması

Toplum hayatının temelini aile teşkil eder. Bu kurum toplumun küçük bir örneği, toplum da bu kurumun geniş çaplı bir yansımasıdır. Toplumun sağlıklı, istikrarlı olması ailenin de bu özelliklere sahip olmasıyla doğru orantılıdır. Ailenin istenen nitelikleri taşıması, onu oluşturan tarafların, karşılıklı hak ve sorumluluklara riayet etmesiyle mümkündür.

Günümüzde birçok anne babanın çocuklarını el üstünde büyüttüğü, isteklerini ikiletmediği, sorumluluk vermeden yetiştirdiği söylenebilir. Çoğunlukla çocukların ve gençlerin tahsil hayatları sosyal hayatlarının önüne geçirilmekte, lisans eğitimi bitene kadar hatırı sayılır sorumluluk yüklenmemektedir.²⁵¹ Yirmi yaş civarında lisans eğitimini tamamlayan bir genç mesleğini eline alıp hayata atılarak yeni sorumluluklar almaya başlamakta, evlendiği takdirde evliliğin getirdiği sorumluluklar da bunlara eklenmektedir. Ancak o yaşına kadar ciddi sorumluluk almamış olan gençler evliliğin önemini de anlayamamaktadır. Teoride evliliğin sorumluluklarının gerektiği şekilde yerine getirileceğine dair birtakım kabuller olsa da görevler fiilen icra edilmeye başlandığında sıkıntılar baş gösterebilmektedir.

Nikah akdi esnasında veya öncesinde gündeme getirilen mehir, damat adayına evliliğin sorumlulukları olduğunu deyim yerindeyse hakka'l-yakîn derecesinde

---

²⁵¹ TÜİK'in 2016 yılında yaptığı bir araştırmadan gençlerin yarısından daha fazlasının eğitim hayatı boyunca hiçbir işte çalışmadığı anlaşılmaktadır. Geniş bilgi için bkz: "Türkiye İstatistik Kurumu, Gençlerin İşgücü Piyasasına Geçiş Araştırma Sonuçları, II. Çeyrek: Nisan - Haziran, 2016", erişim: 27 Aralık 2018, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21865>.

gösterir. Nikahın önemine, ciddi bir akit olduğuna dikkat çeker.²⁵² Boşanmaların çoğunun ilk beş yılda gerçekleşmesinin²⁵³ önemli bir nedeni, tarafların “evlilik” bilincine sahip olmamaları, bu kurumun ciddiyetini, önemini kavrayamamalarıdır.²⁵⁴ Ailenin nafakasını temin etme göreviyle yükümlü olan erkek için mehrin, bir ön izleme işlevi gördüğü söylenebilir.²⁵⁵ Koca adayı psikolojik olarak kendini ailesi için harcama yapmaya hazırlar.²⁵⁶ Bu hazırlık önemlidir. Zira önceden hazır olunmayan fiilleri yapmaya mecbur olmak kişide öfke uyandırırken, hazır olmak o fiili yaparken mutlu olmaya zemin hazırlar.²⁵⁷ Ömür boyunca ailesinin geçimini sağlamakla yükümlü olan erkeğin bu sorumluluğa hazırlanması, istemeyerek değil mutlu bir şekilde yerine getirmesi veya henüz hazır olmadığını fark edip planlarını o doğrultuda yapması ailenin huzuru için önemli bir etkidir.

1.1.2. Kadına Değer Vermenin Göstergesi Olması

Bu başlıkla sadece kocanın değil Allah’ın da kadına verdiği değer kastedilmiştir. Zira evliliğin menfaatleri ortak olmasına rağmen Allah erkeğin borçlu, kadının alacaklı olmasına hükmetmiş, *drahoma*²⁵⁸ ödenen diğer dinlerin aksine kadınları, talep eden değil, talep edilen konumda tutarak onurlandırmıştır. Bu durumda mehrin, kadına doğrudan Allah’ın bir bağıışı,²⁵⁹ ona verilen değer bir göstergesidir. Mehrin ödenmesi kesinleşinceye kadar Allah hakları kapsamında mütalaa edilmesini de²⁶⁰ aynı doğrultuda değerlendirmek mümkündür.

²⁵² Hatice Boynukalın Şenkardeşler, *Serahsi'nin Aile Hukuku Hükümlerinin Gayelerine İlişkin Analizleri* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009), 59.

²⁵³ “Türkiye İstatistik Kurumu, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2017”, erişim: 27 Aralık 2018, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27593>.

²⁵⁴ Işık Keskin, *Boşanmanın Sosyolojik ve Psikolojik Nedenleri ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Sonuçlar* (Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, 2007), 65.

²⁵⁵ “Meşrûiyetü'l-mehr fi'l-İslam ve hikmetüh”, *fatwa islam online*, 27 Kasım 2013, <https://fatwa.islamonline.net/212>.

²⁵⁶ Halil İbrahim Acar, “Mehr in İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 17 (2011): 370.

²⁵⁷ Edward L. Thorndike, *The Original Nature Of Man* (New York: Teachers College-Columbia University, 1923), 123.

²⁵⁸ *Drahoma*: Kadının evlilikle birlikte kocasına verdiği mal. (Ben-Zion Schereschewsky, “Dowry”, *Encyclopedia of Judaica*, ed. Fred Skolnik - Michael Berenbaum (Keter Publishing House, 2007), 5: 768.)

²⁵⁹ Fahreddin Râzî, *Meşâîhu'l-gayb* (Beyrut: Dâru İhyâi't Tûrâsî'l Arabiyye, 1420), 9: 492.

²⁶⁰ *Serahsî, el-Mebsût*, t.y., 5: 62; *Mevsîlî, el-İhtiyâr*, 3: 101.

Allah'ın kadına verdiği değerin bir diğer tecellisini de mehir vermeyi emreden ayette²⁶¹ görmek mümkündür. Ayet mehri *gönül hoşluğu ile, yürekten isteyerek, cömertçe, Allah'ın bir atıyyesi olarak, bir karşılık beklemezsizin, onu onurlandırarak* vermeyi emretmektedir.²⁶² Kadınlara mehirlerini verin ibaresiyle yetinilmeyip seve seve verilmesini ifade eden *نحلة* kaydının eklenmesi dikkat çekici olup sadece vermenin yeterli olmadığını ifhâm etmektedir. Öyle anlaşılıyor ki; erkek içinden gelmediği, vermek istemediği halde sırf borcunu ödemek için mehir verdiği ayetin emrine tam anlamıyla riayet etmiş olmamaktadır.²⁶³ Bu durum hem evliliğin ruhuyla hem insan fitratıyla uyumludur. Zira Kur'an'da tarif edildiği üzere, birbiriyle içli dışlı, (en-Nisâ 4/20) her biri diğerine örtü olan (el-Bakara 2/187) karı koca arasındaki muamelelerin kerhen değil seve seve olması gerekir.²⁶⁴ Buna ek olarak erkeğin mehri ödemesi eşine verdiği değerin bir ifadesi olmakla birlikte bunu sırf mecburiyetten değil gönülden isteyerek yapmış olması kadın için en az mehrin kendisi kadar, belki daha fazla kıymetlidir. Nitekim kadınların mehirlerini kocalarına bağışlayabilecekleri hükmünün erkeğe mehri seve seve vermeyi emreden ayetin devamında olması kocadaki gönüllülüğün kadındaki yansımasına dikkat çeker mahiyettedir.

Zifaf gerçekleşmeden önce erkeğin iradesiyle meydana gelen boşamalarda kadına mehrin yarısının veya mut'anın verilmesinin emredilmesi de Allah'ın kadına bir ikramıdır. Zira kocanın bu aşamada boşaması onur kırıcı olduğu kadar kadını, özellikle iffeti hususunda töhmet altında bırakabilecek bir niteliğe sahiptir. Bu noktada Allah erkeğe yarım mehir ya da mut'a ödemesini emrederek kadının suçsuzluğunun bir nevi ilan edilmesini, oluşabilecek kötü düşüncelerin engellenmesini temin etmiştir.²⁶⁵ Ayrıca, mehirle alakalı detay düzenlemeler genellikle ayet ve hadisler ışığında fukaha tarafından yapılmıştır. Ancak bu konunun bizzat ayetle sarıh bir şekilde hükme bağlanması dikkate değer bir özellik arz etmektedir.

²⁶¹ و أتوا النساء صدقاتهن نحلة و إن طبن لكم عن شيء منه نفسا فكلوه هنيئا مريئا “Kadınlara mehirlerini gönül hoşluğu ile verin. Eğer gönül hoşluğu ile o mehrin bir kısmını size bağışlarsa onu da afiyetle yiyin.” (en-Nisâ 4/4).

²⁶² Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 1420, 9: 492; Muhammed Tahir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (Tunus: ed-Dâru't-Tûnusiyye li'n-Neşr, 1984), 4: 230.

²⁶³ İbn Abdilber Nemerî, *el-İstizkâr*, thk. Salim Muhammed Atâ ve Ali Muhammed Muavviz (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000), 5: 408.

²⁶⁴ Seyyid Kutub, *Fî zilâli'l-Kur'an* (Beyrut: Dâru's-Şurûk, 1412), 1: 585.

²⁶⁵ “DarulKitap Ansiklopedisi”, erişim: 27 Aralık 2018, <http://darulkitap.kuranikerimde.com/>.

Kur'an-ı Kerim'de mehir için "sıdk" (doğruluk) kökünden türeyen "sadâk" kelimesinin kullanılmış olması manidardır. Çünkü mehrin kendisi teslim edilmeden önce, ödeneceğine dair söz verilir. Dolayısıyla mehir, verenin sıdkını tasdik eder.²⁶⁶

Ayrıca Allah'ın mehri farz kılarak kadının kocası nazarındaki kıymetini artırmayı kastettiği düşünülebilir. Sanki erkeğe şu mesaj verilmektedir; kadın öyle kolayca ulaşabileceğin biri değildir. Onun için bir bedel ödemen gerekir ki kıymetini bilip gevşek davranmayasın.²⁶⁷ Zira zor ulaşılan kıymetli olur. Kaybetmemek için daha fazla çaba sarf edilir.²⁶⁸

Mehir aynı zamanda erkeğin de müstakbel eşi veya nikahlı karısına verdiği önemin, kıymetin, onunla bir hayatı paylaşmaya gerçekten istekli olduğunun göstergesi konumundadır. Evliliğin huzuru, devamı eşlerin karşılıklı sevgi, saygı ve anlayışlarıyla ve bunları imkân buldukça birbirlerine izhar etmeleriyle doğru orantılıdır. Taraflardan her birinin kendi durumlarına uygun olarak bunu yerine getirmeleri elzemdir. Eşlerin birbirine verdiği değer maddiyatla ölçülmekten müstağni olduğu aşıkardır. Ancak evliliğin maddi sorumlulukları üzerine yüklenen erkeğin, eşine sevgisini izhar etme yollarından birinin de yine mali bir sorumluluk olan mehir olması makul görünmektedir. Kaldı ki erkek bu durumda sevgisini sadece maddi yönden göstermiş olmaz. İnsan fitratı mal sevgisine meyyaldır. Bu meyil, mehrin *gönül hoşluğu* ile verilmesini emreden ayetle birlikte düşünüldüğünde, bir insanın malını *seve seve* feda etmesi karşısındaki kişiyi ciddi manada önemseydiğinin göstergesidir.²⁶⁹ Mehir ödemekle yükümlü olan erkeğin bu borcunu ödemesi sorumluluk sahibi olduğuna da işaret eder. Yapılan araştırmalara göre kadınların eşleriyle en çok sorun yaşadığı alanlardan birinin kocanın sorumluluklarını yerine getirmemesidir. Kadınların belirttiği boşanma nedenleri arasında, erkeğin sorumsuz ve ilgisiz davranmasının ilk sırada yer alması²⁷⁰ bu hususun kadın nazarındaki kıymetinin önemli bir göstergesidir. Bu durum göz önüne alındığında erkeğin mehrini ödemekle verdiği "sorumluluk sahibi eş" izlenimi, kadın için mehirden daha kıymetli olabilir.

²⁶⁶ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 1984, 4: 230; Sümertaş, *Kur'an-ı Kerim'de Sıdk Kavramı*, 276.

²⁶⁷ Abdulhamid, *el-Ahvalu's-şahsiyye*, 133.

²⁶⁸ Bilmen, *Kâmus*, 2: 117-118.

²⁶⁹ Şah Veliyyullah Dihlevî, *Hüccetullahi'l-bâliğa*, thk. es-Seyyid Sâbık (Beyrut: Dâru'Cil, 2005), 2: 198..

²⁷⁰ "Türkiye İstatistik Kurumu, Aile Yapısı Araştırması, 2016", erişim: 27 Aralık 2018, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21869>.

Müstakbel eşinin sorumluluklarını yerine getiren, doğru sözlü, kendisine değer veren biri olduğunu hisseden kadın, psikolojik olarak evliliğe daha fazla hazırlanır, kocasının evine gelip onunla bir hayatı paylaşmaya daha istekli olur.²⁷¹ Evliliğin bu şekilde başlaması sağlam zemine oturmasında önemli rol oynayabilir.

1.1.3. Kadının Evlilik Hazırlıkları İçin Kullanabilmesi

Evlilik teoride kadına maddi bir yükümlülük ya da külfet getirmemekle birlikte gerek kültürel yapının etkisi gerekse ilerideki yuvasına katkı sağlama isteği onun da birtakım harcamalar yapmasına neden olabilmektedir. Devlet çeyiz hesabı adı altında para biriktiren gençlere katkı payı ödemektedir.²⁷² Bu durum bir yandan harcanan paranın biriktirilmesi gerekecek bir miktar olduğuna işaret ederken diğer yandan bu masrafların toplum nazarında ne kadar önemli olduğunun göstergesi sayılabilir. Gelin adayının kendisinin ya da ailesinin maddi imkânlarının sınırlı olduğu durumlarda -toplumsal baskı unsuru da düşünüldüğünde- bu harcamalar bazı sıkıntılara yol açabilmektedir. Bu şartlar altında, mehri akitten önce almış olan kadın, kimseye minnet duymadan kendi parasından ihtiyaçlarını karşılayabilir.

1.2. Evlilik Süresince Sağladığı Maslahatlar

Mehrin sağladığı maslahatlar gündeme geldiğinde genellikle boşanma ya da vefat sonucu evliliğin sona ermesiyle kadının elde edeceği faydalar ve korunacağı zararlardan söz edilir. Mehir bunların yanında, evliliğin sağlıklı bir şekilde yürütmesine katkı sağlayan maslahatlar da içerir. Kadına psikolojik itmi'nan ve ekonomik bağımsızlık sağlaması, birikim ve yatırım aracı olarak kullanılabilmesi bunlar arasında zikredilebilir.

1.2.1. Kadına Psikolojik İtmi'nan Sağlaması

Mehrin kadına sağladığı maslahatların ekonomik boyutunun yanında manevi boyutundan söz etmek de mümkündür. Evlilik hayatı boyunca maddi ihtiyaçları zaten eşi tarafından sağlanan kadının bu süre zarfında mehre duyduğu ihtiyaç nadiren zaruret seviyesine çıkmaktadır. Dolayısıyla evlilik esnasında mehri teslim almak kadına daha çok manevi bir tatmin sağlamaktadır.

²⁷¹ Syed Sahid Ahammad, "A Critical Analysis of Dower (Mahr) in Islam", *IOSR Journal of Humanities and Social Science* 21/07 (Temmuz 2016): 90.

²⁷² "Karar Sayısı : 2015/8302", erişim: 27 Aralık 2018, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/12/20151216-19.pdf>.

Mehir ödenmesi için kadının maddi olarak buna ihtiyaç duyması şart değildir. Erkek fakir kadın zengin olsa bile verilmek zorundadır. Nitekim fakir olan Hz. Peygamber zengin olan Hz. Hatice'ye günümüz rakamlarıyla 114.240 ₺ veya 47.600 ₺ mehir ödemiştir. Üstelik yapılan bir araştırmada kadınların gelir seviyelerinin yüksek olmasıyla mehri teslim almaları arasında doğru orantı saptanmıştır. Yani gelir seviyesi yükseldikçe mehri teslim alma oranı da artmaktadır. Bunun yanında mehrini kocasının ihtiyaçları için en çok harcayanların da yine bu grup içerisinde olduğu tespit edilmiştir.²⁷³ Paraya ihtiyacı en az olan kadınların mehri teslim almada ilk sırada yer almasından yola çıkarak mehrin maddi fonksiyonunun yanında kadına, hak sahibi olma, hakkını teslim alma noktasında psikolojik bir itmi'nan sağladığını söylemek mümkündür. Yine bu gruba dahil kadınların teslim aldıkları mehri çoğunlukla eşlerinin ihtiyaçları için harcamalarını, sadâkını ödeyerek sâdik olduğunu gösteren sorumluluk sahibi kocalarına bir nevi hediye, teşekkür ifadesi olarak düşünmek de mümkündür. Böylece ilk verene geri dönen mehirle iki taraf da birbirinin gönlünü hoş etmiş olmaktadır.

Bunun yanında istediği zaman özgürce kullanabileceği, tamamen kendisine ait bir para veya mülkün sahibi olmak, ekonomik bağımsızlığını elde etmek, özellikle kendi geliri olmayan kadınlar için psikolojik bir rahatlık sağlar. Bu açıdan bakıldığında mehrin psikolojik itmi'nan sağlama fonksiyonu, çalışan-çalışmayan tüm kadınları kapsayan bir niteliğe sahiptir.

1.2.2. Kadına Ekonomik Bağımsızlık Sağlaması

Günümüzde kadınların çalışma oranında artış olmakla birlikte TÜİK'in 2016 yılı verilerine bakıldığında bu oranın %28 civarında olduğu görülür.²⁷⁴ Bu verilerden hareketle her üç kadından ikisinin çalışmadığı söylenebilir. Çalışmayan tüm kadınların geçimlerini sürdürmek için kocalarına bağımlı olduklarını iddia etmek güçtür. Zira belli bir mal varlığı bulunan veya çalışmadığı halde düzenli geliri olan kadınların mevcudiyeti de ihtimal dahilindedir. Bununla birlikte TÜİK verilerinden yola çıkarak geçinmek için kocasına ihtiyaç duyan bir kesimin varlığından söz etmek mümkündür.

²⁷³ Okur Gümrükçüoğlu, "İslam Aile Hukukunda Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme", 247-248..

²⁷⁴ "Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistiklerle Kadın, 2017", erişim: 27 Aralık 2018, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27594>.

Bu durumdaki kadınların ekonomik ihtiyaçları eşleri tarafından karşılanmaktadır. İhtiyaç, göreceli bir kavram olup topluma, yöreye, kişiye göre değişiklik gösterebilir. Bir insan için ihtiyaç vasfını taşıyan X, diğer insana gereksiz gelebilir. Bu durumun eşler arasında yaşanması da mümkündür. Böyle olduğunda mehrini teslim almak suretiyle kendi parasına sahip olan kadın istediği zaman X'i alabilir veya kocasından mehre mahsuben almasını isteyebilir. Alıp almamış olması ayrı mevzudur. Kadın onu almasa bile istediği zaman alma imkânının olduğunu bilmesi bir özgüven sağlar. Kendini yetersiz, değersiz hissetmesini engeller.²⁷⁵ Böylece karı koca arasındaki muhtemel huzursuzluklar kısmen önlenmiş olur.

Mehrin sağladığı ekonomik özgürlüğün bir diğer getirisi kadının kendini kocasına mecbur hissetmemesidir.²⁷⁶ Mehrini teslim almış veya boşandıktan sonra teslim alabileceğini bilen kadın kendini ekonomik olarak bağımsız hisseder. Mecburiyetten değil kendisi istediği için kocasının yanında olduğunu bilmek kadına özgüven verip değerli hissettirir. Bu durum sadece kadını mutlu etmez, kocanın da kalbini yumuşatabilir. Karısının, istese gidebileceği halde kendisi ile kalmayı tercih ettiği için yanında olduğunu bilmesinin, erkeğin eşine olan muhabbetini artıracakı düşünülebilir. Bu durum aradaki bağların karşılıklı olarak güçlenmesine, Kur'an-ı Kerim'de tarif edildiği üzere eşlerin birbirine huzur kaynağı olmasına (er-Rûm 30/21) yardım eder. Aksi durumun, tam tersi olarak huzursuzluğa sebep olma ihtimali yüksektir. Zira bireylerin gönüllü olarak değil de başka seçenekleri olmadığı için bir arada bulduklarını düşünmeleri yüksek düzeyde şiddete yol açabilecek durumlar arasında zikredilmiştir.²⁷⁷ Başka imkân olmadığı için kocasının yanında kalmak kadın için zor olduğu kadar, karısının sırf boşandığında geçimini sağlayamayacağı için kendisine "katlandığını" bilmek koca için de yıpratıcı olabilir. Bu veriler göz önüne alındığında mehrin eşlerin, birlikte yaşamının kendi tercihleri olduğunu bilmelerine katkı sağladığı, bunun da evlilik üzerinde olumlu etkileri olduğunu söylemek mümkündür.

---

²⁷⁵ Abdulvahit İmamoğlu - Yılmaz Çelik, "Evlilik Hayatında Kıskançlık - Dindarlık İlişisine Psikolojik Yaklaşım", *Dini Araştırmalar* 12/35 (Kasım 2015): 10.

²⁷⁶ Quraishi-Landes, "A Meditation on Mahr", 174.

²⁷⁷ George Ritzer, *Social Problems* (New York: Random House, 1990), 193. (Aktaran: Tülin Günşen İçli, "Aile İçi Şiddet: Ankara İstanbul ve İzmir Örneği", *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi* 11/1-2 (1994): 12.)

Boşanma nedenleri ile ilgili yapılan araştırmalarda, şiddet nedeniyle boşananlar arasında en yüksek oranı bir işte çalışmayan, düzenli geliri olmayan kadınların oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.²⁷⁸ Bu durum bir yandan kadın için ekonomik bağımsızlığın ne kadar önemli olduğunu gösterirken diğer yandan erkeklerin kendi geliri olan kadınlara şiddet uygulama oranının daha düşük olduğunu göstermektedir. Bu durum da kadına maddi bir güvence sağlama amacı güden mehrin önemini ortaya çıkaran bir diğer etken konumundadır.

Günümüzde kadının ekonomik bağımsızlığının boşanma oranlarını artırıcı bir etkiye sahip olduğu gözlenmektedir.²⁷⁹ Kadınların kendi ayakları üzerinde durabilme konusunda eski zamanlara oranla daha istekli davrandıkları söylenebilir. Bunda yukarıda zikredilen şiddet-gelir arasındaki ilişki ve benzeri durumların etkisinin olması yüksek ihtimaldir.

Düzenli geliri olmayan kadınların kocalarından daha fazla şiddet görmesinden, erkeklerin bu durumdaki eşlerine karşı daha pervasız davrandıkları sonucuna ulaşmak mümkündür. Zira bu kadınlar boşanma konusunda daha çekimser davranmakta, bazen -çaresizlikten dolayı- eziyet eden kocasına katlanmaktadır. Her şeyi göze alıp boşanması halinde çeşitli maddi sıkıntılarla karşılaşabilmektedir. Benzeri vakalar arttika kadınların bu hale düşmemek için kendi ayakları üzerinde durma çabası da artmaktadır. Mehre gereken hassasiyetin gösterilmesi bu durumu dengeleyecek bir işlev görebilir. Zira kadınların ekonomik bağımsızlık kazanma çabalarında önemli bir etkenin boşanması halinde beş parasız ortada kalmamak olduğu söylenebilir. Mehrin denmesi toplumda yaygın hale gelip, kadın bu hakkını alabileceğinden emin olduğunda, ekonomik özgürlüğünü elde etme çabaları kısmen dengelenebilir. Mehir - genellikle- hayat boyu refah yaşamayı sağlayacak bir meblağ olmadığından mecbur kalmadıkça boşanmaya teşvik etmesi de pek karşılaşılabilecek bir durum olmasa gerektir. Böyle olduğunda mehir yoluyla ekonomik bağımsızlığını elde etmesi kadın için boşanmayı artırıcı değil, kocanın eziyet etmesi durumunda kurtarıcı işlev görür.

---

²⁷⁸ zgl Aktaş, *Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler* (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2011), 56-60.

²⁷⁹ Mustafa Tuřėut, ed., *Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması: TBNA 2014* (Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015), 170.

1.2.3. Birikim veya Yatırım Aracı Olması

Mehrini nikah akdi esnasında veya evlilik içerisinde alan kadın bu parayı istediği zaman harcama imkânına sahip olduğu gibi birikim olarak saklayabilir veya onunla yatırım yapabilir. Bu durumların her biri kendine özgü menfaatler içermektedir.

İnsanlar çoğunlukla geleceklerini kısmen de olsa garanti altına almak ya da acil ihtiyaç anında zor durumda kalmamak için birikim yapmak ister. Miktarı herkesin imkânına göre değişmekle birlikte çoğu insan “bir kenara para koymanın” gerekli olduğunu düşünür. Nitekim Hz. Peygamber’in de aynı doğrultuda tavsiyeleri mevcuttur.²⁸⁰ Mehir kadın için böyle bir özellik arz eder. İster teslim almış ister te’cil etmiş olsun, kadının hayatının bir kısmını garantiye alan ya da zor durumda kalması halinde kullanabileceği bir birikimi vardır.

Kadın, bu birikimini daha sonra kullanmak üzere saklayabileceği gibi gerektiğinde borç vererek karz-ı hasen kurumunun devam etmesine katkıda bulunabilir. Hatta kocasına borç vermesi durumunda ek olarak aile bağlarının sağlamlaşmasını temin edebilir. Bu durumda koca yabancı birinden borç isteme minnetine girmemiş, ailenin sıkıntıları dışarı taşmamış, sorun birbirine örtü olan eşler arasında halledilmiş olur.

Kadın mehrini kocasına hibe etme imkânına da sahiptir. (en-Nisâ 4/4) İlgili ayette erkeğe hitaben hibe edilen mehri “afiyetle yiyin” şeklinde bir ifade kullanmasından hareketle kadının bağışladığı mehrin şifa özelliği taşıdığı zikredilmiştir. Hatta bu nedenle Hz. Ali’nin hastalanan adama, karısının mehrinden az bir miktar isteyip bununla bal alması, bu balı yağmur suyuyla karıştırıp şifa niyetine içmesini tavsiye ettiği nakledilmiştir.²⁸¹ Hibe edilen mehrin, karı koca arasındaki bağları güçlendirme etkisinden hareketle manevi anlamda da ailevi sorunlara şifa olma özelliği taşıdığını söylemek mümkündür.

Birikimi, nisab miktarına ulaştığı takdirde, kadına zekât vb. malî mükellefiyetini ifa etme imkânı sağlar. Mehri sayesinde kadın bir ibadeti yerine getirmenin sevabından, fakirlere yardım etmenin manevi hazzından mahrum kalmamış olur.

²⁸⁰ "ما عال من اقتصد" "İktisad eden fakirlik görmez." Taberânî, *Mu'cemu'l-evsat*, 5:206.

²⁸¹ Ebu'l-Berekât Neseî, *Medârikü't-Tenzil ve Hakâikü't-Te'vîl*, thk. Yusuf Ali Büdeyvi (Beirut: Dâru'l-Kelimü't-Tayyib, 1998), 1: 330.

Kadın mehrini sermaye olarak kullanmak suretiyle yatırım yapabilir. Böylece mevcut parasının değer kaybetmesinin önüne geçtiği gibi artmasını da sağlamış olur. Ayrıca piyasaya sürülen para, ekonominin canlanmasına katkı sağlar.

1.3. Boşanma Aşamasında Sağladığı Maslahatlar

İslam hukukunda boşanma tanımı gerçekleşme şekli esas alınarak yapılır. Ancak burada boşanmanın şeklinden ziyade ne olduğu üzerinde durulup o doğrultuda bir tanım yapmak maksadın hasıl olmasına yetecektir. En genel anlamıyla boşanma; eşler hayattayken evlilik birlikteliklerinin hukuken ve fiilen sona ermesidir.²⁸²

Boşanma aşaması ifadesiyle çiftin bu konuyu gündeme almaya başlamasıyla boşanmanın gerçekleşmesine kadar olan zaman aralığı kastedilmektedir

1.3.1. Boşanmadan Vazgeçirme Potansiyeli Olması

Evlilikler ömür boyu sürmesi niyetiyle kurulsun da bu kurumun olduğu her toplumda boşanmaların varlığı da yadsınamaz bir gerçektir.²⁸³ Yani evlilik doğal bir süreç olmakla birlikte kendisinden beklenen maslahatları gerçekleştirmemesi hatta taraflara zarar vermeye başlaması ihtimal dahilindedir. Böyle zamanlarda boşanmanın gündeme gelmesi de bu doğal sürecin bir parçasıdır. Boşanmayı yasaklayan Katolik kilisesi bu hususta çok tenkit almış, Hristiyan dünyada mezkûr yasak büyük ölçüde ortadan kalkmıştır.²⁸⁴ Bu durum boşanmanın fitrîliğinin bir göstergesi konumundadır. Çeşitli nedenlerden dolayı bir arada olmak istemeyen, hatta birbirinden nefret eden insanları birlikte yaşamaya zorlamak hem onlara hem topluma zarar verebilir.

Ancak boşanmanın tüm sorunlarını çözeceğini düşünmek yanlış bir tutumdur. Zira onunla birlikte hem ayrılan eşleri hem çocukları hem de toplumu etkileyen

²⁸² Cihangir Doğan, “Türkiye’de Boşanma Sorununun Sosyolojik ve İstatistikî Açısından Değerlendirilmesi”, *Sosyoloji Konferansları*, 25 (Eylül 2011): 59.

²⁸³ Yücel Can - Nazlı Buket Aksu, “Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 15/58 (Temmuz 2016): 889.

²⁸⁴ Matta 19/3-9; Turgut Akıntürk - Derya Ateş, *Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku*, 20. Bs (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2017), 237-238; Halil Cin, *Eski Hukukumuzda Boşanma*, 2. Bs (Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1988), 16-17.

psikolojik, sosyal, ekonomik olumsuz birtakım neticeler ortaya çıkar.²⁸⁵ Bu nedenle gerek toplumlar gerek devletler boşanmayı azaltmak üzere birtakım tedbirler alır.²⁸⁶

Hz. Peygamber'in talâkı en sevilmeyen helal olarak nitelendirmesinden²⁸⁷ hareketle İslam hukukçuları, her ne kadar tasvip edilmese de boşanmanın caiz olduğuna hükmetmişlerdir.²⁸⁸ Ancak gerek ahlak gerek hukuk kitaplarında bu konu derinlemesine incelenmiş, boşanmanın asgari düzeyde tutulmasının yolları aranmıştır. Bir yandan boşanma fikrinin gündeme gelmesine sebep olan durumların ortaya çıkmaması için çalışılırken, diğer yandan evliliklerini bitirmeye karar vermiş çifti aklı-selimle düşünmeye sevk eden, bu kararlarının doğruluğunu sorgulayıp vazgeçmelerini sağlayabilecek aşamalar konulmuştur. Bugün uzmanlar ve boşanmış bireylerin de aynı doğrultuda görüş beyan etmeleri²⁸⁹ sistemin hala işlevselliğini koruduğunu göstermektedir.

İslam'ın boşanmayı azaltmaya yönelik tedbirlerini evlilik öncesine kadar götürmek mümkündür. Zira temelden sağlam kurulan bir yuvayı devam ettirmek, birtakım hatalarla başlayan evliliği sürdürmeye çalışmaktan daha kolay ve makuldür. Bu bağlamda İslam flörtü yasaklayarak tabiri caizse aşkın gözü kör etmesi nedeniyle sağlıklı düşünmeden yapılacak evliliğin önünü kesmiş, anne baba hakkıyla ilgili emirlerle²⁹⁰ birlikte düşünüldüğünde böyle önemli bir kararın hem hukuken hem ahlaken büyüklerin onayıyla alınmasını istemiştir.²⁹¹ Evliliği misak-ı galiz, (en-Nisâ 4/21) eşleri de birbirine örtü olarak nitelemiş, (el-Bakara 2/187) taraflara güzel geçinmelerini, karşı tarafta sevmedikleri özellikler olsa da güzel huylarını öne çıkarmalarını tavsiye etmiş,²⁹² şer zannettiklerinin hayırlı olabileceğini beyan ederek

²⁸⁵ Keskin, *Boşanmanın Sosyolojik ve Psikolojik Nedenleri ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Sonuçlar*, 13.

²⁸⁶ Can - Aksu, "Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın", 889; İlyas Sucu, *Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri (Sakarya İli Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2007), 37.

²⁸⁷ Ebû Dâvûd, "Talâk", 4 (H. No: 2177).

²⁸⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 6: 2; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10: 323; "Talâk", *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, 29: 8-9.

²⁸⁹ Turğut, *TBNA 2014*, 117; Doğan, "Türkiye'de Boşanma Sorununun Sosyolojik ve İstatistiki Açından Değerlendirilmesi", 68.

²⁹⁰ el-İsrâ, 17/23-24; el-Ahkâf, 46/15; Müslim, "İtk", 6, (H. No: 1510); Buhârî, "Edeb", 2 (H. No: 5971).

²⁹¹ Evlilikte velinin rızası hakkında detaylı bilgi için bkz: Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 31-32; Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2: 106; Kâsânî, *Bedâi'*, 2003, 3: 369; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10: 344-345; Saffet Köse, "İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velayet", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2 (2003): 101-116; Muhammet Ali Danışman, "İslam Hukukuna Göre Evlilikte Velayet ve Kapsamı", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 8 (2006): 239-258.

²⁹² Müslim, "Radâ", 18, (H. No: 1469)

(el-Bakara 2/216) hikmet boyutunu ön plana çıkarmıştır. Kadınları Allah'ın emaneti şeklinde niteleyerek²⁹³ erkeklere eşlerine emanet bilinciyle yaklaşmalarını öğütlerken, salih kadınları itaatkarlıkla vasıflandırarak, kendisine emanet bilinciyle yaklaşan, kavvam vasfını haiz kocaya itaat etmelerini istemiştir.²⁹⁴

Ahlaki nitelikteki tavsiyeler yanında hukuki olarak da birtakım önlemler alınmıştır. Anlaşmazlık durumlarında (nüşûz ve şikâk) gerek eşlerin kendi aralarında gerekse aile büyüklerini devreye sokarak sorunu çözme yolları gösterilmiştir. (en-Nisâ 4/34-35) Bu durum zımnen boşanma gündeme gelmeden önce olası tüm çözümlerin denenmesi gerektiği mesajını vermektedir. Bunlara rağmen boşanma kararı alınması durumunda buna müsaade edilmekle birlikte, ilgili ahkâmı bildiren ayetlerde bile eşlerin vicdanına dokunulmuş,²⁹⁵ zamanında nasıl iç içe oldukları hatırlatılarak, (en-Nisâ 4/21) ya iyilikle evli kalmaları ya güzellikle ayrılmaları istenmiştir. (el-Bakara 2/231; et-Talâk 65/2) Boşanmanın ardından iddet beklenmesi emriyle (el-Bakara 2/228; et-Talâk 65/1) eşlere düşünmeleri için zaman tanınmış,²⁹⁶ ric'î -bâin talâk ayrımıyla, pişman olunması durumunda evliliği devam ettirmek kolaylaştırılmıştır.

Bu tedbirlerin yanında mehir emri de boşanmayı kısmen engelleyici önlemler arasında zikredilebilir. Zira 2014 yılında, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın yaptırdığı bir araştırmada, eşinin kendisinden maddi beklentisi olması durumunda tarafların boşanmaktan vazgeçebildiği ifade edilmektedir. Bu durumun erkeklerde daha fazla görülmesi²⁹⁷ mehrin bu noktada işlevsel olabileceği kanaatini desteklemektedir.

Mehrin, evlilik kurumunun sürekliliği için konulmuş bir sigorta mesabesinde olduğu ifade edilmektedir.²⁹⁸ Yukarıda sayılan tüm aşamalar geçildiğinde eşlerden biri veya ikisi hala boşanmaktan vazgeçmemişse, son çare olarak mehir müessesesi

²⁹³ Ebû Dâvûd, "Menasik", 56 (H. No: 1905).

²⁹⁴ İbn Mâce, "Nikah", 5 (H. No: 1857).

²⁹⁵ Ayetin eşlerin vicdanına dokunmasıyla ilgili bkz. Kutub, *Fî zilâli'l-Kur'an*, 1412, 1: 606-607.

²⁹⁶ Mustafa Sibâî, *el-Mer'etü beyne'l-fikhi ve'l-kanun* (Beyrut: Dâru'l-Verrâk li'n-Neşr ve't'Tevzî', 1999), 101.

²⁹⁷ Turğut, *TBNA 2014*, 100.

²⁹⁸ Hadi Sağlam, "İslam Hukukunda Mehir Evlilik Sigortası Mıdır?", *Universal Journal of Theology* 1/1 (2016): 6.

karşlarına çıkar. Mehir sadece koca için değil, muhâlea²⁹⁹ sistemi düşünüldüğünde kadın için de boşanmaya engel teşkil edebilir.

Her zaman geçerli olmamakla birlikte mehrin kocayı boşanmaktan vazgeçirme potansiyeli söz konusudur. Kuzey Afrika ve İran gibi bazı Müslüman ülkelerde kocanın boşama yetkisini kısıtlaması amacıyla miktarının kasten yüksek tutulduğu belirtilmektedir.³⁰⁰ Aynı şekilde Yahudi şeriatında da mehrin amaçlarından biri boşanmanın zorlaştırılmasıdır.³⁰¹ Bu durumda ayrılmayı düşünen erkek mehir devreye girdiğinde iki defa düşünmek zorunda kalır. Zira hem boşandığı eşine hem de -tekrar evlenmeyi düşünmesi durumunda- ikinci eşine mehir ödemek mecburiyeti doğar. Başka bir kadınla değil de boşadığı eşiyile yeniden evlenmek istese bile -bâin talâkla boşamışsa- yeni bir nikahın sonucu olarak aynı kadına ikinci defa mehir vermesi gerekir.³⁰²

Meseleye kadın açısından bakıldığında, özellikle miktarı yüksek tutulan ve kocanın teslim ettiği mehir kadını muhâlea yoluyla ayrılmaktan vazgeçirme noktasında işlevsel olabilir. Zira kadın ya elindeki parayı kocasına iade edecek veya harcamışsa borçlanacaktır. Mehri teslim almamış bile olsa boşanmak için tamamından veya bir kısmından vazgeçmek zorunda kalacaktır. Özellikle ekonomik güvencesi olmayan kadınlar için bu durum ayrılık kararını tekrar gözden geçirmeyi sağlar. Zira kendisi için zaten başlı başına ekonomik bir risk olan boşanmanın üzerine mehrini de kaybetmesi söz konusudur.

Bu durum sırf para için veya diğerine para kaptırmamak için evliliğin sürdürüldüğü şeklinde algılanmamalıdır. Zaten insanlar kendilerini ne kadar zorlasa da evlilik sadece bu sebeple devam etmez, etmemelidir de. Ancak mehrin, biraz emek ve çaba sarf edildiğinde devam edebilecek evliliklerin “sudan sebeplerle” ya da “keyfi” olarak bitirilmesini engellemesi faydadan hâlî değildir. Özellikle miktarının yüksek olduğu durumlarda gerçekten geçerli sebepler olmadan mehir gözden çıkarılamaz.

---

²⁹⁹ Kadının bir bedel ödeyerek kocasını kendisini boşamaya ikna etmesi ile gerçekleşen boşanmadır. (Fahrettin Atar, “Muhâlea”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30: 399.)

³⁰⁰ Cin, “İslam Hukukunda Mehir”, 225.

³⁰¹ Ben-Zion Schereschewsky, “Ketubbah”, *Encyclopedia of Judaica*, ed. Fred Skolnik - Michael Berenbaum (U.S.A: Keter Publishing House, 2007), 12: 93.

³⁰² Kâsânî, *Bedâi'* 2003, 4: 403; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 8. Bs (İstanbul: İz Yayıncılık, 2013), 1: 365.

Ayrıca mehir eşlerden birinin çok sinirlendiği ya da bunaldığı bir anda, o anki ruh haliyle aldığı boşanma kararından vazgeçmesinde de önemli rol oynar. Tavsif edilen durumdaki bir insanı sevgi, merhamet, vefa gibi duygusal, boşanmanın tasvip edilmemesi gibi dini ya da toplumsal caydırıcıların vazgeçirmesi mümkün olmayabilir. Bireyin kararını değiştirmesi için tamamen farklı karakterde bir caydırıcıya ihtiyaç vardır. Mehir bu noktada devreye girer. Zira ekonomik kayıp vermenin bireyi vazgeçirme etkisine sahip olduğu³⁰³ göz önüne alındığında, en azından kararın uygulamasını ertelemeyi sağlayabilir. Bu erteleme boşanma düşüncesini gözden geçirme imkânı verdiği gibi, sakinleşerek duygusal caydırıcılarla ikna olabilecek bir halet-i ruhiyeye ulaşmayı sağlayabilir. Akl-ı selimle düşünüldüğünde vazgeçilebilecek boşanmaların gerçekleşmesinin önüne geçer. Bu da evliliğin devamı için ikinci bir şans anlamına gelir. Mehrin bu aşamadaki en önemli fonksiyonu bir tampon, bir sigorta işlevi görmesidir. Yoksa sırf para için insanların bir arada kalmasını sağlamak değildir. Zaten “mehir olmasa bir saat aynı çatı altında kalamayacak” iki insanın sırf bu sebepten ötürü ömür boyu bir arada kalması her ikisi için de yıpratıcı olup faydadan çok zarar getirebilir.

1.3.2. Boşanma Sürecinin Yıpratıcılığını Azaltması

Boşanma çoğunlukla iki taraf için de atlatılması zor bir süreçtir. Evlenmenin insan hayatında önemli aşamalardan biri olması gibi, umut ve beklentilerle kurulan yuvanın yıkılması benzer şekilde dönüm noktalarından sayılabilir. İnsan hayatında bu denli önemli yer işgal ettiğinin hatırlanması, sürecin zorluğu ve yıpratıcılığını anlamayı kolaylaştırabilir.

İnsan fitratıyla uyumlu bir din olan İslam, bu zorlu sürecin oluşmaması için boşanmayı azaltmaya yönelik birtakım tedbirler almış, önlemlere rağmen kararında ısrar eden bireyleri Allah’ın lütfundan zengin edeceğini bildirerek (en-Nisâ 4/128-130) hür bırakmış, ayrılmalarını meşru kabul etmiştir.³⁰⁴ Bu, bir noktadan sonra artık vazgeçirmeye çalışmak yerine durumu kabullenip en az zararla atlatma yollarının aranması gereğine bir işaret sayılabilir. Mehrin, bahsi geçen az zararlı atlatma yolları arasında sayılması mümkündür. Zira boşanma kararının kesin olmadığı aşamada bundan vazgeçirme potansiyeline sahip iken, karar kesinleşip geri dönüş imkânı

³⁰³ Turğut, *TBNA 2014*, 100.

³⁰⁴ Atar, “Muhâlea”, 30: 399.

kalmaması halinde ise süreci kolaylaştırma, yıpratıcılığını azaltma ihtimali söz konusudur.

Mehrin mezkûr fonksiyonu icra etmesinin muhâlea vasıtasıyla mümkün olması nedeniyle bu terim hakkında -konuyu ilgilendirdiği kadarıyla- bilgi vermek yararlı olur. Muhâlea; kadının bir bedel ödeyerek kocasını kendisini boşamaya ikna etmesi ile gerçekleşen boşanma, şeklinde tanımlanabilir.³⁰⁵ Erkeğin talâk yetkisine mukabil kadına verilmiş boşanma imkânı konumundadır.³⁰⁶ Tefrik için geçerli sebebi³⁰⁷ olduğunda mahkemeye yoluyla mehrini de alarak boşanma imkânına sahip olan kadın, böyle bir gerekçesi olmaması halinde mehrinden vazgeçerek muhâlea yoluyla ayrılabilir.

Muhâleaya başvurmayı meşru kılan sebeplerin alt sınırı, tarafların evli kaldıklarında Allah'ın koyduğu sınırlara riayet edememekten korkmaları, birinin diğerinden hoşlanmaması nedeniyle evlilikle ilgili sorumluluklarını yerine getiremeyeceğinden endişe etmesi şeklinde ifade edilmiştir. Ancak burada, söz konusu geçimsizliğin kadından kaynaklanması gerekir. Erkekten kaynaklanması halinde alacağı hul' bedeli helal olmaz.³⁰⁸

Haklı bir sebebe dayanmayan talâkın uhrevî sorumluluğu olduğu gibi, benzer durumdaki muhâlea da aynı sonucu doğurur.³⁰⁹ Hz. Peygamber'in geçerli sebebi olmadığı halde hul' talep eden kadınları münafıklıkla nitelemesi,³¹⁰ onların cennetin kokusunu dahi alamayacağı şeklindeki ifadeleri³¹¹ bir yandan ciddi uyarı içerirken, diğer yandan meşru gerekçelere dayanan muhâleanın keyfi bir ayrılık olmadığına işaret etmektedir.

³⁰⁵ Atar, "Muhâlea", 30: 399.

³⁰⁶ Benzer görüş için bkz; İbrahim Yılmaz, *Yetki ve Sistem Açısından İslam Hukukunda Boşanma* (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2006), 128..

³⁰⁷ Kadının tefrik talep edebilmesi için geçerli sayılan sebepler için bkz: Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7: 509 vd.; Halil İbrahim Acar, "Tefrik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40: 277-279.

³⁰⁸ Taberî, *Câmiu'l-beyân fi te'vili âyi'l-Kur'an*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Müessesetü'r-Risâle, 2000), 4: 552-563; Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, 3: 136-137; Atar, "Muhâlea", 30: 400.

³⁰⁹ Tirmizî, "Talâk", 11 (H. No: 1186-1187); Şehredâr b. Şîrûye Deylemî, *el-Firdevs bi me'sûri'l-hitâb*, thk. Saîd b. Besyûnî Zağlûl (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1986), 51; Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, 18:149; Atar, "Muhâlea", 30: 399.

³¹⁰ Nesâî, "Talâk", 34 (H. No: 3461).

³¹¹ Tirmizî, "Talâk", 11 (H. No: 1186-1187).

Bu şartlar altında yapılan muhâlea kadını istemediği, kendisi için çekilmez hale gelen bir evliliği sürdürmekten kurtarıp kocasının hakkına riayet edememesi nedeniyle günaha girme ihtimalinden korur. Ayrıca geçimsizliğe kendi sebebiyet verdiği halde boşanmakta zorluk çıkaran muannid bir kocadan ayrılmak isteyen kadın için muhâlea, küçümsenmeyecek bir avantaj sağlayabilir. Özellikle mehrin senet vb. şekillerde düzenlenerek garanti altına alınması halinde erkeğin ikna olma ihtimali önemli ölçüde artar. Bu durumda kocanın bedeli alması helal olmamakla birlikte kadın, kurtulmak için başka çaresi kalmadığında bu yolu deneyebilir.³¹²

Muhâlea, Medeni Kanun'un uygulandığı ülkemizde de hukuki sürecin kolaylaştırılmasında önemli rol üstlenebilir. Taraflardan biri boşanmak istemediğinde ya da diğerinden maddi bir talepte bulunduğu davanın karara bağlanması uzamakta, zaman zaman ailenin özeli açığa çıkarılmaktadır. Bu durum bir yandan mahkemelerin iş yükünün artmasına sebep olurken³¹³ diğer yandan boşanma sürecini eş ve çocuklar açısından daha yıpratıcı hale getirebilmektedir. Medenî Kanun'daki anlaşmalı boşanma prosedürüyle benzerlik arz eden muhâlea³¹⁴ yoluna başvurulması durumunda bahsi geçen sıkıntıların büyük ölçüde önüne geçilebilir. Tarafların şartlar üzerinde anlaşmış olarak hâkim karşısına çıkması, davanın hızlı neticelenmesi sonucunu verir. Aile mahreminin açığa çıkarılmasını önler.

Yapılan araştırmalara dayanılarak, toplumun bazı kesimlerinde kadın ve erkeğin boşanmasının aynı tepkiyi görmediği, kadının bu konudaki talebinin erkeğe oranla daha zor kabullenildiği söylenebilir.³¹⁵ Bu da kadın için ek sorun anlamına gelir. Eşler muhâlea yoluyla anlaşıklarında, koca da kabul ediyorsa talebin erkekten geldiği şeklinde bir izlenim verilebilir. Böylece kadın ek olarak toplum baskısına maruz kalmaktan kurtulabilir.

Mehrin bu süreçte erkeğe yönelik maslahatları da söz konusudur. İlerleyen bölümlerde bahsedileceği üzere, kadın tarafından terkedilmeyi haklı kılacak hatası

---

³¹² Hayreddin Karaman v.dğr., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (Ankara: DİB Yayınları, 2014), 1: 336.

³¹³ Turğut, *TBNA 2014*, 138,179.

³¹⁴ Esra Pınar Yılmaz Bilgin, *Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2016), 7.

³¹⁵ Şengül Altan Arslan, *Cinsiyet, Boşanma Nedeni ve Sosyal Statünün Kadının Boşanma İsteğine İlişkin Algular Üzerine Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2000), 2-3; Mustafa Turğut, ed., *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması 1996*, 2. Baskı (Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 2015), 172-177.

olmamasına rağmen yuvası yıkılan kocaya, bir de buna sebep olan kadına -ödüllendirir gibi- para vermek daha zor gelebilir. Muhâlea ile önceden ödediği mehri geri alması veya zimmetindeki borçtan kurtulması erkek için de bir kolaylıktır.

Muhâleanın genellikle ödenmiş mehrin iadesi veya ödenmemiş mehrin zimmetten düşürülmesi üzerine yapıldığı söylenebilir. Nitekim hul' bedelinin mehir miktarından fazla olmaması gerektiği yönündeki görüşler,³¹⁶ Hz. Peygamber'in kocasından ayrılmak isteyen kadına mehir olarak aldığı bahçeyi geri vermesini teklif etmesi,³¹⁷ bu iki kavram arasındaki alakayı göstermektedir. Kadının muhâleanın maslahatlarından yararlanmasının çoğunlukla mehir vasıtasıyla mümkün olması nedeniyle, hul' yapmanın sağladığı menfaatleri mehir ile ulaşılabilecek maslahatlar arasında zikretmek mümkündür.

1.4. Evliliğin Bitmesinden Sonra Sağladığı Maslahatlar

Evliliğin bitmesine yol açan nedenler arasında en sık rastlananların boşanma ve vefat olduğunu söylemek mümkündür. Mehir her iki durumda da birtakım maslahatları içermektedir. Hatta genellikle ödenmesinin boşanma veya eşlerden birinin vefatına kadar tehir edildiği düşünüldüğünde mehrin en fazla evliliğin bitmesi aşamasında fonksiyon icra ettiğini söylemek mümkündür.

1.4.1. Gerekçesiz Boşanma Durumunda Telafi Niteliği Taşınması

Boşanma hem ayrılan çift hem çocukları hem toplumsal yapı üzerinde maddi ve manevi etkileri olan bir hadisedir. Kimi zaman bireylerin hayatlarının daha huzurlu ve sağlıklı sürdürmelerini sağlamakla birlikte bazen taraflardan biri veya her ikisinin birtakım zararlara uğraması sonucunu da beraberinde getirir. Bunlar, çoğunlukla zamanlı ve sınırlı olurken bazen de ömür boyu süren derin izler bırakabilmektedir.³¹⁸ Yapılan araştırmaların, boşanmış bireylerde psikolojik sorunların diğer insanlara nisbetle 3-4 kat fazla olduğunu belirtmesi³¹⁹ bahsi geçen zararların somut bir örneğini teşkil eder.

³¹⁶ Atar, "Muhâlea", 30: 402.

³¹⁷ Buhârî, "Talâk", 12 (H. No: 5273); Nesâî, "Talâk", 34 (H. No: 3463).

³¹⁸ Turğut, *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları*, 180.

³¹⁹ Judith S Wallerstein - Joan B Kelly, "Children and Divorce: A Review", *Social Work* 24/6 (Kasım 1975): 469; Atalay Yörükoğlu, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, 3. Bs (İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım, 1989), 108.

Mehrin, özellikle de miktarı yüksek tutulduğu durumlarda, eşleri boşanmaktan vazgeçirme potansiyeli olduğundan bahsedilmişti. Ancak potansiyel kelimesinden de anlaşılacağı üzere, bilkuvve olan bu etkinin bilfiil hale gelememesi de imkân dahilindedir. Boşanmak isteyen eş, mehirden vazgeçme pahasına kararında ısrar edebilir.

Talâk yetkisine sahip olan erkek bu yetkisini kullanmak istediğinde, kadının mehri düşürecek bir kusuru olmadığı veya hibe etmediği sürece mehri vermek zorundadır. Yani kendisine verilen yetkiyi kullanabilmek için bir bedel ödemesi gerekir. Boşanmalarda kadının daha çok zorlukla mücadele etmek mecburiyetinde kaldığına dair araştırma bulgularıyla³²⁰ birlikte düşünüldüğünde bu bedel, kocasının isteği nedeniyle evliliği biten kadın için bir tür manevi tazminat sayılabilir. Bunun yanında boşanma sonrasında karşılaşabileceği muhtemel güçlüklerle ekonomik sıkıntının da eklenmemesi için bir tedbir işlevi görebilir.

Böyle bir durumda kadının da boşanmaya razı olması sonucu değiştirmez. Yine mehrin ödenmesi gerekir. Bu, boşamada daha çok sıkıntıya maruz kalabilecek olan kadına karşı pozitif ayrımcılık olarak düşünülebilir. Zira mehir Allah'ın kadına bir hediyesidir.

Önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere, ayrılmak isteyen taraf kadın olduğunda, geçerli sebebi varsa hâkime başvurarak tefrik talep edebilir. Haklı bulunursa mehrini de alarak boşanır. Böyle bir imkânı varken muhâlea talep etmesi geçerli sebebinin olmadığına dair bir delil olarak algılanabilir. Bu durumda boşanmayı gerektirecek kusuru olmadığı halde, sırf kadının isteğinden ötürü yuvasının dağılması, erkeğin haksızlığa uğraması olarak düşünülebilir. Bunun üzerine bir de mehir ödemesinin talep edilmesi makul olmasa gerektir. Boşanma talebinin daha çok kadınlardan geldiği olgusu³²¹ göz önüne alındığında muhâleanın, dolayısıyla mehrin önlediği haksızlık daha net anlaşılabilir.

Özetle ifade edilecek olursa; erkeğin mahkemece tefriğe sebep görülebilecek kusuru bulunmadığı, kadının da mehrini düşürecek bir hatası olmadığı sürece karşı taraftan gelen boşanma isteği, talep sahibini bir bedel ödemek zorunda bırakır. Bu

---

³²⁰ Turğut, *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları*, 186.

³²¹ Turğut, *TBNA 2014*, 100.

bedel boşanmayı isteyen birey için caydırıcılık niteliğinin yanında, eşinden gelen taleple evliliği sona erecek karı veya koca için bir nevi tazminat işlevi görebilir.

1.4.2. Kadına Ekonomik Güvence Olması

Boşanmanın hem eşler hem çocuklar için birtakım sorunlara yol açtığından bahsedilmişti. Ancak yapılan bir araştırma, boşanmaya bağlı sorunları %47'lik bir oranla kadınların daha yoğun bir şekilde yaşadığını ortaya koymuştur. Çocuklarda %33 olan bu oranın erkeklerde %12,2 olması, kadın ve erkek arasındaki büyük farkı, boşanmaya dayalı sorunlardan kadınların daha çok etkilendiğini göstermektedir.³²² Bir diğer araştırmaya göre boşanma kadının hayat standardında %27'lik bir düşüşe yol açarken aynı durum erkekte %10'luk bir yükselişe neden olmaktadır.³²³

Bu durumun sebepleri arasında kadınların daha duygusal bir yapıya sahip olmaları nedeniyle boşanma sürecini atlatmada erkeklerden fazla zorlanmaları, üzerlerindeki toplumsal baskının erkeklerden fazla olması ve ekonomik bağımsızlık oranının erkeklere göre daha düşük seviyede olması sayılabilir.³²⁴

Boşanmış bireylerin hangi konularda sıkıntı çektiği incelendiğinde, erkeklerin en çok çocuklara özlem, ev işleri ve ruhsal/duygusal bunalım gibi manevi konularda zorlandıkları tespit edilmiştir. Konuya kadınlar açısından bakıldığında ilk sırayı %88'lik bir oranla ekonomik sıkıntıların alması dikkate değerdir. Çevre baskısı, erkeklerin tacizi ve aile baskısı kadınların karşılaştıkları sorunlar arasında üst sıralardadır.³²⁵

Evliliği sona eren kadın, genellikle anne-babasının ya da erkek kardeşlerinin yanına sığınmaktadır. Zaten duygusal ve psikolojik açıdan yaşadığı zorlu sürece bir de aileye yük olma kaygısı eklenebilmekte, özellikle çocuklarının da yanında olması durumunda bu kaygı diğer sıkıntıların önüne geçebilmektedir. Bu durumdaki bir kadının "*Fazlasıyla stres var. Hani annenin eline bakmak, abinin eline bakmak ölüm gibi geliyor.*" şeklindeki ifadeleri³²⁶ bahsi geçen durumu özetler niteliktedir. Bunun

³²² Can - Aksu, "Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın", 889,894; Turğut, *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları*, 186.

³²³ Marilyn Yalom, *Antik Çağlardan Günümüze Evli Kadının Tarihi*, trc. Zeynep Yelçe - Neşenur Domaniç (İstanbul: Çitlembik Yayınları, 2002), 394.

³²⁴ Can - Aksu, "Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın", 894.

³²⁵ Aktaş, *Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler*, 72; Can - Aksu, "Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın", 895; Turğut, *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları*, 180.

³²⁶ Turğut, *TBNA 2014*, 116.

yanında toplumun “boşanmış kadın/dul kadın” algısı bu süreçte kadının uğraşmak zorunda kaldığı bir diğer sıkıntıdır. Evliliği biten kadın, ekonomik sıkıntısı olmasa bile, hemcinsleri arasında bir tehdit olarak algılanırken, erkeklerin taciz davranışlarına daha fazla maruz kalabilmekte, paraya ihtiyacının olması halinde durumun vehameti artmaktadır. Yeniden evlenme ihtimali de evlenmemiş hemcinslerine göre daha düşük olabilmektedir.³²⁷ Buna bir de kendisini ve çocuklarını sığıntı olarak görüp bir işe girerek en kısa sürede hayatını düzene sokma kaygısı eklendiğinde, ciddi anlamda bir çıkmaza düşebilmektedir. Özellikle evlilik içerisinde ve öncesinde hiç çalışmamış ve/veya yaşı ilerlemiş kadınlar için sorun daha da büyümektedir. Çalışıyor olması kısmen durumu kolaylaştırırsa bile, yeni bir hayata başlamanın getirdiği mali yükler çalışan kadını da zorlamaktadır. Ailenin destek vermediği, hatta sırt çevirdiği durumların da mevcut olduğu düşünüldüğünde³²⁸ kadınların yaşadıkları sorunlar arasında ekonomik olanların neden ilk sırayı aldığı daha iyi anlaşılabilir.

Bir anne olarak kadının maruz kaldığı bu sıkıntılar onun evlatlarıyla olan iletişimini, dolayısıyla çocukları da olumsuz etkileyebilir. Psikolojik olarak sıkıntıda olan bir annenin bu durumunun çocuklara yansıma ihtimali mevcuttur. Ekonomik zorluklar -babanın vefat ettiği veya ilgilenmediği durumlarda- çocukların ihtiyaçlarının yeterince karşılanamamasına yol açar. Bu da zaten aileleri parçalanmış olan çocukların var olan sorunlarına yenilerinin eklenmesi demektir.

Mehir, bahsedilen tüm bu zorlukların kısmen de olsa azaltılmasında önemli rol oynar. Boşanan kadının mehri ve üç ay boyunca alacağı nafaka, onun bu süreçte yaşayacağı problemleri azaltmada önemli rol oynar. Zira nafaka, ekonomik kaygılarını bir nebze azaltarak onun yeni bir düzene alışması, ayrılığın ilk şokunu atlatması ve kendini toparlaması için imkân tanır. Kocasını vefat eden kadın nafaka alamayacağından, eğer sadra şifa sayılabilecek bir miras da kalmadıysa, mehri en önemli dayanağı haline gelir. Yeni bir hayat kurarken kullanacağı en önemli sermayelerinden biri olabilir. Yeni bir eve çıkma, iş kurma, yatırım yapma gibi farklı alanlarda değerlendirilebilir. İnsanın sokağa çıkarken bile cebinde bir miktar parasının olması gerektiği günümüz toplumlarında, evliliği bitmiş bir kadının mehri kullanabileceği alanların sayılmasına ihtiyaç olmasa gerektir. Ayrıca çaresiz

³²⁷ Turğut, *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları*, 181,190.

³²⁸ Can - Aksu, “Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın”, 898-899.

olmadığını, elinde imkânı olduğunu bilmesi psikolojik olarak rahatlamasını, özgüven kazanmasını sağlar. Bu durum, yaşadığı zorlukları atlatmasında hızlandırıcı bir etki oluşturabilir. Çaresizlik düşüncesinden kaynaklanan psikolojik baskının ortadan kalkması, çocuklarıyla daha sağlıklı iletişim kurmasına yardımcı olabilir. Kimseye muhtaç olmadan onların ihtiyaçlarını karşılayabilir. Bu açıdan bakıldığında mehir kadının yanında çocuklara da birtakım maslahatlar sağlamaktadır.

Bu noktada bir hususun belirtilmesi yararlı olabilir. Evliliğin bitmesinden sonra mehrin en önemli işlevi sorunların nisbeten yoğun olduğu ilk dönemlerin daha rahat atlatılması, belki sonrası için yatırım yapılması şeklinde düşünülebilir. Zira -herkes için aynı olmamakla birlikte- genellikle ömür boyu geçimi sağlamaya yetecek bir meblağ söz konusu olmamaktadır. Yani mehir evliliği sona eren kadın için sıkıntıları bitiren sihirli bir çözüm değil, acil durum sigortası olarak görülebilir.

Görüldüğü üzere mehir evliliğe ilişkin her aşamada birtakım maslahatları içermektedir. Evlilik öncesinde erkeğe evliliğin sorumluluklarını hatırlatarak, psikolojik anlamda hazırlar. Kadına, kendine değer verildiğini, müstakbel eşinin gönül hoşluğu ile bir şeyler feda edebilecek kadar kendisini önemseydiğini, görevlerini yerine getiren sorumluluk sahibi bir adam olduğunu hissettirir. Onunla bir hayatı paylaşmak için daha istekli olmasını sağlar. Ayrıca mehrini alan kadının gerektiğinde evlilik öncesi hazırlıklarda kullanabileceği parasının olması, ihtiyaç halinde küçümsenmeyecek bir faydadır. Evlilik hayatı boyunca özellikle çalışmayan kadınlar için kısmi bir ekonomik bağımsızlık sağlar. Bunun yanında ekonomik geliri olup böyle bir paraya ihtiyacı olmayan kadınlar için de hakkını teslim alma noktasında psikolojik bir tatmin sağlar. Birikim yapma imkânı, bir başka faydasıdır. Kadın mehrini teslim almışsa onunla yatırım yapabilir, borç alıp verebilir, acil durumlarda kullanabilir. Ayrıca mehrin sudan sebeplerle, anlık duygusal kararlarla boşanmayı engelleyici işlevi de söz konusudur. Buna rağmen ayrılmayı seçen taraf için bir ceza, terkedilen taraf için bir nevi tazminat sayılır. Evliliğin bitmesinden sonra yeni bir hayata başlayan kadın için bu zorlu süreci daha kolay atlatması, kendisi ve çocuklarının mağduriyet yaşamaması için acil durum sigortası olarak işlev görebilir.

Mehrin maslahatlarını sadece ekonomik alana hasretmek kapsamını daraltmak olur. Maddiyattan bağımsız yararları da azımsanmayacak orandadır. Zira bazı durumlarda ödenmesinin ifade ettiği anlam, karşı tarafa verilen mesaj, hissettirilen

değer, ödenen miktardan çok daha fazla anlam içermekte ve fayda sağlamaktadır. Bu durum maddi maslahatlarının önemsiz olduğu anlamına gelmez. Zira acil ihtiyaç halinde zikredilen durumlar paraya nisbetle ikincil konuma düşebilir. Hatta bahsi geçen duygusal doyumun sağlanması bizatihi ekonomik sıkıntının giderilmesine bağlı olabilir. Dolayısıyla mehrin önemsenmesi, üzerinde durulması paraya gereğinden fazla önem verildiği şeklinde anlaşılmamalıdır.

Sağladığı maslahatlar sıralanırken birçok aşama zikredilmekle birlikte, mehrin bunların hepsinde birden kullanılması mümkün görünmemektedir. Nihayetinde tükenmeyen bir para değildir. İstisnai olup gerçekten yüksek miktarlarda olduğu durumlar dışında, kadın bunlardan birkaçını diğerlerine öncелеmek durumundadır. Bu çalışmada amaçlanan kadına seçeneklerini hatırlatmak, mehrin hem eşler hem evlilik hayatı için önemini göstermek, Allah'ın bu emrindeki hikmetlerin anlaşılmasına mütevazı bir katkı sunmaktır.

2. Mehrin Miktarına Bağlı Maslahatlar

Kur'an ve sünnette mehrin miktarına dair vücûb bildiren bir belirleme bulunmamakta, ipucu veya tavsiye niteliğinde ifadeler yer almaktadır. Nitekim Hz. Peygamber dönemi uygulamalarına bakıldığında çok düşük miktarların yanında astronomik sayılabilecek rakamların da mevcudiyeti, az veya çok olması hususunda bağlayıcı bir hüküm bulunmadığını gösterir. Bu durum, her iki seçeneğin de kendi çapında bireysel ve toplumsal maslahatlar içerdiğini ifhâm etmektedir.

Bu başlık altında miktarın az veya çok olması halinde sağlayabileceği maslahatlar incelenerek, mehrin gerekliliğine ikna olmuş okuyucunun miktar hususunda karar vermesi için veriler sunulacaktır.

2.1. Mehrin Az Olmasının Sağladığı Maslahatlar

Mehrin az olmasının bireysel ve toplumsal faydalarından söz etmek mümkündür. Bunların açık bir şekilde anlaşılabilmesi için konunun, miktarın yüksek tutulmasının sebep olabileceği mafsedetlerle birlikte ele alınması işlevsel olabilir.

Kur'an-ı Kerim'de erkeğe mehir vermeyi emreden ayet (en-Nisâ 4/4) نحلة kelimesiyle nasıl ödeneceğini de tarif etmiştir. Buna göre mehir, zimmetinde sabit bir borç olduğu bilinciyle dinin bir emri olarak, gönül hoşluğu ile seve seve

ödenmelidir.³²⁹ Miktarın düşük olması bu emre imtisal etmeyi daha kolay hale getirir. Zira meblağ arttıkça ayetin istediği şekilde ödemek zorlaşır.

Mehrin az belirlenmesi durumunda Hz. Peygamber'in övgüsüne mazhar olma imkânı söz konusudur. Zira Hz. Âişe'den gelen bir rivayette Rasulullah şöyle buyurmuştur: "أن أعظم النساء بركة أيسرهن صداقاً" "Kadınların en bereketlisi mehir bakımından en kolay olanıdır".³³⁰

Hz. Ömer hilafeti döneminde mehre 500 dirhem civarında üst sınır getirmek istemiş ancak bir hanım sahabinin yüklerle mehir vermekten bahseden ayeti (en-Nisâ 4/20) delil getirerek itiraz etmesi üzerine bundan vazgeçmiştir.³³¹ Bu rivayet mehrin yüksek olmasının mübahlığına delalet etmekle birlikte Hz. Ömer'in böyle bir girişimde bulunması, bu konuda bir teşvik,³³² miktarın az olmasının efdal olduğuna dair bir işaret olarak da algılanabilir.

Âlimler mehir miktarının çok yüksek tutulmamasını tavsiye etmiş, Hz. Peygamber'in eşlerine ödediği ortalama miktar olan 500 dirhemi aşması kerih görülmüştür.³³³ Miktar düşük olduğunda âlimlerin tavsiyelerine uyulmuş olur.

Mehrin sağladığı maslahatlardan biri de eşler ve aileler arasında hediyeleşme vasıtası olması, muhabbetin artmasını sağlamasıdır. Miktarı yüksek tutulduğunda tam tersi bir etki yapıp araya husumet girmesine sebep olabilir.³³⁴

İslam dini evlenmeyi teşvik eder. Kur'an-ı Kerim'de bekarların evlendirilmesi tavsiye edilirken, (en-Nûr 24/32) Hz. Peygamber'in evliliğe yönelten mütekerrir beyanları söz konusudur.³³⁵ Mehir miktarının yüksek olması bir örf ve âdet haline geldiğinde imkânları sınırlı olanlar için evlenmek zorlaşır. Harama ulaşmanın zaten oldukça kolay olduğu günümüzde, helal olanın zorlaştırılmaması gerekir.³³⁶

³²⁹ Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kurân*, 5: 24.

³³⁰ Beyhakî, *Sünenü'l-kübrâ*, 7: 384.

³³¹ Beyhakî, *Sünenü'l-kübrâ*, 7: 380.

³³² Muhammed b. Hamid Abdulvehhab, *Ahkâmu'n-nisâ* (Kahire: en-Nâşirü'd-Düvelî, 2007), 318.

³³³ Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 151-152; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10: 101; Nevevî, *el-Mecmû*, 18: 3,9. İlgili rivayet için bkz: Müslim, "Nikah", 13 (H. No: 1426).

³³⁴ Şeyh, *el-Mehr fi'l-İslam*, 10.

³³⁵ Buhârî, "Nikah" 3 (H. No: 5066); Buhârî, "Savm", 10 (H. No: 1905); Müslim, "Nikah", 1, (H. No: 1400, 1401, 1402); Tirmizî, "Salât", 15 (H. No: 171); İbn Mâce, "Nikah", 1 (H. No: 1845).

³³⁶ Seyf bin Râşid Câbirî, *Mehru'z-zevcât beyne's-şerîa ve'l-âdât* (Dubâi: Dâirati's-Şuûni'l-İslâmiyye ve'l-Ameli'l-Hayriyye, 2008), 91; Şeyh, *el-Mehr fi'l-İslam*, 233.

Gücünün üstünde mehir talebiyle karşılaşan damat borç bularak mehri verse bile, borcunu öderken her zorlandığında kalbinde karısına karşı bir kırgınlık, öfke oluşması ihtimal dahilindedir. Nitekim Hz. Ömer mehrin yüksek olmamasını tavsiye ederken bu duruma dikkat çekerek şöyle demiştir: “Bir adam karısına fazla mehir verir. Sonra bundan dolayı ‘Senin yüzünden ağır yük altına girdim’ diyecek kadar karısına düşmanlık hisseder.”³³⁷ Ayrıca yeni evli çiftin yüklendiği ağır borç, evliliklerinde de sarsıntılara sebep olabilir. Boşanma sebepleri arasında ekonomik sıkıntıların ilk sıralarda yer alması³³⁸ bu kanaati destekler niteliktedir. Boşanmaların büyük çoğunluğunun ilk beş yılda gerçekleştiği³³⁹ gerçeğiyle birleştiğinde zaten birbirine alışmaya çalışan çiftin bir de borç nedeniyle ekonomik sıkıntı çekmeleri ayrılma riskini artırır.

Yüksek miktar müeccel mehirle yapılan evliliklerde, koca karısını boşamak istediğinde mehir ödemek zor gelir. Bu, bazı durumlarda boşanmayı engellediği için olumlu netice verebilir. Ancak kocanın illa ki boşamak istediği durumlarda yüksek mehir sorunların büyümesine sebep olabilir. Zira ayrılmak istediği halde mehri vermek zor gelip ödememenin yollarını aramaya başlayabilir. Bu durumda yüksek mehir istemesi nedeniyle zaten öfkeli olduğu karısını, muhâlea talep etmesi için sıkıntıya sokabilir. Kadınlara verilen mehirden hiçbir şeyin zorla geri alınmamasını emreden³⁴⁰ ayetin aynı zamanda yüklerle mehir vermekten bahseden ayet olması (en-Nisâ 4/20) dikkat çekicidir. Sanki zımnem mehrin fazla olması durumunda bu tür risklerin yüksek olabileceği mesajı verilmektedir.³⁴¹

Damat adayı yüksek mehir talep eden bir kadınla evlenmek istediğinde sırf onunla evlenebilmek için, ödeme niyeti olmadığı halde müeccel mehir olarak kabul etmiş gibi görünebilir. Bu durumda kadın mehrini alamadığı gibi erkek de borcunu ödememesinden ötürü günahkâr olur. Miktar az tutulduğunda bu tür sorunlarla karşılaşılma ihtimali daha az olur.

Kur’an-ı Kerim’de yer alan *وإن أردتم استبدال زوج مكان زوج و آتيتهم إحداهن قنطارا فلا تأخذوا منه شيئا أتأخذونه بهتانا و إنما مبينا* “Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak

³³⁷ Nesâî, “Nikah”, 66 (H. No: 3349).

³³⁸ Turğut, *TBNA 2014*, 75.

³³⁹ “Türkiye İstatistik Kurumu, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2017”.

³⁴⁰ Taberî, *Câmiu’l-beyân*, 8: 124.

³⁴¹ Şeyh, *el-Mehr fi’l-İslam*, 239.

isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın. Siz iftira ederek ve apaçık günah işleyerek onu geri alır mısınız?” (en-Nisâ 4/20) ayeti ibarenin delaleti yoluyla mehrin geri alınmamasını emretmekle birlikte, işaretin delaletiyle de miktarın fazla olmasının faziletini değil cevazını bildirir.³⁴² Dolayısıyla bu ayete dayanılarak mehrin yüksek tutulması gerektiği iddia edilemez.

Mehrin az olmasının sağlayabileceği maslahatları bu şekilde sıralamak mümkündür. Yeterince düşünmeden alınan kararlar uzun vadede sorunlara sebep olabilir. Miktarın yüksek olması kadının menfaatine hizmet ediyor gibi görünse de uygulamada tam tersi sonuçlara yol açması ihtimal dahilindedir.

2.2. Mehrin Yüksek Olmasının Sağladığı Maslahatlar

Mehrin miktarı ile ilişkilendirilebilecek tek ayetin (en-Nisâ 4/20)³⁴³ yüklerle mehir vermekten bahsetmesi manidardır. Erkeklere hitap eden ayet sanki onları mehir hususunda cömertliğe teşvik etmektedir. Bu durum mehrin yüksek olmasının maslahatlarına işaret eder niteliktedir.

Hiz. Peygamber’den aktarılan mehrin düşük olmasına teşvik eden hadislerle dair yapılan bazı incelemelerde söz konusu rivayetlerin çelişkili olduğu, bu durumda düşük mehrin müstehab olması hükmünün de çelişkiye girdiği ifade edilmektedir.³⁴⁴ Sahih oldukları kabul edilse dahi bunlar tavsiye niteliğindedir. Bu rivayetler, yüklerle mehir vermekten bahseden ayetle birlikte düşünüldüğünde yüksek miktar belirlemek mekruh kapsamına bile alınamaz. Ancak mübah dairesinde değerlendirilebilir.³⁴⁵ Sahabe arasında oldukça yüksek miktarlara dair rivayetlerin bulunması da bu çıkarımı doğrulamaktadır.

Yüksek mehir belirlediği için Hiz. Peygamber tarafından kınanan sahabileri aktaran rivayetler de mevcuttur. Örnek kabilinden birini zikretmek mümkündür. “İbn Ebî Hadred isimli bir sahabe Hiz. Peygamber’e gelerek mehrini ödemesi konusunda yardım istedi. Mehrinin 200 dirhem olduğunu öğrenen Hiz. Peygamber ‘Dirhemleri

³⁴² Muhammed Eşref b. Emîr Azîmâbâdî, *Avnu'l-Ma'bûd alâ şerh-i Sünen-i Ebî Dâvûd*, thk. Ebû Abdullah en-Nu'mânî Eserî (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2005), 991.

³⁴³ en-Nisâ, 4/20. و إن أردتم استبدال زوج مكان زوج و أتيتم إحداهن قنطارا فلا تأخذوا منه شيئا أتأخذونه بهتاناً و إثماً “Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın. Siz iftira ederek ve apaçık günah işleyerek onu geri alır mısınız?”

³⁴⁴ Yasdıman Demirdöven, *Kadının Evlilikteki Hakları*, 100.

³⁴⁵ Zeydan, *el-Mufasssal fî ahkâmi'l-mer'e*, 7: 73.

vadiden toplasanız herhalde daha fazla vermezsiniz!’ şeklinde cevap verdi.”³⁴⁶ Rasulullah’ın kendi verdiği mehrin ortalama 400 dirhem oluşundan hareketle bu sitemin sadece miktar nedeniyle olmadığını, ödeme gücünün üstünde bir meblağ belirlenmesinden kaynaklandığını düşünmek makul görünmektedir.³⁴⁷ Dolayısıyla doğrudan salt mehir miktarının yüksekliğine dair bir kınama olmadığını söylemek mümkündür.

Âlimlerin çoğu mehir miktarının 500 dirhem olmasını müstehab, bunun üstüne çıkmasını kerih görür.³⁴⁸ Mezkûr görüşün, âlimlerin buna olan meyillerinden kaynaklandığı, mümkün olan en az miktarı müstehab kabul ettikleri ifade edilmektedir.³⁴⁹ Zaten bundan daha az mehrin müstehab olduğunu iddia etmek sünnete muhalefet anlamına gelir.

Mehrin en önemli amaçlarından birinin kadına güvence sağlamak olduğu söylenebilir.³⁵⁰ Dolayısıyla miktarı, bu amaca hizmet edecek şekilde olmalıdır. Kadın boşama veya vefat nedeniyle yalnız kaldığında yardıma muhtaç bir halde bulunmamalıdır. Aksi takdirde ulaşılmak istenen gaye gerçekleştirilmemiş olur. Miktarı iyi ayarlanmış mehir, hem kadın hem çocukları için geçici bir süre de olsa ekonomik bağımsızlık sağlar. Düşük bir meblağ belirlendiğinde vefat veya boşanma sorunlarının yanına ekonomik sıkıntı da eklenmiş olur.³⁵¹

Toplum nazarında mehrin saygınlığının koruması için miktarının düşük olmaması gerekir. Kendisinden beklenen maslahatları temin edemeyen mehrin, zamanla pratik hayatta önemini yitirerek sembolik/törenselleşen bir söyleme dönüşmesi mümkündür.³⁵² Toplumumuzda mehir hususunda gereken hassasiyetin gösterilmeyişinin sebeplerinden birinin de bu durum olduğu düşünülebilir.

Miktarı yüksek tutulan mehir, ayrılık gündeme geldiğinde kadın için iki yönlü fayda sağlar. Bir yandan kocanın boşama hakkına karşı bir sigorta işlevi görür. Mehrin

³⁴⁶ Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, 24: 475.

³⁴⁷ Şeyh, *el-Mehr fi'l-İslam*, 234.

³⁴⁸ Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 151-152; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10: 101; Nevevî, *el-Mecmû*, 18: 3,9.

³⁴⁹ Yasdınan Demirdöven, *Kadının Evlilikteki Hakları*, 99; Zeydan, *el-Mufassal fi ahkâmi'l-mer'e*, 7: 67.

³⁵⁰ Aydın, “Mehir”, 28: 390; Cin, “İslam Hukukunda Mehir”, 221-222,224,226.

³⁵¹ Raihanah Azahari - Hasbi Muh Ali, “Mahr as a Form of Economic Security: A Preliminary Study”, *Arab Law Quarterly* 29/3 (Ağustos 2005): 296-297; Qurayshi-Landes, “A Meditation on Mahr”, 175-176.

³⁵² Benzer görüş için bkz. Tuba Sena Şatıroğlu, *Kadınla İlgili Bazı Görüşler ve Bu Görüşlerin Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2004), 100.

maslahatları kısmında değinildiği üzere bazı ülkelerde talâkı zorlaştırmak için mehir özellikle yüksek tutulmaktadır.³⁵³ Bu durumda kocanın keyfi boşamasının kısmen de olsa önüne geçilmiş olur. Diğer yandan mehrin yüksek olması muhâlea yapmak isteyen kadın için kocasını ikna etme noktasında avantaj sağlar. Zira erkeğin ödemekten kurtulacağı veya geri alacağı meblağ ne kadar yüksek olursa boşamaya ikna olma ihtimali de o ölçüde artar. Mehir burada kadın için kocanın talâk yetkisine karşı bir denge unsuru işlevi görür.³⁵⁴

Yapılan bir araştırmada kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe talep ettikleri mehir miktarının da arttığı tespit edilmiştir.³⁵⁵ Eğitimle insanların bilinç düzeyinin arttığı müsellemidir. Bu durumda eğitilmiş kadınların daha yüksek meblağlar istemesi, mehir miktarının fazla tutulmasının daha bilinçli bir davranış olduğuna işaret olarak algılanabilir.

Kadının mehri hibe etme yetkisi olduğundan ilerleyen zamanlarda talep edilen yüksek meblağdan kısmen veya tamamen feragat etme imkânı mevcuttur. Dolayısıyla mehri fazla istemek -karşı taraf kabul ettiği sürece- bir sorun teşkil etmese gerektir.

Mehri yüksek tutmamak, fazla mehir istememek evliliğe başlarken romantik ve sempatik görünse de evlilikle ilgili sorunlar baş gösterip ayrılık gündeme geldiğinde özellikle kadın için pişmanlığa sebep olabilir.³⁵⁶

Sonuç olarak mehrin yüksek olması kendi çapında önemli maslahatlar barındırmaktadır. Tesmiye yapılırken bunların da göz önünde bulundurulması yararlı olabilir.

2.3. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Mehir miktarına dair yapılan araştırmalar esnasında, klasik dönem eserleri arasında mehir miktarının yüksek olmasını tavsiye eden bir çalışmaya rastlanamamıştır. Aksine üst sınır olmadığı açıklamalarının hemen peşinden miktarın

³⁵³ Cin, “İslam Hukukunda Mehir”, 225..

³⁵⁴ Quraishi-Landes, “A Meditation on Mahr”, 173..

³⁵⁵ Okur Gümrükçüoğlu, “İslam Aile Hukukunda Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme”, 235-238.

³⁵⁶ Pascale Fournier, “Flirting with God in Western Secular Courts: Mahr in the West”, *International Journal of Law, Policy and the Family* 24/1 (Nisan 2010): 88-89; Quraishi-Landes, “A Meditation on Mahr”, 173.

az tutulmasını öven rivayetler ve bu doğrultuda tavsiyeler mevcuttur.³⁵⁷ Buna karşın güncel çalışmalarda miktarın, imkânlar elverdiği oranda, fazla olması gerektiği görüşüne -nisbeten- daha fazla rastlandığını söylemek mümkündür.³⁵⁸

Bu alandaki çalışmalara bakıldığında, araştırmacının içinde bulunduğu toplumun miktar konusundaki tutumlarının, onun tavsiyelerine etki ettiği dikkat çekmektedir. Yüksek miktarların yaygın olup evlenmenin zorlaştığı toplumlarda az miktarın faziletlerinden bahsedilirken, mehrin gereken ilgiyi görmediği toplumlarda da alınması ve imkân nisbetinde miktarının yüksek tutulması tavsiyeleri göze çarpmaktadır.³⁵⁹

Mehir miktarının az olması da fazla olması da kendi içinde birtakım maslahatlar barındırmakta, bu durum bir tarafın diğerine tercih edilmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca konu tartışılırken yüksek ve düşük kavramlarının bireylere göre değişkenlik gösterebileceği gözden kaçırılmamalıdır. Bir şahsa normal gelen rakam, diğeri için ödenmesi imkânsız bir meblağ olabilir. Ekonomik imkânlar yanında zaman, mekân, sosyal statü gibi değişkenler de az ve fazla kavramlarının göreceliliğini etkiler. Dolayısıyla mutlak bir sonuca ulaşıp yüksek veya düşük olması yönünde tavsiyede bulunmak isabetli görünmemektedir. Bununla birlikte tesmiye esnasında göz önünde bulundurulabilecek kriterlerden bahsetmek mümkündür.

Mehir miktarının tespitinde hem toplumun refah seviyesi, enflasyon durumu, ülke parasının uluslararası değeri gibi sosyal, hem de tarafların ekonomik durumları, sosyal statüleri gibi bireysel faktörlerin etkisi olduğu söylenebilir. Tesmiye esnasında bu iki tür etkenin bir arada değerlendirilmesi gerekir.

Mehir miktarı genellikle evlenmeden önce veya akit esnasında tespit edilmektedir. Erkeğin ödeyemeyeceği miktarı mehir olarak kabul etmesi, kadının sembolik rakamlar istemesi genellikle bu aşamada söz konusu olabilir. İki taraf için de kendinden fedakârlık yapma gibi o esnada romantik görünen bu tutum, hayatın gerçekleri ile karşılaşıldığında ciddi pişmanlıklara sebep olabilir.

³⁵⁷ Örn: Ali b. Muhammed Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir fi fikhı mezhebi'l-İmam eş-Şâfiî*, thk. Ali Muhammed Muavviz ve Âdil Ahmed Abdülmevcud (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999), 9: 400; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10: 101; Nevevî, *el-Mecmû*, 18: 3.

³⁵⁸ Quraishi-Landes, "A Meditation on Mahr", 173; Yasdıman Demirdöven, *Kadının Evlilikteki Hakları*, 92-101.

³⁵⁹ Örneğin bkz; Şeyh, *el-Mehr fi'l-İslam*, 231-240; Quraishi-Landes, "A Meditation on Mahr", 173; Yasdıman Demirdöven, *Kadının Evlilikteki Hakları*, 92-101.

Ödeme zamanı geldiğinde, haddinden fazla mehri kabul eden erkeğin borcu ödeyememesi veya çok zorlanması mümkündür. Ödeme evlilik içerisinde olduğunda eşler arasında husumete sebep olabilir. Ayrılık sebebiyle ödeniyorsa, iki taraf için de yeterince yıpratıcı olan boşanma sürecine yeni bir sorun eklenmiş olur. Hz. Peygamber'in ödeyebileceğinden fazla mehir belirleyen sahabilere sitem ettiğinin³⁶⁰ hatırlanmasında fayda vardır. Konuya az mehir talep eden kadın açısından bakılacak olursa, evliliği bitip tek başına kaldığında, başka bir geliri de yoksa, ihtiyacını karşılayacak bir mehir istemediği için pişman olabilir. Bu nedenle mehir tesmiye edilirken mümkün olduğunca duygusallık bir kenara bırakılıp mantıklı ve gerçekçi davranmaya çalışılmalıdır.³⁶¹

Kadınlar mehir talep ederken karşı tarafın imkânlarını göz önünde bulundurmalıdır. Diğer şartlarda yüksek oranda uyum sağlandığı halde damadın gücünün üstünde mehirde ısrar etmek ya erkeğin ödeyemeyeceği miktarı kabul etmesine veya sırf bu sebeple evlilikten vazgeçilmesine sebep olabilir. Hz. Peygamber'in eş seçiminde sıraladığı kriterler³⁶² göz önüne alındığında erkeğin gücü emsal mehri vermeye dahi yetmese, sadece bu sebepten dolayı uygun bir adayın reddedilmesi makul görünmemektedir. Nitekim gerek İslam'a girmenin mehir sayıldığını haber veren, gerekse demir yüzükle alakalı rivayette emsal mehrin gözetildiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Yine mehir konuşulmasa hatta verilmeyeceğine dair anlaşılabilir şekilde nikahın geçerli olması, öncelikli şart olmadığını göstermektedir. Bu durumda evliliğin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine dair birincil belirleyici de olmamalıdır.

Bu durumun aksine, imkânı olan damat adayından düşük bir meblağ istemek de mantıklı görünmemektedir. Mehirden beklenen maslahatlar, özellikle miktarı yüksek tutulduğunda daha fazla elde edilmektedir. Bu nedenle karşı tarafın imkânı olduğu ve kabul ettiği takdirde mehrin fazla tutulması tercihe şayan görünmektedir.

Alınan miktarın kadının emsallerinin mehrini etkileyeceği bir gerçektir. Bu nedenle damat adayının imkânı olduğu müddetçe emsal mehri düşürmeyecek miktar

³⁶⁰ Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, 24: 475.

³⁶¹ Benzer görüş için bkz. Quraishi-Landes, "A Meditation on Mahr", 173.

³⁶² "تنكح المرأة لأربع: لمالها و لحسبها و جمالها و لدينها، فإظفر بذات الدين، تربت يداك." "Kadın, dört şey için nikah edilir; malı, soyu, güzelliği ve dini; sen dindar olanını seç ki elin bereket bulsun." (Buhârî, "Nikah", 16 H. No: 5090).

belirlemek daha makul görünmektedir. Özellikle çalışan ya da yüksek mehre ihtiyacı olmayan kadınlar, sadece kendilerini göz önünde bulundurarak miktarı düşük tutmamalıdır. Sonrasında hibe yoluyla istedikleri kadarını kocalarına geri bağışlama imkânına sahip olmaları da dikkate alındığında, emsal mehri düşürmemeleri tavsiye edilebilir.

Toplumun örf ve adetleri, kadının emsalleri gibi faktörlerin miktar belirlemede etkisi olduğu bir gerçektir. Ancak bu durumun abartılarak mehrin bir gösteriş yarışına girmesi, azlığının yerinme, çokluğunun övünme sebebi olması yanlıştır. Mehrin temel gayelerinden biri kadının maslahatını temindir. Miktarının azlığı kadın için bir zillete dönüştürülürse amaçlananın tam tersi bir durum ortaya çıkar. Ayrıca mehrin çokluğuyla övünmek, üstünlük taslamak, değerli olma kıstasının takva olduğunu belirten ayetle (el-Hucurât 49/13) çelişmek anlamına gelir. Bu durum Allah'ın emrettiği mehir vasıtasıyla Allah'ın sevmediği yollara girmek gibi paradoksal bir duruma yol açabilir.

Özetle ifade edilecek olursa mehir eş tercihinde birincil belirleyici olmamalı, imkân ve karşılıklı rıza olduğunda yüksek tutulmalı hatta ısrar edilmelidir. Aksi durumlarda sosyal, ekonomik ve bireysel şartlar göz önünde bulundurularak karşı tarafın imkânlarıyla orantılı olacak şekilde makul ve mantıklı davranılmalıdır.

3. Mehre Dair Güncel Tartışmalar

Mehir hususunda gereken hassasiyetin gösterilmediği, bunun sebeplerinden birinin mehir ve onunla ulaşılabilecek maslahatlar noktasındaki bilgi ve bilinç eksikliği olduğu çalışmanın önceki başlığında ifade edilmişti. Bu başlık altında yine mehrin ihmal edilme sebeplerinden biri olduğu düşünülen eleştirel yaklaşımlar ele alınacaktır. Böylece konu hakkında gerekli bilgi ve bilinci edinmiş okuyucunun aklına takılan/takılabilecek sorular da cevaplandırılarak çalışma nihayetlenilecektir.

3.1. Mehir Sadece Arap Örfü Müdür?

Mehirle alakalı ele alınması gereken belki de en temel husus onun hukuki dayanağı olmalıdır. Zira mehrin İslam'ın emri olduğu net olarak ortaya konulmadığı müddetçe konuyla alakalı söylenen her söz sağlam bir zeminden yoksun kalır. Mehrin neden alınması/ödenmesi gerektiği sorusunun öncelikli cevabı “Allah'ın farz kılması sebebiyle” şeklinde olup diğer tüm yanıtlar bundan sonra bir anlam ifade eder. Birinci bölümde yer alan “Mehrin Hukuki Dayanağı” başlığı altında bu konu ele alınmıştır.

Ancak burada konuya farklı açıdan yaklaşarak İslam hukukuna dahil olma sebebi irdelenmeye çalışılacaktır.

Bu başlık altında ele alınacak soru şu şekildedir; İslam'ın indiği dönemde Araplar arasında mehir adeti mevcuttu. İslam da var olan bu adeti kabullendi. O ortamda mehir olmasaydı belki İslam hukukunda da hükme bağlanmayacaktı. Dolayısıyla mehir Arap örfünden kaynaklıdır. Bugün üzerinde bu kadar ısrar etmeye ne gerek var?³⁶³ Bu tarz sorulara akademik çalışmalarda rastlanmamakla birlikte forum tarzı internet sitelerindeki mevcudiyeti, insanların bunu gündeme aldıklarını gösterip, konunun irdelenmesine ihtiyaç olduğuna işaret eder.

Soruya verilecek cevabı mehrin tarihi süreci ile birlikte işlemek konunun daha iyi kavranması ve sağlam bir zemine oturtulması açısından yararlı olabilir. Bu nedenle önce mehrin tarih içerisindeki seyri ele alınacak, sorunun yanıtı bu bağlamda işlenecektir. Süreç aktarılırken, kökenlerinin daha sağlıklı tespit edilebilmesi amacıyla kronolojik sıralama yerine uygulamanın beşerî ve ilahî kaynaklı olması esas alınacaktır.

Tarihteki din ve kültürlerin neredeyse tamamında evlenecek erkeğin müstakbel eşi veya onun ailesine bir miktar mal veya para verdiği³⁶⁴ ve bunun birtakım hukuki ve toplumsal neticeleri olduğu³⁶⁵ ifade edilir. Semavî ve beşerî dinlerin yanında dinden bağımsız sistemlerde de mevcut olan uygulamanın İbraniler, Süryaniler, Babiller, Roma, Bizans, Yunan, İran gibi kadim medeniyetlerde kendine yer bulmasının, kökeninin oldukça eski olduğuna delalet ettiği belirtilir.³⁶⁶

Yahudilikte mehir Tevrat'a dayandırılır³⁶⁷ ve Hz. Musa döneminden beri bilindiği belirtilir.³⁶⁸ Bu dinde ödeme tek taraflı olmayıp karşılıklıdır. Erkek

---

³⁶³ “Kur'an da geçen mehir, süt anneliği gibi kavramlar da Arap örfüdür.” “Kuran' da kadın erkek eşitliği var mıdır?”, *Sorcev*, erişim: 27 Aralık 2018, <https://sorcev.com/kuran-da-kadin-erkek-esitligi-var-midir>.

³⁶⁴ Okur Gümrükçüoğlu, “İslam Aile Hukukunda Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme”, 224.

³⁶⁵ Ahmet Akgündüz, “Başlık”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5: 131.

³⁶⁶ Emrah Dindi, *Kur'an'da İslam Öncesi Kültürün İzleri (Muamelat Örneği)* (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2003), 144.

³⁶⁷ Yarattılış 24/59-61; 29/18-27; 34/11-12.

³⁶⁸ Mahmud Esad Efendi, *Tarih-i İlm-i Hukuk*, Yay. Haz. Fethi Gedikli v.dğr., (Ankara: Yetkin Yayınları, 2012), 190.

müstakbel eşine veya babasına *mohar*³⁶⁹ verirken kızın velisi de damada *drahoma*³⁷⁰ öder. Bu ikisinin miktarı *ketuba* isimli bir belgeye kaydedilir. Ödeme zamanı geldiğinde kadın, ketubada yazılı olan meblağı (mohar+drahoma) tamamen alır.³⁷¹ Ketubanın düzenlenmesi ve yazılı olması bir zorunluluktur. Bu konu o kadar önemsenir ki nikah ancak bu belgenin damat tarafından yazılıp imzalanmasının ardından geçerli sayılır. Evlilik içerisinde kaybolması halinde hemen yenisinin düzenlenmesi gerektiği ifade edilir.³⁷²

Semavî dinlerin ikincisi olan Hristiyanlıkta, evlenecek çiftin birbirine karşılıklı hediyeler vermelerinin bir gereklilik olduğu ancak uygulama detayları hususunda mezhepler arasında ihtilaf bulunduğu ifade edilir.³⁷³ Bununla birlikte sadece, Yahudilikte mevcut olan *drahoma* adetinin benzer şekilde Hristiyan toplumlarda da uygulandığı söylenebilir.³⁷⁴ Konuyla ilgili kaynak taraması esnasında kıza veya babasına herhangi bir mal verildiğine dair bilgi bulunamamıştır. Ulaşılan detayların da daha çok uygulama örnekleri şeklinde olduğunu, *drahoma* konusunda dini otoritelerce konulmuş hükümlere rastlanamadığını belirtmek gerekir. Ancak Hristiyan toplumlarda *drahomaya* ciddi manada önem verildiği, kız çocuklarının yük olarak görülmesine, evlenmeleri geciktirip nüfusun azalmasına sebep olacak kadar etkili olduğu belirtilir.³⁷⁵

Eski Mezopotamya kanunlarının büyük bir kısmında damadın gelinin babasına ödediği başlık parasının mevcut olduğu nakledilir.³⁷⁶ Ayrıntılı hükümler içeren Hammurabi Kanunu'na göre damadın gelinin babasına başlık, geline mehir vermesi, buna mukabil kadının da kocasının evine çeyiz götürmesi gerekir. Yine Eski Mısır ve

³⁶⁹ İbranilerde erkeğin müstakbel eşine veya onun babasına yaptığı ödeme. (Hayrullah Örs, *Musa ve Yahudilik* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2015), 150.)

³⁷⁰ Kadının evlenirken babasının evinden kocasının evine getirdiği her çeşit malı ifade eden terim. (Schereschewsky, "Dowry", 5: 769.)

³⁷¹ Besalel, "Ketuba", 2: 322.

³⁷² Schereschewsky, "Ketubbah", 12: 93-95.

³⁷³ Ercan Arıklı, ed., *Dinler Tarihi Ansiklopedisi*, trc. Zeynep Akbay v.dğr. (İstanbul: Gelişim Basım ve Yayım, t.y.), 2: 304.

³⁷⁴ Ali Osman Ateş, "Asr-ı Saadette Dinler ve Gelenekler", *Asr-ı Saadet'te İslam*, ed. Vecdi Akyüz (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007), 2: 91.

³⁷⁵ Ekrem Buğra Ekinci, "Hristiyanlarda Eski Yunan'dan Kalan Bir Gelenek: İyi *Drahoma*=İyi Koca", *Türkiye Gazetesi*, 11 Ağustos 2010; Mahmut Tezcan, "İlkel Topumlarda Başlık Parası Geleneği", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 9/1 (1976): 416-417.

³⁷⁶ Elif Genca, *Eski Mezopotamya'da Hukuk Hareketleri ve Düzenlemeler (Sümer, Babil ve Eski İsrail Hukuku)* (İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2009), 78.

Çin’de de erkeğin kadınla evlenebilmek için bir bedel vermesinin gerektiği ifade edilir.³⁷⁷

Eski Türkler’de de evlenmenin önemli bir şartı olarak kızın ailesine bir miktar para veya mal verildiği ve bunun *kalın* olarak isimlendirildiği belirtilir.³⁷⁸ Kalın verilmesinin İslam’ın kabulünden çok önce mevcut olduğu gibi, sonrasında da devam ettiği belirtilir.³⁷⁹ Miktarı tarafların sosyo-ekonomik durumlarına göre belirlenip,³⁸⁰ bazen birkaç bazen yüzlerce hayvandan oluşur. Buna mukabil kızın ailesinin kalının onda biri oranında çeyiz hazırlaması gerekir.³⁸¹ Bugün eşdeğer bir uygulama olarak kabul edilen başlık adedinin, kalının şekil değiştirmiş ve dejenere olmuş hali olduğu iddia edilir.³⁸²

İslam öncesi Arap toplumunda mehir, nikah akdinin sıhhati için gerekli bir şart olarak görülürdü. Öyle ki, mehirsiz kıyılan nikah geçersiz sayılır, böyle evlilikler zina ve dost tutmakla eş değer görülüp ayıplanırdı. Zira kadına ödenen mehir onun için bir şeref göstergesi, hür ve muhsan oluşunun alametiydi.³⁸³

Cahiliye döneminde mehrin kime verildiği konusunda farklı rivayetler söz konusudur. Tamamına el koyan veliler olduğu gibi, kısmen veya tamamen, hatta üzerine ekleme yaparak kıza verenlerin de bulunduğu nakledilir.³⁸⁴ Sadak ve mehir arasında ayrıma giden, ilkinin kıza verilen hediye ikincisinin veliye ödenen bedel olduğunu savunan bir yaklaşım da mevcuttur.³⁸⁵ Bununla birlikte tamamını velinin aldığı şeklinde genel bir kabulün mevcudiyetinden bahsedilebilir.³⁸⁶ Cahiliyede nikah akdinin bir satış işlemi, mehrin de bedel olduğu şeklindeki ifadeler,³⁸⁷ yaygın uygulamanın bu yönde olduğu kanaatini destekler niteliktedir. Miktar konusunda

³⁷⁷ Esad Efendi, *Tarih-i İlm-i Hukuk*, 58,84,100.

³⁷⁸ Halil Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1974), 273; Akgündüz, “Başlık”, 5: 132.

³⁷⁹ Orhan Türkdoğan, “Evlenmede Başlık Geleneğinin Sosyolojik Açıklaması”, *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri* (I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 1976), 4: 319.

³⁸⁰ Esad Efendi, *Tarih-i İlm-i Hukuk*, 123; Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, 273-274,279.

³⁸¹ Esad Efendi, *Tarih-i İlm-i Hukuk*, 123.

³⁸² Akgündüz, “Başlık”, 5: 133.

³⁸³ Cevad Ali, *el-Mufasssal fi tarihi 'l-Arab kable 'l-İslam* (Dâru's-Sâkî, 2001), 10: 202; Spies, “Mehir”, 7: 494.

³⁸⁴ Ali, *el-Mufasssal*, 10: 204.

³⁸⁵ Spies, “Mehir”, 7: 494.

³⁸⁶ Ali, *el-Mufasssal*, 10: 204; Akgündüz, “Başlık”, 5: 132; Aydın, “Mehir”, 28: 389.

³⁸⁷ Cin, “İslam Hukukunda Mehir”, 221; Smith W. Robertson, *Kinship and Marriage in Early Arabia*, ed. Stanley Cook (London: Adam and Charles Black, 1907), 111; Spies, “Mehir”, 7: 494.;

herhangi bir alt veya üst sınır bulunmayıp tarafların anlaştıkları her miktar geçerli kabul edilirdi. Bununla birlikte genellikle erkeğin ekonomik durumu göz önünde bulundurulur, onun imkânına göre 100-150 deveye çıkacak kadar yükseltildiği olurdu.³⁸⁸

Görüldüğü üzere mehrin uzun bir tarihi serüveni söz konusudur. Hem beşerî hem dini birçok kültürde bazen toplumsal örf adetlere bazen hukuk metinleriyle yapılan düzenlemelere dayalı olarak uygulandığı anlaşılmaktadır. Bu durum İslam'da yer almasının sebebinin cahiliye toplumundaki mevcudiyeti olduğu yönündeki iddialara birkaç açıdan cevap niteliğindedir.

Yahudilikte de mehrin hükme bağlanması, İslam'daki mevcudiyetinin ilahi kaynaklı olduğu, sırf cahiliyede bulunmasına dayanmadığı kanaatini uyandırmaktadır. İki dinde de konunun hukuk metinleriyle detaylıca hükme bağlanması mezkûr kanaati destekler niteliktedir. Hristiyanlıkta bu konuya dair dini hükümler bulunmamakla birlikte gerek Hz. İsa'nın Yahudi kökenli olması, gerek yaşadığı sürece Hz. Musa'nın şeriatını uygulaması,³⁸⁹ gerekse Yahudiliğin kutsal metinlerinin Hristiyanlar tarafından da kutsal kabul edilmesinden³⁹⁰ hareketle Hristiyanlığın Yahudi şeriatıyla ilişki içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim iki dinin aile yapısının benzer olduğu, aile hukuku, nikah algısı, kadın hakları gibi konularda Hristiyanlığın önemli ölçüde Yahudilikten etkilendiği ifade edilmiştir.³⁹¹

Semavi dinlerin yanında beşerî kültürlerde de bulunması mehir/başlık/kalın adetinin insanlığın ortak bir uygulaması olduğuna işaret eder niteliktedir. Yani hakkında dini düzenleme olsa da olmasa da hatta yasaklansa dahi insanlar bunu devam ettirmiştir.³⁹² Günümüzde hem Müslüman hem gayr-i müslim bazı toplumlarda, mehir, başlık, çeyiz, drahoma gibi farklı isimler altında da olsa bu uygulamanın devam etmesi

---

³⁸⁸ Ali, *el-Mufasssal*, 10: 203.

³⁸⁹ Ömer Faruk Harman, "Yahudi Hristiyanlığı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43: 185.

³⁹⁰ Bakı Adam, "Hristiyanlık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17: 360.

³⁹¹ Matta 19/8; Hasan Şahin, "İslamiyet Öncesi Dönemde Yahudi ve Hristiyanlarda Nikah Algısı", *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2 (2016): 134.

³⁹² Osmanlı'da başlık parasının yasaklanmasına dair farklı zamanlarda muhtelif emirnameler yayınlanmasına rağmen uygulamadan tamamen kaldıramadığı şer'îye sicili kayıtlarından anlaşılmaktadır. (Tülay Ercoşkun, *Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. Yüzyılda Evlilik ve Nikaha Dair Düzenlemeler* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2010), 106-114.) Ayrıca bkz. Akgündüz, "Başlık", 5: 133.

bugün bile konuyla alakalı düzenlemelere ihtiyaç duyulduğuna işaret eder. Nitekim mehrin maslahatlarına yer verilen bölümde de görüldüğü üzere hala işlevselliğini korumaktadır. Bu bağlamda evrensel bir din olan İslam'ın konuyu ele almasını, mehrin cahiliyedeki mevcudiyetine dayandırmak yerine tarih boyunca kendine yer bulan bir uygulamanın hükme bağlanması şeklinde algılamak daha isabetli görünmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de mehirle alakalı 10 ayet (el-Bakara 2/236-237; en-Nisâ 4/4, 20-21, 24-25; el-Mâide 5/5; el-Ahzâb 33/50; el-Mümtehine 60/10) mevcuttur. Ayetlerde mehrin ödenmesi ve bu ödemenin gönül hoşluğu ile yapılması emredilmiş, verdikten sonra kadının rızası hilafına geri alınması yasaklanmıştır. Aile hukukuna dair ayet sayısının 70 civarında olduğu³⁹³ göz önüne alındığında mehrin azımsanmayacak bir orana sahip olduğu görülür. Hz. Peygamber'in hayatı ve hadis-i şeriflerine bakıldığında bu oranın uygulamadaki yansımalarını görmek mümkündür. Rasulullah evliliklerinde genellikle mehir vermiş, hatta imkânı olmadığında verecek bir şeyler bulana kadar evliliği ertelemiş,³⁹⁴ nikahını haber veren sahabiye ilk olarak mehri sormuş,³⁹⁵ hiçbir şeyi olmayan birini defaatle mehir bulması için göndermiş, en sonunda ezbere bildiği ayetleri öğretmek bile olsa mehir belirlemiştir.³⁹⁶ Bunlardan hareketle İslam'ın bu konuda ısrarlı bir vurgusu olduğunu söylemek mümkündür.

Kur'an, bir yandan, bir İslam toplumu inşası için mevcut toplumda inkılap ve ıslah hareketleri gerçekleştirirken, diğer yandan oluşturulan ümmetin sosyal yapısının bozulmaması için önlemler almıştır.³⁹⁷ Bu bağlamda, indiği dönemde mevcut olan cahiliye adetlerine karşı farklı tutumlar sergilemiş, bir kısmını tamamen kaldırırken bir kısmını olduğu gibi bırakmış, bazılarını da düzenlemelere tabi tutmuştur.³⁹⁸ Üçüncü kategoriye dahil edilebilecek olan mehir o döneme, o topluma özgü bir örf olsaydı Kur'an ve sünnette bu kadar ısrar edilmesi anlamsız hale gelirdi. Zaten işleyen bir teamülün mevcut olduğu bir ortamda hüküm verilmeyip sükût edilmesi de mümkündü. Ancak tam aksine nasslar detaylı ve ısrarcı bir özellik arz eder. Bu durum konunun salt Arap örfünden ibaret olmadığını, İslam tarafından benimsendiğini gösterir.

³⁹³ Çetiner, "Ahkâmü'l-Kur'an", 1: 551.

³⁹⁴ İbn Sa'd, *et Tabakâti'l-kübra*, 8: 50; Fayda, "Âişe", 2: 201.

³⁹⁵ Buhârî, "Nikah", 7 (H. No: 5072).

³⁹⁶ Buhârî, "Nikah", 15 (H. No: 5087); Müslim, "Nikah", 13, (H. No:1425); Ebû Dâvûd, "Nikah", 31 (H. No: 2111).

³⁹⁷ Mehmet Erdoğan, *İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*, 7. Bs (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2011), 35.

³⁹⁸ Kutub, *Fî zilâli'l-Kur'an* 2: 623.

3.2. Mehir Kadının Bedeli Midir?

Mehrin mahiyeti hususu günümüzde birtakım tartışmalara konu olmaktadır. Bu bağlamda, mehrin kadından istifade mukabilinde ödenen bir bedel mi yoksa verilen kıymet ve beslenen sevginin somut bir göstergesi mi olduğu noktasında farklı görüşler mevcuttur.

Geriyeye doğru gidildiğinde bu tartışmaların klasik dönemde de mevcut olduğu görülür.³⁹⁹ Âlimlerin bir kısmı mehrin bedel mahiyetinde olduğunu savunurken diğer bir kısmı bu görüşü reddeder. Günümüzdeki tartışmaları, zemin oluşturması açısından, gelenekteki ihtilaflarla birlikte ele almak konunun daha iyi kavranmasına yardımcı olabilir.

Klasik dönemde mehrin bedel olduğunu savunan âlimler فما استمتعتم به منهن فاتوهن أجورهن فريضة...Onlardan faydalanmanıza karşılık kararlaştırılmış olan mehirlerini verin...” (en-Nisâ 4/24) ayetini delil olarak gösterirler. Bu görüşe göre; ayet metnindeki أجورهن ibaresi ile mehir kastedilmiştir. Ücret kelimesinin kullanılması mehrin bedel olduğuna delil teşkil eder.⁴⁰⁰ Nitekim Mâlikî mezhebinin mehir ödenmeyeceği üzerine anlaşarak nikah kıyılması durumunda akdin feshedileceği yönündeki içtihadı da mehrin bedel olması görüşüyle paralellik arz eder.⁴⁰¹

Klasik dönemde yapılan bu içtihatlar, dönemlerinin sosyal dokusuyla bir arada düşünülmediğinde tepkiyle karşılanabilmektedir. Özellikle mehrin kesinleşebilmesi için zifaf veya sahih halvetin şart koşulması, karşılıklı alışveriş olduğu iddialarına dayanak olarak kullanılmaktadır. Erkeğin, kadının cinselliğinden istifade etmesine karşılık olarak mehir ödediği savunulmaktadır. Bu bağlamda evlenmenin bir satış akdi olduğu, cahiliyede satış akdinin konusu olan ve velisi tarafından kocasına satılan kadının İslamiyet’le birlikte kendi kendini sattığı yönünde iddialar mevcuttur.⁴⁰² Özellikle müsteşrikler tarafından dillendirilen bu söylemlerin de etkisiyle günümüzde

³⁹⁹ Bkz: Ahmed b. Said İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-âsâr*, thk. Abdulgaffâr Süleyman Bendâr (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003), 9: 90; Ebû Bekir İbn Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, thk. Muhammed Abdulkadir Atâ, 3. Bs (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003), 1: 499; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 1420, 10: 40; Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, 1964, 18: 129.

⁴⁰⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 1420, 10: 40; Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, 5: 129.

⁴⁰¹ Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2: 98; İbn Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, 1: 499; Ebû Abdillâh Muhammed İbn Urfe, *el-Muhtasarü'l-fikhiyyu li İbn Urfe*, thk. Hafız Abdurrahman Muhammed Hayr, (Müessesetü Halef Ahmed el-Habtur li'l-A'mâli'l-Hayriyye, 2014), 3:416.

⁴⁰² Cin, “İslam Hukukunda Mehir”, 219; Sağlam, “İslam Hukukunda Mehir Evlilik Sigortası Mıdır?”, 8-9.

bazı Müslüman kadınlar mehir talep etmeyi utanç verici bulmakta, kendi kendine bedel biçmek olarak algılamaktadır.⁴⁰³

Mehrin bedel olmasını reddeden âlimler onun Allah'ın kadına hediyesi, kocanın sevgisinin bir göstergesi olarak verildiğini savunurlar. Bu görüş sahipleri öncelikle mehrin neden bedel olamayacağı üzerinde durup sonrasında hediye olmasını temellendirirler. Mezkûr yaklaşımın delillerini şöylece sıralamak mümkündür;

Mehrin bedel olması söyleminin nikah akdinin bey' akdine kıyas edilmesiyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Önceki dönemlerde bey' akdi diğer akitlere göre daha yaygın olduğundan bu akdin şartları diğer akitlerde de aranmıştır.⁴⁰⁴ Nikah akdi icab ve kabul unsurlarını taşıması bakımından diğer akitlere benzemekle birlikte, bu zahiri bir benzerlik olup özü itibariyle farklıdır. Nikah insani değerler üzerine kurulurken, satış akdi karşılıklı menfaate dayanır.⁴⁰⁵

Mehrin nikah akdinin rükünleri değil de sonuçları arasında zikredilmesi de bu görüşün dayandığı deliller arasındadır. Bey' akdinde semenin belirsizliği akdin sıhhatini etkiler. Ancak mehir zikredilmese de bu durum nikahın sıhhatine mâni olmaz.⁴⁰⁶ Mehir iddia edildiği gibi bedel olsaydı akdin geçerliliğine tesir etmesi gerekirdi.⁴⁰⁷

Evlilikle elde edilen menfaatler iki taraf için de ortaktır. Mehir bir menfaatin bedeli olsaydı karşılıklı ödenmesi gerekirdi. Mehrin sadece erkeğe emredilmesi onun bir bedel değil, Allah'ın kadına bir bağıışı olduğunu gösterir.⁴⁰⁸

Nisa Suresi 24. ayette mehir için ücret kelimesi kullanılmıştır. Ancak bu kullanımın mecazi olup mehrin evlilikle elde edilen menfaatlere bir bedel olarak algılanmaması gerektiği ifade edilmektedir.⁴⁰⁹ Böyle olsaydı ücret miktarının faydalanma süresine bağlı olarak değişmesi, menfaat sona erdiğinde ücretin de kesilmesi gerekirdi. Ancak mehir miktarı sabit olup süreye göre değişiklik göstermez.⁴¹⁰ Ayrıca evliliğin sona ermesi ödemeyi iptal etmez. Talâk veya kocanın

⁴⁰³ Quraishi-Landes, "A Meditation on Mahr", 173.

⁴⁰⁴ Sağlam, "İslam Hukukunda Mehir Evlilik Sigortası Mıdır?", 9.

⁴⁰⁵ İbn Âşûr, *Makâsıdu's-şer'îati'l-İslâmiyye*, 3: 428-429.

⁴⁰⁶ Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 150.

⁴⁰⁷ İbn Hazm, *el-Muhalla*, 9: 90.

⁴⁰⁸ İbn Hazm, *el-Muhalla*, 9: 90; Râzî, *Meftâihu'l-gayb*, 1420, 9: 492.

⁴⁰⁹ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 6: 124.

⁴¹⁰ İbn Âşûr, *Makâsıdu's-şer'îati'l-İslâmiyye*, 3: 428.

vefat etmesi halinde kadına, kadının vefat etmesi durumunda onun mirasçılarına ödenir. Bu durumda evliliğe ilişkin menfaatlerle hiçbir bağlantıları olmayan varislere ödenmesi mehirin bedel olmadığı görüşünü destekler.⁴¹¹

Sahih bir nikah akdinden sonra koca karısını zifaktan önce boşadığında, mehir miktarı belirlenmişse bunun yarısı, belirlenmemişse mut'a verilmesi gerekir. (el-Bakara 2/237) İddia edildiği gibi mehir kadının cinselliğinden istifade etmenin bedeli olsaydı zifaf gerçekleşmediğinde ödenmemesi gerekirdi.⁴¹²

Nisa Suresi 4. ayette mehirin نحلة verilmesi emredilir. Bu kelime karşılık beklemeden bağış yapmak anlamına gelir.⁴¹³ Mehrin bedel olduğu iddiası نحلة lafzının sözlük anlamına aykırıdır.⁴¹⁴ Nikah kadın ve erkek arasındaki büyük ve önemli bir bağıdır. Bu bağla karı koca arasında sevgi, güven, merhamet içeren bir ilişki kurulur. Birbiriyle içli dışlı, her biri diğerine örtü olan eşler arasındaki bu ilişki bedel-menfaat takasına konu olamayacak kadar şerefli ve değerlidir.⁴¹⁵

Birbirine zıt iki görüş ve delilleri incelendiğinde mehirin kadını taltif amaçlı bir hediye olduğunu savunan yaklaşım daha makul durmaktadır. Aile, karşılıklı çıkar ilişkilerine dayalı bir şirket olmayıp sevgi, saygı, güven, anlayış gibi yüksek değerler üzerine kurulu bir yuvadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de eşlerin ve yuvanın sükûnet kaynağı olduğu ifade edilir. (el-A'râf 7/189; en-Nahl 16/80; er-Rûm 30/21) Tarafların birbirlerinden ne alıp vereceklerinin hesabının yapıldığı bir ortamda bahsi geçen sükûnetin bulunması pek olası görünmemektedir. Kur'an'da tarif edilen aile bir menfaate dayalı olmayıp dayanışma müessesesi mahiyetindedir.⁴¹⁶ Bu açıdan bakıldığında, mehirin çıkar ilişkilerine hizmet edecek bir bedel yerine bahsi geçen yüksek değerlere katkı sağlayacak bir hediye olduğu yaklaşımının İslam'ın aile kurumuna bakışıyla daha uyumlu olduğu söylenebilir. Mehir, cahiliye döneminde bey'

⁴¹¹ Jülide Akyüz, "Evlenme Sözleşmesinin Önemli Bir Ögesi Olan 'Mehir' Hakkında Bazı Düşünceler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi* 24/37 (2004): 221.

⁴¹² Şirin, *İslam Aile Hukukunda Mehir*, 24-25.

⁴¹³ İbn Manzûr, "nhl", *Lisânü'l-arab*, 11: 650.

⁴¹⁴ Muhammed Reşid Rıza, *Hukuku'n-nisa fi'l-İslam*, nşr. Muhammed Nâsıruddin el-Elbânî (Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1984), 23.

⁴¹⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 1420, 9: 492; Reşid Rıza, *Hukuku'n-nisa fi'l-İslam*, 23-24; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 1984, 4: 230; Abdülhalim Ebû Şakka, *İslam Kadın Ansiklopedisi*, trc. Şaban Haklı - Fethi Güngör, 3. Bs (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2007), 2: 429.

⁴¹⁶ Ahmet Güneş, "İslam Hukuku Açısından Nişanlanma", *Dini Araştırmalar* 10/29 (2007): 162.

akdindeki semene karşılık gelecek şekilde uygulanmakla birlikte, Kur'an'da bir satış bedeli değil, düğün hediyesi mahiyetindedir.⁴¹⁷

Burada bir hususa dikkat çekilmesi gerekir. Mehir, herhangi bir şeyin bedeli olmaması açısından hediye özelliği taşımaktadır. Ancak Kur'an tarafından verilmesi emredilmiş olması açısından salt hediye olduğu da söylenemez. Zira erkeğin vermeye mecbur olduğu, Allah tarafından kadına verilmiş ve hukuki güvence altına alınmış bir haktır.⁴¹⁸ Dolayısıyla kadını kocasına karşı minnet altında bırakacak bir lütuf olmadığı gibi, erkeğin yaptığı bir bağış, olmasa da olur tarzında bir cömertlik ifadesi değildir.⁴¹⁹

Görüldüğü üzere mehrin bedel olmadığı kabulünde bile kadının minnet altında bırakılması ihtimali bertaraf edilmektedir. Bu durum karşısında onu alınıp satılabilen bir eşya mertebesine yaklaştıran bedel görüşü makul görünmemektedir. Özellikle kadınların kendine fiyat biçmek olarak algılamaları nedeniyle mehir almak istememeleri, mezkûr görüşün toplumda uyandırdığı etkiyi göstermesi açısından önemlidir.

3.3. Mehir ve Başlık Arasında Ne Fark Vardır?

Mehrin kadının bedeli olarak algılanmasında, başlık adetiyle karıştırılmasının etkisi olduğunu söylemek mümkündür. İki kavram da evliliğe bağlı olarak erkek tarafından kız tarafına para veya mal akışını nitelediğinden aradaki nüanslar dikkate alınmadığında bir kavram karmaşası ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle söz konusu farkların ele alınması hem okuyucunun zihnine netlik kazandırması hem de mehrin kadının satış bedeli olduğu algısının başlık parasından kaynaklı kısmını ortadan kaldırması açısından işlevsel olabilir.

İki uygulamanın mukayesesine geçmeden önce haklarında kısaca bilgi vermek aradaki farkların daha net görülmesine katkı sağlayabilir. Mehir konusuna giriş kısmında yer verildiğinden burada başlık parasıyla ilgili bilgiler aktarılacaktır.

---

⁴¹⁷ Robertson, *Kinship and Marriage in Early Arabia*, 111; Spies, "Mehir", 7: 495.

⁴¹⁸ Quraishi-Landes, "A Meditation on Mahr", 190.

⁴¹⁹ Kutub, *Fî zilâli'l-Kur'an*, 1412, 2: 625.

Ülkemizdeki adlandırmayla başlık, müstakbel koca ya da ailesi tarafından gelinin ailesine ödenen para veya mal için kullanılan bir kavramdır.⁴²⁰ Eski Türklerde yaygın ve önemli bir rol oynadığı ifade edilen başlık geleneğinin, neredeyse tüm Türk dillerinde “kalın” kelimesiyle karşılandığı belirtilir.⁴²¹ Ailenin sigortası olarak nitelenen kalın⁴²² ödenmeden veya ödenmesi teminat altına alınmadan evliliğin gerçekleşmesi mümkün değildir. Başlık parasının/kalının hukuki mahiyeti konusunda ihtilaf söz konusudur. Bir görüşe göre kızın satış bedeli iken, diğer bir görüşe göre ailesinin gelini yetiştirirken yaptığı harcamalara iştirak mahiyetindedir. Üçüncü yaklaşım; babanın kız üzerindeki velayet hakkını kocaya devretmesinin karşılığı olduğu şeklindedir. Bunların yanında hediye olduğu yaklaşımının mevcudiyetinden söz edilebilir.⁴²³

Türklerin İslam’ı kabulünden önce yaygın ve önemli bir gelenek olan başlık, İslam’dan sonra da varlığını sürdürmüştür.⁴²⁴ Örneğin Osmanlı Devleti’nde geline verilen mehrin yanında ailesine de başlık ödendiği, dolayısıyla başlık ve mehrin yan yana iki ayrı uygulama olarak devam ettiği ifade edilmektedir.⁴²⁵ Bununla birlikte pratikte bu ayırımın her zaman net olarak korunamadığını söylemek mümkündür. Zira mahkeme kayıtlarına bakıldığında başlık ve mehrin zaman zaman birbirinin yerine kullanıldığı, özellikle başlık parasının yasaklanmasından sonra muaccel mehir adı altında alınmaya devam edildiği belirtilmektedir.⁴²⁶ İki kavramın iç içe girmesinin sebeplerinden biri de bu uygulama olabilir. Nitekim bazı metinlerde⁴²⁷ hatta günümüzdeki bir kısım akademik çalışmalarda⁴²⁸ bile başlık kavramı, mehir veya mehr-i muaccelle eş anlamlı olarak kullanılmakta, aralarında kayda değer bir fark

⁴²⁰ Akgündüz, “Başlık”, 5: 131; Ali Rıza Önder, “Geleneksel Halk Hukuku”, *Yargıtay Dergisi* 1/3 (1975): 24; Ahmet Turan, “Törellerimizde ‘Kalın’ (Başlık) Âdeti”, *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 12 (1991): 39.

⁴²¹ Türkdoğan, “Evlenmede Başlık Geleneğinin Sosyolojik Açıklaması”, 4: 318-319.

⁴²² Orhan Türkdoğan, “Türk Ailesinin Yapısı ve Tarihi Gelişimi”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 96 (Haziran 1995): 8.

⁴²³ Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, 279-280.

⁴²⁴ Türkdoğan, “Evlenmede Başlık Geleneğinin Sosyolojik Açıklaması”, 4: 318-319.

⁴²⁵ Feridun Bey, *Münşeâtü’s-selâtin* (İstanbul, 1274), 1: 105; Mehmet Âkif Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1985), 106; Akgündüz, “Başlık”, 5: 133.

⁴²⁶ Ercoşkun, *Osmanlı İmparatorluğu’nda 19. Yüzyılda Evlilik ve Nikaha Dair Düzenlemeler*, 106-111.

⁴²⁷ Saadet Çağatay, *Kazakça Metinler* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1961), 174.

⁴²⁸ Örn: Ali Aksu, “Emevîler Döneminde Kadının Durumu”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (Haziran 2001): 268; Önder, “Geleneksel Halk Hukuku”, 24.

olmadığı⁴²⁹ ifade edilmektedir. Bu durum bir yandan Osmanlı geleneğindeki uygulamanın bir sonucu, diğer yandan günümüzdeki başlık-mehir karışıklığının devam etmesinin bir sebebi sayılabilir.

Erkek tarafından kız tarafına yapılan ödeme olmaları, ikisinin miktarının da çoğunlukla aile büyükleri önderliğinde kararlaştırılması, muaccel mehir özelinde düşünüldüğünde, evlilikten önce ödenmesi gibi benzer noktaları olmakla birlikte, aralarında aynîleştirilmelerini imkânsız kılan bazı temel farklar mevcuttur.

Bunlar arasında belki de ilk zikredilmesi gereken, iki uygulamanın kaynakları olmalıdır. Mehir, ödenmesi ilahi emirle zorunlu kılınan, sabite ve değişkenleri bu emre dayalı olarak belirlenen bir özellik arz eder.⁴³⁰ Bu bağlamda, bir yandan zaman ve mekânın ihtiyaçlarına göre düzenlenebilme imkânı varken diğer yandan yapılan düzenlemeler belli sabitelerle sınırlandırılır. Dolayısıyla insan faktörü mehir üzerinde mutlak yetkiye sahip değildir. Allah hakları kapsamında değerlendirilmesi⁴³¹ nedeniyle alacaklısı olan kadının bile hakkından vazgeçememesi⁴³² bu konudaki sınırlamalara güzel bir örnek teşkil eder. Her ne kadar mehrin “töresel aile hukukumuzun” bir parçası olduğu iddia edilse de⁴³³ hukuki dayanaklarının Kur’an ve sünnet olması bu iddiayı geçersiz kılar.

Buna karşın başlık parası eski Türklerde mevcut olan kalının bir devamı niteliğindedir. Bu nedenle dayanağı toplumsal-kültürel töre ve geleneklerdir.⁴³⁴ Hakkındaki kuralların tamamı beşer kaynaklı olup zamanla değişmelerinin hatta ortadan kalkmalarının tek etkeni insandır. Bu farkın pratik hayattaki sonuçlarından biri, başlığın insanlar arası çatışmalara sebep olma niteliği daha fazla iken, mehrin - ilahi kaynaklı olup kutsal sayılması nedeniyle- daha uzlaştırıcı bir karakter arz etmesi olarak belirtilir.⁴³⁵ Dolayısıyla mehrin “töresel aile hukukumuzun” bir parçası olduğu iddiası halk nazarındaki kutsal konumunu zedeleme ihtimali nedeniyle de isabetsiz

⁴²⁹ İhsan Hınçer, “Türklerde Başlık ve Mehir”, *I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri* (I. Uluslararası Türk Folklor Semineri, Ankara: Milli Folklor Araştırma Dairesi, 1973), 392.

⁴³⁰ Akgündüz, “Başlık”, 5: 132-133; Türkdoğan, “Türk Ailesinin Yapısı ve Tarihi Gelişimi”, 30.)

⁴³¹ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 3: 101.

⁴³² Taraflar mehir ödenmemesi üzerine anlaşarak evlenseler bile kadın mehir almaya hak kazanır. Bu hak zimmetinde sabit olduktan sonra isterse kocasına bağışlayabilir. Ancak ilkesel olarak mehrsiz evlenme muhayyerliği yoktur. (Şâfiî, *el-Ümm*, 6: 182; Serahsî, *el-Mebsût*, t.y., 5: 62; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 2: 19; Kâsânî, *Bedâi'*, 2003, 3: 484; Zuhaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî*, 7: 275.)

⁴³³ Hınçer, “Türklerde Başlık ve Mehir”, 393.

⁴³⁴ Akgündüz, “Başlık”, 5: 133; Türkdoğan, “Türk Ailesinin Yapısı ve Tarihi Gelişimi”, 30.

⁴³⁵ Türkdoğan, “Evlenmede Başlık Geleneğinin Sosyolojik Açıklaması”, 4: 320,343.

sayılabilir. Ayrıca uygulamanın asıl amacından saptığı durumlarda, mehirde işleri düzene sokacak bir üst otorite bulunurken başlık için böyle bir avantaj mevcut değildir. Uygulamanın zamanla şirazedden çıkması halinde yeni örfün karşısında durabilecek yegâne otorite eski örf olabilir. İkisinin birbirine üstünlüğü olmaması nedeniyle düzenleyecek bir merciin bulunmadığını söylemek mümkündür. Nitekim bu durumun somut sonuçları aşağıda da değinileceği üzere başlık parasının nereye harcanacağı hususunda görülebilir.

İki uygulama arasındaki bir diğer fark ödemenin kime yapılacağı noktasında kendini gösterir. Mehrin alacaklısı evlenecek kadının bizzat kendisidir. Onda istediği gibi tasarruf edebilir.⁴³⁶ Karşılığında çeyiz hazırlaması veya başkasına vermesi tamamen kendi rızasına bağlıdır. Başkasına vermesi için psikolojik baskı dahi yapılamaz. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de kadının rızası olmadan mehre tamamen veya kısmen el konulmasına yönelik yasaklayıcı ifadeler (el-Bakara 2/229)⁴³⁷ mevcuttur.⁴³⁸

Başlık parası ise kızın babasına/velisine ödenir. Asıl olan, babanın bu parayı kızın çeyizi ve kurulacak yuva için kullanmasıdır.⁴³⁹ Ancak uygulamanın her zaman bu kuralla uyumadığını belirtmek gerekir. Bazen kız tarafı başlığın çok üstünde çeyiz hazırladığı gibi,⁴⁴⁰ babanın parayı kısmen veya tamamen kendine ayırıp kıza hiçbir harcama yapmadığı durumların da bulunduğu belirtilir.⁴⁴¹ Başlığın kullanımının babanın keyfine bağlı olduğu iddiasının⁴⁴² bu farklı harcama şekillerinden kaynaklı olduğu düşünülebilir. Uygulamanın bu yönde gelişmesi, başlık parasıyla kastedilen asıl amacın zayıfladığı, babalar için bir para kaynağı olarak görülmeye başlandığı iddiasını doğrular niteliktedir. Bu haliyle başlığın kızların mal karşılığında satılması anlamına

---

⁴³⁶ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7: 276.

⁴³⁷ Ayetin tefsirlerinde mezkûr yasağın hem kocaları hem de kızın velilerini kapsadığı ifade edilmiştir. Bkz. Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kurân*, 5: 25; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 1984, 4: 230.

⁴³⁸ Aydın, "Mehir", 28: 390; Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, 280; Gezer, "Hz. Peygamber Dönemi Mehir Uygulaması ile Günümüz Mehir Uygulamasının Karşılaştırılması", 57; Hüseyin Tekin Gökmenoğlu, "İslam Hukukunda Mehir", *Mehir Dergisi*, 2 (1998): 25; Yargı, "Günümüzdeki Mehir Uygulamaları ve İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", 262-263.

⁴³⁹ Aydın, "Mehir", 28: 390.

⁴⁴⁰ Türkoğan, "Evlenmede Başlık Geleneğinin Sosyolojik Açıklaması", 4: 357,359.

⁴⁴¹ Yargı, "Günümüzdeki Mehir Uygulamaları ve İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", 262-263.

⁴⁴² Cin, "İslam Hukukunda Mehir", 226.

geldiği, hatta Anadolu’da evlendirmek anlamında kullanılan “kızını satmak” deyiminin bu uygulamayla bağlantılı olduğu ifade edilir.⁴⁴³

Mehirle başlık arasında belirgin bir farkın bulunmadığını iddia eden İhsan Hınçer, fakir babanın başlık parasının bir kısmını kendi ihtiyaçları veya diğer çocuklarının evlilikleri için saklamasının anlaşılır bir durum olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte babanın bu tasarrufunda evlenecek kızın rızası konusuna hiç değinmemiş olması⁴⁴⁴ başlık ve mehir arasındaki bariz bir farkı gözden kaçırmış olabileceği izlenimini vermektedir. Mehrin nasıl kullanılacağına esas faktör kızın rızası iken başlıkta bu faktör babanın tercihidir.

Fıkıh mezhepleri arasında sadece Hanbelfler kız babasının mehrin bir kısmının kendisine verilmesini şart koşabileceği görüşündedirler.⁴⁴⁵ Ancak bu görüş, babanın kızının malından harcama hakkı bulunmasına dayandırılmaktadır.⁴⁴⁶ Yani mehrin asıl sahibi evlenecek kız olup⁴⁴⁷, baba kızının malından alabilmektedir. Başlıkta ise esas muhatap baba olup kızın alacaklı konumunda bulunması söz konusu değildir.

Mehir, nikah akdinin şartlarından değil sonuçlarındandır. Dolayısıyla bu konudaki herhangi bir eksiklik evliliğin sıhhatine engel teşkil etmez. Ödenmesi nikah esnası veya öncesinde olabileceği gibi, kısmen veya tamamen sonraya da ertelenebilir. Buna karşın başlık bir ön şart mahiyetinde olup miktarı akitten önce belirlenir. Ödenmesi ya nikahtan önce yapılmalı ya da teminat altına alınmalıdır.⁴⁴⁸

Başlık parası, kıza değil velisine ödenmesi, bu ödemenin evliliğin ön şartlarından biri olması gibi özellikleri nedeniyle kadının satış bedeline benzetilebilecek nitelikler taşımaktadır. Buna karşın mehir, akdin sıhhatini etkilemeyecek sonuçlardan biri olup alacaklısı evlenecek kadındır. Bu temel farkların, iki uygulamanın aynı şey olmasını engellediği gibi, mehrin satış bedeli olarak algılanmasının önüne geçtiği söylenebilir.

---

⁴⁴³ Önder, “Geleneksel Halk Hukuku”, 395.

⁴⁴⁴ Hınçer, “Türklerde Başlık ve Mehir”, 395.

⁴⁴⁵ Hırakî, *Metnü’l-Hırakî*, 106.

⁴⁴⁶ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10: 118-119.

⁴⁴⁷ Buhâtî, *Keşşâfü’l-kınâ*, 5: 136.

⁴⁴⁸ Akgündüz, “Başlık”, 5: 132-133; Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, 280; Yargı, “Günümüzdeki Mehir Uygulamaları ve İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, 263-264.

3.4. Mehri Neden Erkek Öder?

Mehrin kadının satış bedeli değil de bir hediye olduğu, bu bağlamda bazı noktalarda başlık parasından farklılaştığı iddiasının muhatabı ikna edebilmesi için bir konunun daha açıklığa kavuşturulması gerekir. Madem bedel değil, neden sadece erkeğin ödemesi emredilmiş? Sevginin, verilen değerlerin bir göstergesi ise bunun karşılıklı olması gerekmez mi? Tek taraflı olması bir yandan kadının yardıma muhtaç aciz bir varlık olduğu diğer yandan ona ayrımcılık yapıldığı manalarını barındırmaz mı?

Bu soruların cevaplarının, kadın ve erkeğin toplum içinde ve özellikle çalışma hayatındaki farklılıklarıyla birlikte ele alınması konunun daha net anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Ülkemizde -son yıllarda azalmasına rağmen- erkeğin dışarıda çalışıp para kazanması, kadının ev işleriyle ilgilenmesi şeklindeki gelenek halen mevcuttur. TÜİK'in 2017 yılı verilerine göre çalışan kadın oranının erkeklerin yarısından daha az olması⁴⁴⁹ bahsi geçen geleneğin yaygınlığı hakkında fikir verebilir. Ev hanımlığını tercih eden kadınlar dışarıda çalışan hemcinsleri gibi akşama kadar birtakım işlerle meşgul olurken onların aksine bir ücret almazlar. Ev temizliği, çocukların bakımı, yemek gibi işler küçük görünse de sürekli tükendiği için biteviye tekrar gerektirir. Ayrıca çalışan kadınlardan bazılarının evine yardımcı alması ve ev hanımlarının yaptığı işlerin yapılması mukabilinde bir ücret ödemesi, bunların, karşılığında bedel ödemeye değer emekler olduğunu gösterir. Bu açıdan bakıldığında mehir, dini bir zorunluluğu olmadığı halde⁴⁵⁰ evi, eşi ve çocukları için gönüllü harcadığı emeklere mukabil Allah'ın koca vasıtasıyla kadına verdiği bir karşılık olarak düşünülebilir.

Konuya çalışan kadın açısından bakıldığında mehir yine denge sağlayan bir unsur olarak görülebilir.⁴⁵¹ Zira ev işleri için yardımcı olsa bile, doğum, çocukların bakımı ve yetiştirilmesi gibi sebeplerle kadının çalışma saatlerinde, dolayısıyla aldığı ücrette birtakım kısıtlamalar söz konusu olabilir. Nitekim çocukların gündüz bakımıyla ilgilenen kişinin %86 gibi yüksek bir oranla anne olması,⁴⁵² kadınların yarı zamanlı işleri daha fazla tercih etmeleri⁴⁵³ gibi veriler bu durumun toplumdaki somut

⁴⁴⁹ "Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistiklerle Kadın, 2017".

⁴⁵⁰ Abdulhamid, *el-Ahvalu 'ş-şahsiyye*, 133.

⁴⁵¹ Quraishi-Landes, "A Meditation on Mahr", 190-191.

⁴⁵² "Türkiye İstatistik Kurumu, Aile Yapısı Araştırması, 2016".

⁴⁵³ "Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistiklerle Kadın, 2017".

göstergeleri olarak nitelenebilir. Yine cinsiyete dayalı ücret farkına dair yapılan bir araştırmada tüm eğitim düzeylerinde erkeğin daha fazla kazandığının belirtilmesi,⁴⁵⁴ mehri neden onun ödediği sorusuna verilebilecek bir cevap niteliğindedir.

Mehrin kadına ödenmesi bir ayrımcılık veya kadının aczine işaret olarak algılandığı takdirde, günümüzde erkeklerden farklı olarak verilen doğum ve süt izinleri, doğuma bağlı ücretsiz izinlerin de aynı kapsamda değerlendirilmesi gerekir. Halbuki bahsi geçen izinlerin böyle algılanmadığını hatta artırılmasına yönelik taleplerin⁴⁵⁵ olduğunu söylemek mümkündür.

Kadın-erkek ilişkilerine sosyolojik ve psikolojik açıdan bakıldığında da mehrin erkeğe emredilmesinin hikmetleri görülebilir. Kadınların fitraten talep edilen olmak istedikleri söylenebilir. Gerek ilk adımın genellikle erkekten beklenmesi gerekse evlenmeye atılan ilk adımlardan birinin “kız isteme” olması, bunun toplumdaki tezahürleri olarak nitelenebilir. Toplumsal kabullerde de kız istenen, erkek isteyen konumdadır. Mehri bu teamülün somut göstergelerinden biri olarak algılamak mümkündür.

Bahsi geçen nedenlerin yanına, İslam hukukunun evlilikle ilgili tüm maddi mükellefiyetleri kocaya yüklediğinin de eklenmesi gerekir. Bu bağlamda mehrin erkeğe farz kılınması, sistem bütünlüğünü sağlayan bir faktör olarak düşünülebilir.

Görüldüğü üzere mehrin erkeğe farz kılınması, bir ayrımcılık ya da aciz konumdaki kadına acıma belirtisi değil, erkekle arasında doğal olarak gelişen ekonomik eşitsizliğin bir nevi nötürleyicisi mahiyetindedir. Dolayısıyla sadece erkeğin mehir ödemesini talep ederek haksızlık yapılmadığını, bilakis durum böyleyken kadının da mehir ödemesini istemenin haksızlık olduğunu söylemek mümkündür.

---

⁴⁵⁴ “Türkiye İstatistik Kurumu, Kazanç Yapısı Araştırması, 2010”, erişim: 28 Aralık 2018, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10718>.

⁴⁵⁵ “Doğum izni 18 haftaya çıkabilir - Hamilelik Haberleri”, erişim: 28 Aralık 2018, <http://www.milliyet.com.tr/dogum-izni-18-haftaya-cikabilir-pembelar-detay-hamilelik-1771081/>.

SONUÇ

Mehir; nikah akdinin bir sonucu olarak erkeğin karısına ödemekle yükümlü olduğu mal veya ekonomik değeri olan menfaattir. Kur'an-ı Kerim'de "Kadınlara mehirlerini gönül hoşluğu ile verin." (en-Nisâ 4/4) ayetiyle ödenmesi emredilmiş, Hz. Peygamber de bu konuda oldukça titiz davranarak nikahların mehirsiz olmamasına özen göstermiştir. Bu durumu dikkate alan fukaha, mehrin vacip olduğu, her sahîh evliliğin mehri gerektireceği hususunda ittifak etmiştir.

Hz. Peygamber -mehirsiz evlenme ruhsatı olduğu halde- evliliklerinde genellikle mehir vermiştir. Bazı eşlerine farklı miktarlar ödemiş olsa da ortalama meblağın 400-500 dirhem civarı olduğunu söylemek mümkündür. Bu miktar, günümüz rakamlarıyla kabaca 40.000-50.000 ₺ civarındadır. Bununla birlikte 10 dirhem vererek, azad etmeyi mehir sayarak veya Hz. Zeyneb bint. Cahş örneğinde olduğu gibi, hiç mehir vermeden yaptığı evlilikleri de mevcuttur.

Sahabenin verdiği mehir miktarlarında Müslüman olmaktan başlayıp 100.000 dirheme (günümüz rakamlarıyla 9.500.000 ₺) kadar uzanan geniş bir yelpaze söz konusudur. Bu miktarların belirlenmesinde kocanın maddî durumu, Hz. Peygamber'e ittiba, kadının konumu, eşlerin karşılıklı rızası gibi etkenlerin de göz önünde bulundurulduğu söylenebilir.

Hz. Peygamber'in ödediği miktardan az mehir veren sahabilerin, genellikle daha fazlasını veremeyecek durumda olmalarından hareketle imkânı olanların kadını muhtaç halde bırakmayacak bir meblağ vermeleri gerektiği söylenebilir. İmkânı olmayanların da mutlaka mehir vermeleri gerekmele birlikte, güçleri nisbetinde bu ödemeyi yapmaları, sırf mehirden dolayı evlilikten kaçınmamaları gerektiği sonucuna ulaşılabilir.

Rasulullah döneminde sahabenin mehirlerinin 10 ukiyye (yaklaşık 40.000 ₺) olduğunu ifade eden rivayete ve Hz. Ömer'in mehre sınır koyma teşebbüsüne dayanarak, miktar belirlenirken toplumsal durumun da göz önünde bulundurulmasının uygun olduğu sonucuna ulaşılabilir. Zira imkânı olanların çok yüksek miktarlar vermeleri emsal mehrin yükselmesine, bu da fakirlerin evlenmekte zorluk çekmelerine sebep olabilir.

Mehir, evliliğe ilişkin her aşamada birtakım maslahatları bünyesinde barındırır. Ekonomik yükümlülüklerin mehirle birlikte daha ilk aşamada gündeme gelmesi, erkeğe evliliğin sorumluluk gerektiren ciddi bir müessese olduğunu ihsas eder, psikolojik olarak hazırlanmasına veya henüz hazır olmadığını fark etmesine yardım eder. Kadında, müstakbel kocasının görevlerini yerine getiren, sorumluluk sahibi bir adam olduğu intibâını uyandırır. Ayrıca eş adayının gönül hoşluğu ile bir şeyleri feda edebilecek kadar kendisini önemseyip değer verdiğini hissettirir. Böylece onunla yeni bir hayatı paylaşmaya daha istekli olmasını sağlar. Ayrıca mehrini alan kadının gerektiğinde evlilik öncesi hazırlıklarda kullanabileceği parası olması, ihtiyaç anında küçümsenmeyecek bir faydadır.

Mehir, evlilik hayatı boyunca, ekonomik geliri olmayan kadınların yanında, kendi kazancı olan kadınlar için de birtakım maslahatları bünyesinde barındırır. Maddi anlamda ihtiyacı olan kadınların zorluk çekmelerini önleyebildiği gibi, ihtiyacı olmayan kadınlar için de hakkını teslim alma noktasında bir psikolojik itmi'nan vesilesi olabilir. Bunun yanında, mehrini teslim alan kadının onunla birikim veya yatırım yapabilecek olması da önemlidir. Böylece acil ihtiyaç durumunda kendisi veya ailesi için kullanabilme ya da borç vererek karz-ı hasen müessesesinin devam etmesine katkı sunabilme imkânı doğar.

Mehrin çok basit sebeplerle, anlık duygusal kararlarla boşanmayı, verilen boşanma kararını erteletme/engelleme işlevi de söz konusudur. Buna rağmen, keyfi olarak ayrılmayı seçen taraf için bir ceza, terkedilen taraf için bir nevi tazminat sayılır. Evliliğin bitmesinden sonra yeni bir hayata başlayan kadın için bu zorlu süreci daha kolay atlattırması, kendisi ve çocuklarının mağduriyet yaşamaması için acil durum sigortası olarak işlev görebilir.

Kur'an ve sünnette mehrin miktarına dair bağlayıcı ifadelerin bulunmaması, bu alanın tarafların iradesine bırakıldığını gösterir. Ayrıca miktarın az veya çok olması durumlarından her birinin kendi çapında hikmetleri olduğunu ihsas eder. Bu nedenle miktara dair sabit, genel geçer miktar belirlemelerinin çok isabetli olmadığı söylenebilir. Tarafların sosyal ve ekonomik durumları göz önünde tutulmalıdır. Erkeğin ekonomik imkânı olması halinde, ödeme gücü nisbetinde yüksek mehir talep etmek, aksi durumda miktar konusunda ısrarcı olmamak makul görünmektedir.

Mehrin İslam öncesi cahiliye toplumunda mevcut olması, İslam hukukunda yer almasının yegâne sebebi değildir. Mehir ve benzeri uygulamalar tarih boyunca çok farklı toplumlarda mevcut olup günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Evrensel bir din olan İslam'ın bu konuyu ele alması, çağlar boyu insanlar arasında var olan, bu nedenle hukuki düzenlemeye ihtiyaç duyan bir teamülü hükme bağlaması şeklinde düşünülebilir. İslam, indiği dönemde mevcut olan cahiliye adetlerinden bazılarını kaldırmasına rağmen mehri düzenlemesi onun önemsendiğini gösterir.

Mehrin, kadının satış bedeli olduğu iddiası, büyük oranda başlık parasıyla karıştırılmasından kaynaklanmaktadır. Halbuki başlık parasının alacaklısı kızın velisi iken, mehrin sahibi bizzat evlenecek kadındır. Ayrıca, satış akdinde semenin belirsizliği akdi ifsad eder. Ancak mehri belirlemeden hatta verilmemesi üzerine anlaşarak yapılan evliliğin geçerli olması, mehrin satış bedeli olmadığına bir diğer göstergesi niteliğindedir.

Mehri erkeğin ödemesi, erkekle kadın arasında doğal olarak gelişen ekonomik eşitsizliği dengelemektedir. Zira Türkiye özelinde düşünüldüğünde, kadınların çoğunluğunun çalışmıyor olması, çalışanların anne olduklarında süt ve doğum izinleri sebebiyle çalışma sürelerinin dolayısıyla gelirlerinin azalması gibi durumlar, erkeği ekonomik olarak daha avantajlı konuma getirmektedir. Mehri onun ödemesi, bu durumun doğal bir sonucu olarak algılanmalıdır.

Mehir, bireysel ve toplumsal birçok hikmet ve maslahatı bünyesinde barındıran ilahi bir hediyedir. Buna rağmen hakkında önemli bilinç boşluğu bulunmaktadır. Gerek toplumsal faaliyetler gerek akademik çalışmalarla bu boşluğun giderilmesi gerekir. Bu bağlamda Kur'an kurslarında, evlilik okullarında bu konuda bilgilendirme yapılabilir. Ancak, mehrin neden gerekli olduğu kısmı, nasıl ödeneceği kısmına öncelenmelidir. Ayrıca sözlü beyanlarla yetinilmeyip mehri, Medenî Kanun'da tanınacak şekilde yazılı bir belge halinde düzenlenmelidir. Böylece mehrle ulaşılabilecek bireysel, ailevî ve toplumsal maslahatlar garanti altına alınmış olur. Toplumun temeli olan aileye yapılan her yatırım topluma yapılmış olduğundan bu mesele küçümsenmemelidir.

KAYNAKÇA

- Abdulhamid, M. Muhyiddin. *el-Ahvalu 'ş-sahsiyye fi 'ş-şeriatil İslâmiyye*. Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, 2007.
- Abdulvehhab, Muhammed b. Hamid. *Ahkâmu'n-nisâ*. Kahire: en-Nâşirü'd-Düvelî, 2007.
- Acar, Halil İbrahim. "Mehrin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*. 17 (2011): 367-388.
- Acar, Halil İbrahim. "Tefrik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 40: 277-279. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Adam, Baki. "Hristiyanlık". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 17: 358-364. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Ahammad, Syed Sahid. "A Critical Analysis of Dower (Mahr) in Islam". *IOSR Journal of Humanities and Social Science* 21/07 (Temmuz 2016): 86-91. <https://doi.org/10.9790/0837-2107058691>.
- Akgündüz, Ahmet. "Başlık". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5: 131-133. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Akıntürk, Turgut - Ateş, Derya. *Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku*. 20. Bs. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2017.
- Aksu, Ali. "Emevîler Döneminde Kadının Durumu". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (Haziran 2001): 263-280.
- Aktaş, Özgül. *Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2011.
- Akyüz, Jülide. "Evllenme Sözleşmesinin Önemli Bir Ögesi Olan 'Mehir' Hakkında Bazı Düşünceler". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi* 24/37 (2004): 213-230.
- Ali, Cevad. *el-Mufasssal fi tarihi 'l-Arab kable 'l-İslam*. Dâru's-Sâkî, 2001.
- Altan Arslan, Şengül. *Cinsiyet, Boşanma Nedeni ve Sosyal Statünün Kadının Boşanma İsteğine İlişkin Algılar Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2000.
- Arıklı, Ercan, ed. *Dinler Tarihi Ansiklopedisi*. Trc. Zeynep Akbay - Yaşar Anday - İpek Erkeller - Sibel Güzelşen - Pınar Kür. 3 Cilt. İstanbul: Gelişim Basım ve Yayımları, t.y.

Askalânî, İbn Hacer. *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*. Thk. Adil Ahmed Abdulmevcud - ve Ali Muhammed Muavviz. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415.

Askalânî, İbn Hacer. *Fethu'l-bârî şerh-i Sahîhi'l-Buhârî*. Thk. Abdulaziz b. Abdullah İbn Bâz. Beyrut: Dâru'l-Meârif, 1379.

Atar, Fahrettin. *Fıkıh Usûlü*. 12. Bs. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2016.

Atar, Fahrettin. "Muhâlea". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 30: 399-402. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.

Atar, Fahrettin. "Nikâh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 33: 112-117. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Ateş, Ali Osman. "Asr-ı Saadette Dinler ve Gelenekler". *Asr-ı Saadet'te İslam*. Ed. Vecdi Akyüz. 2: 21-98. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.

Aydın, Mehmet Âkif. *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1985.

Aydın, Mehmet Âkif. "Mehir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28: 389-391. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

Aynî, Bedrüddin. *Umdetü'l-kârî şerh-i Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru İhyâi't Tûrâsi'l Arabiyye, t.y.

Azahari, Raihanah - Ali, Hasbi Muh. "Mahr as a Form of Economic Security: A Preliminary Study". *Arab Law Quarterly* 29/3 (Ağustos 2005): 296-305. <https://doi.org/10.1163/15730255-12341300>.

Azîmâbâdî, Muhammed Eşref b. Emîr. *Avnu'l-Ma'bûd alâ şerh-i Sünen-i Ebî Dâvûd*. Thk. Ebû Abdullah en-Nu'mânî Eserî. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2005.

Bâbertî, Ekmelüddîn. *el-İnâye şerhu'l-Hidâye*. 10 Cilt. Dâru'l-Fikr, t.y.

Belâzürî, Ahmed b. Yahya. *Ensâbü'l-eşraf*. Thk. Süheyl Zekkâr - ve Riyâd Zerkelî. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996.

Besalel, Yusuf. "Ketuba". *Yahudilik Ansiklopedisi*. 2: 322-324. İstanbul: Gözlem Gazetecilik, 2001.

Beyhakî, el-Hüseyn b. Ali. *Sünenü'l-kübra*. Thk. Muhammed Abdulkadir Atâ. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

Bilmen, Ömer Nasuhi. *Fıkıh İlmi ve İslam Hukuku Terimleri Sözlüğü*. Haz. Abdullah Kahraman. İstanbul: Nizâmiye Akademi, 2016.

- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilahât-ı Fıkhiyye Kâmusu*. İstanbul: Bilmen Yayınevi, t.y.
- Boynukalın, Ertuğrul. “Makasıdu’ş-Şerîa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 27: 423-427. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Boynukalın Şenkardesler, Hatice. *Serahsi’nin Aile Hukuku Hükümlerinin Gayelerine İlişkin Analizleri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu’s-sahîh*. Thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır Nâsır. Dâru Tavku’n-Necat, 1422.
- Buhûtî, Mansur b. Yunus. *Keşşâfü’l-kınâ’ an metni’l-İknâ’*. 6 Cilt. Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 1983.
- Câbirî, Seyf bin Râşid. *Mehru’z-zevcât beyne’ş-şerîa ve’l-âdât*. Dubâi: Dâirati’ş-Şuûni’l-İslâmiyye ve’l-Ameli’l-Hayriyye, 2008.
- Can, Yücel - Aksu, Nazlı Buket. “Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 15/58 (Temmuz 2016): 888-902. <https://doi.org/10.17755/esosder.258824>.
- Cevherî, İsmail b. Hammâd. *Tâcu’l-luğa ve sıhâh el-arabiyye*. Beyrut: Dâru’l-İlmi li’l-Melâyîn, 1987.
- Cin, Halil. *Eski Hukukumuzda Boşanma*. 2. Bs. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1988.
- Cin, Halil. “İslam Hukukunda Mehir”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29/1-2 (1972): 199-254.
- Cin, Halil. *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1974.
- Çağatay, Saadet. *Kazakça Metinler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1961.
- Çakırca, Seda İrem. “Mehir Sözleşmesinin Hukuki Niteliği”. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9/121-122 (2014): 89-116.
- Çeker, Orhan. “Halvet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 15: 384-386. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Çetiner, Bedreddin. “Ahkâmü’l-Kur’an”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1: 551-552. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Danışman, Muhammet Ali. “İslam Hukukuna Göre Evlilikte Velayet ve Kapsamı”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*. 8 (2006): 239-258.

Dârekutnî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ömer. *Sünenü'd-Dârekutnî*. Thk. Şuayb Arnaût - Hasen Abdülmün'im Şelebî - Abdullatif Hırzallah - ve Ahmed Berhûm. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2004.

“DarulKitap Ansiklopedisi”. Erişim: 27 Aralık 2018.
<http://darulkitap.kuranikerimde.com/>.

Desûkî, Muhammed b. Ahmed. *Hâşiyetü'd-Desûkî alâ Şerhi'l-Kebîr*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y.

Deylemî, Şehredâr b. Şîrûye. *el-Firdevs bi me'sûri'l-hitâb*. Thk. Saîd b. Besyûnî Zağlûl. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986.

Dihlevî, Şah Veliyyullah. *Hüccetullahi'l-bâliğa*. Thk. es-Seyyid Sâbık. 2 Cilt. Beyrut: Dâru' Cîl, 2005.

Dindi, Emrah. *Kur'an'da İslam Öncesi Kültürün İzleri (Muamelat Örneği)*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2003.

Doğan, Cihangir. “Türkiye’de Boşanma Sorununun Sosyolojik ve İstatistiki Açıdan Değerlendirilmesi”. *Sosyoloji Konferansları*. 25 (Eylül 2011): 59-69.

“Doğum izni 18 haftaya çıkabilir - Hamilelik Haberleri”. Erişim: 27 Aralık 2018.
<http://www.milliyet.com.tr/dogum-izni-18-haftaya-cikabilir-pembenar-detay-hamilelik-1771081/>.

Dönmez, İbrahim Kâfi. “Maslahat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28: 79-94. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

Dönmez, İbrahim Kâfi. “Müt’a”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 32: 174-180. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş’as. *es-Sünen*. Thk. M. Muhyiddin Abdulhamid. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asrıyye, t.y.

Ebû Şakka, Abdülhalim. *İslam Kadın Ansiklopedisi*. Trc. Şaban Haklı - Fethi Güngör. 3. Bs, 2 Cilt. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2007.

Ekinci, Ekrem Buğra. “Hıristiyanlarda Eski Yunan’dan Kalan Bir Gelenek: İyi Drahoma=İyi Koca”. *Türkiye Gazetesi*. 11 Ağustos 2010.

Ercöşkun, Tülay. *Osmanlı İmparatorluğu’nda 19. Yüzyılda Evlilik ve Nikaha Dair Düzenlemeler*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2010.

Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016.

Erdoğan, Mehmet. *İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*. 7. Bs. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2011.

- Erkal, Mehmet. “Zekat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44:197-207. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Erul, Bünyamin. “Hz. Âişe Kaç Yaşında Evlendi? Dokuz mu? On dokuz mu?” *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 19/4 (2006): 637-349.
- Esad Efendi, Mahmud. *Tarih-i İlm-i Hukuk*. Yay. Haz. Fethi Gedikli v.dğr. Ankara: Yetkin Yayınları, 2012.
- Fayda, Mustafa. “Âişe”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2: 201-205. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Fayda, Mustafa. “Senetü’l-vüfûd”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36: 520-521. İstanbul: TDV Yayınları, t.y.
- Feridun Bey. *Münşeâtü’s-selâtin*. İstanbul, 1274.
- Fîrûzâbâdî, Ebu’t-Tahir. *el-Kâmûsu’l-muhît*. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 2005.
- Fournier, Pascale. “Flirting with God in Western Secular Courts: Mahr in the West”. *International Journal of Law, Policy and the Family* 24/1 (Nisan 2010): 67-94. <https://doi.org/10.1093/lawfam/ebp011>.
- Gazzâlî, Ebû Hamîd. *el-Müstasfâ*. Thk. Muhammed Abdusselam Abdüşşâfi. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1993.
- Gazzâlî, Ebû Hamid Muhammed. *Şifâü’l-galîl fî beyâni’s-şebeh ve’l-muhîl ve mesâliki’t ta’lîl*. Thk. Hamd el-Kübeysî. Bağdat: Matbaatü’l-İrşâd, 1971.
- Genca, Elif. *Eski Mezopotamya’da Hukuk Hareketleri ve Düzenlemeler (Sümer, Babil ve Eski İsrail Hukuku)*. İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2009.
- Gezer, Arif. “Hz. Peygamber Dönemi Mehir Uygulaması ile Günümüz Mehir Uygulamasının Karşılaştırılması”. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/6 (2017): 55-72.
- Gezer, Arif. *Sünnete Göre İslam Ailesinin Kuruluşunda Mehir-Tarihteki ve Günümüzdeki Uygulamalar*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 1993.
- Gökmenoğlu, Hüseyin Tekin. “İslam Hukukunda Mehir”. *Mehir Dergisi*. 2 (1998): 23-25.
- Gönenç, Halil Abdülkerim. “es-Sadâk”. *el-Mevsûatü’l-fikhiyyetü’l-Müyessera*. 2: 11-12. İstanbul: Seha Neşriyat, t.y.
- Güneş, Ahmet. “İslam Hukuku Açısından Nişanlanma”. *Dini Araştırmalar* 10/29 (2007): 161-188.

Halebî, İbrahim b. Muhammed. *Mültekâ el-ebhur*. Thk. Abdullah Bilir. İstanbul: Şifa Yayınevi, 2013.

Hamidullah, Muhammed. “Zeyneb bint. Cahş”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44: 357-358. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Harman, Ömer Faruk. “Yahudi Hristiyanlığı”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 43: 184-187. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Heysemî, Ebu'l-Hasen Nuruddin. *Mecmeu'z-zevâid ve menbei'l-fevâid*. Thk. Hüsamüddîn Kudsî. Kâhire: Mektebetü'l-Kudsî, 1994.

Hınçer, İhsan. “Türklerde Başlık ve Mehir”. *I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri*. 391-398. Ankara: Milli Folklor Araştırma Dairesi, 1973.

Hırakî, Ömer b. Hüseyin. *Metnü'l-Hirakî ala mezhebi Ebî Abdillâh Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî*. Thk. Ebû Huzeyfe İbrahim b. Muhammed. Tanta: Dâru's-Sahâbe li't-Türâs, 1993.

İbn Âbidîn, Muhammed Emin. *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr Şerh-i Tenvîri'l-Ebsâr*. Thk. Adil Ahmed Abdulmevcud - ve Ali Muhammed Muavviz. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.

İbn Arabî, Ebû Bekir. *Ahkâmü'l-Kur'an*. Thk. Muhammed Abdulkadir Atâ. 3. Bs. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

İbn Âşûr, Muhammed Tahir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. Tunus: ed-Dâru't-Tûnusiyye li'n-Neşr, 1984.

İbn Âşûr, Muhammed Tahir. *Makâsıdu's-şer'îati'l-İslâmiyye*. Katar: Vizâratü'l-Evkâfi ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 2004.

İbn Cüzey, Muhammed b. Ahmed. *el-Kavânînu'l-fikhiyye fî telhîsi mezhebi'l-Mâlikiyye*. Thk. Mâcid Hamevî. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2013.

İbn Esîr, İzzüddin. *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*. Thk. Ali Muhammed Muavviz - ve Âdil Ahmed Abdulmevcud. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.

İbn Hanbel, Ahmed. *el-Müsned*. Thk. Şuayb Arnaût - ve Adil Mürşid. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001.

İbn Hazm, Ahmed b. Said. *el-Muhallâ bi'l-âsâr*. Thk. Abdulgaffâr Süleyman Bendâr. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

İbn Hibban, Ebû Hâtim Muhammed. *es-Sîretü'n-nebeviyye ve ahabâru'l-hulefâ*. Beyrut: el-Kütübü's-Sekâfiyye, 1987.

İbn Hişam, Abdümelik. *es-Sîretü'n-nebeviyye li İbn Hişam*. Thk. Mustafa Sakka - İbrahim el-Ebyârî - ve Adülhafız Şelebî. Beyrut: Dâru İhyâi't Türâsi'l Arabiyye, 1955.

- İbn İshak, Muhammed. *Kitâbü's-Siyer ve'l-Meğâzî*. Thk. Süheyl Zekkâr. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1978.
- İbn Kesîr, İsmail b. Ömer. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. Thk. Ali Şerîf. Beyrut: Dâru İhyâi't Tûrâsi'l Arabiyye, 1988.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddin. *el-Muğnî*. Thk. Abdullah b. Abdulmuhsin Türkî - ve Abdulfettah Muhammed Hulv. 3. Bs. Riyad: Dâru'l-Âlemi'l-Kütüb, 1997.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezid. *es-Sünen*. Thk. Muhammed Fuad Abdülbaki. Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, t.y.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl. *Lisânü'l-arab*. Beyrut: Dâru Sâdir, 1414.
- İbn Musa, İyaz. *İkmâlü'l-mu'lim bi-fevâidi'l-Müslim*. Thk. Yahya İsmail. 8 Cilt. Dâru'l-Vefa li't-Tabâati ve'n-Neşr ve't-Tevzî', 1998.
- İbn Nüceym, Zeynüddin. *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzi'd-Dekâik*. 2. Bs, 8 Cilt. Dâru'l-Kitâb el-İslâmî, t.y.
- İbn Rüşd, Muhammed b. Ahmed. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*. Beyrut: Dâru'l-Meârif, 1982.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed. *et-Tabakâtü'l-kübra*. Thk. Muhammed Abdulkadir Atâ. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- İbn Teymiyye, Takıyyüddin. *Mecmûu'l-fetâvâ*. Thk. Abdurrahman b. Muhammed İbn Kâsım. 35 Cilt. el-Medîne: Mecmaü'l-Melik Fahd li-Tabâati'l-Mushafi's-Şerif, 1995.
- İbn Urfe, Ebû Abdillâh Muhammed. *El-Muhtasarü'l-fikhiyyu li İbn Urfe*, Thk. Hafız Abdurrahman Muhammed Hayr. Müessesetü Halef Ahmed el-Habtur li'l-A'mâlî'l-Hayriyye, 2014.
- İçli, Tülin Günşen. "Aile İçi Şiddet: Ankara İstanbul ve İzmir Örneği". *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi* 11/1-2 (1994): 7-20.
- İmamoğlu, Abdulvahit - Çelik, Yılmaz. "Evlilik Hayatında Kıskançlık - Dindarlık İlişisine Psikolojik Yaklaşım". *Dini Araştırmalar* 12/35 (Kasım 2015): 7-30.
- Kahraman, Abdullah. "İslam Hukukçularının Hikmetten Yararlanma Konusundaki Yaklaşımları". *Akademide Felsefe Hikmet ve Din*. Ed. Bayram Ali Çetinkaya. 209-223. Ankara: BEUN Yayınları, 2014.
- Kallek, Cengiz. "Miskal". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 30: 182-183. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Kallek, Cengiz. "Müd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31: 457-459. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Kandemir, Mehmet Yaşar. “Ebû Talha el-Ensârî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10: 236-237. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Kandemir, Mehmet Yaşar. “Hafsa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 15: 119-120. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Kandemir, Mehmet Yaşar. “Hatice”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 16: 465-466. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Kandemir, Mehmet Yaşar. “Meymûne”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 29: 506-507. Ankara: TDV Yayınları, 2004.

Kandemir, Mehmet Yaşar. “Ümmü Seleme”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 42: 328-330. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Kandemir, Mehmet Yaşar. “Ümmü Süleym”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 42: 330-331. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Karaman, Hayreddin. *Mukayeseli İslam Hukuku*. 8. Bs, 3 Cilt. İstanbul: İz Yayıncılık, 2013.

Karaman, Hayreddin - Çağrı, Mustafa - Dönmez, İbrahim Kâfi - Gümüş, Sadreddin. *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. Ankara: DİB Yayınları, 2014.

“Karar Sayısı : 2015/8302”. Erişim: 27 Aralık 2018.
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/12/20151216-19.pdf>.

Kâsânî, Ebû Bekir b. Ahmed. *Bedâiu's-sanâi fî tertîbi's-şerâi*. Thk. Ali Muhammed Muavviz - ve Âdil Ahmed Abdülmevcud. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

Keskin, Işık. *Boşanmanın Sosyolojik ve Psikolojik Nedenleri ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Sonuçlar*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, 2007.

Koca, Ferhat. “Hikmet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 17: 514-518. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Köse, Saffet. *İslam Hukukuna Giriş*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2016.

Köse, Saffet. “İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velayet”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*. 2 (2003): 101-116.

“Kuran’ da kadın erkek eşitliği var mıdır?” *Sorcev*. Erişim: 27 Aralık 2018.
<https://sorcev.com/kuran-da-kadin-erkek-esitligi-var-midir>.

Kurtubî, Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*. Thk. Ahmed Berdûnî - ve İbrahim Atfîş. Kâhire: Dâru'l-Mektebeti'l-Mısriyye, 1964.

Kutluer, İlhan. “Hikmet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 17: 503-511. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Kutub, Seyyid. *Fî zilâli'l-Kur'an*. Beyrut: Dâru's-Şurûk, 1412.

Mâverdî, Ali b. Muhammed. *el-Hâvi'l-kebîr fî fikhî mezhebi'l-İmam eş-Şâfiî*. Thk. Ali Muhammed Muavviz - ve Âdil Ahmed Abdülmevcud. 19 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999.

“Mehr”. *el-Mevsûatü'l-fikhiyyetü'l-Kuveytiyye*. 39: 151-209. Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâfi ve'ş-Şuûni'l-İslâmiyye, 2000.

“Meşrûiyyetü'l-mehr fi'l-İslam ve hikmetüh”. *fatwa islam online*. 27 Kasım 2013. <https://fatwa.islamonline.net/212>.

Mevsılî, Abdullah b. Mahmud. *el-İhtiyâr li ta'lîli'l-Muhtâr*. Thk. Mahmud Ebû Dakîka Şeyh. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, t.y.

Mübârekfûrî, Ebu'l-Ulâ. *Tuhfetü'l-ahvezî bi-şerhi Câmi't-Tirmizî*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.

Müslim, İbnü'l-Haccâc. *el-Câmiu's-sahîh*. Thk. Muhammed Fuad Abdülbaki. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1991.

Nemerî, İbn Abdilberr. *el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb*. Thk. Ali Muhammed Becâvî. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1992.

Nemerî, İbn Abdilberr. *el-İstizkâr*. Thk. Salim Muhammed Atâ - ve Ali Muhammed Muavviz. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000.

Nemerî, İbn Abdilberr. *el-Kâfi fî fikhî ehli'l-Medîne*. Thk. Muhammed Moritânî, Riyad: Mektebetü'r-Riyad, 1980.

Nesâî, Şuayb b. Ali. *es-Sünen*. Thk. Abdulfettah Ebû Ğudde. Halep: Mektebü'l-Matbûati'l-İslâmiyye, 1986.

Nesefî, Ebu'l-Berekât. *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâikü't-Te'vîl*. Thk. Yusuf Ali Büdeyvî. Beyrut: Dâru'l-Kelimü't-Tayyib, 1998.

Nevevî, Yahya b. Şeref. *el-Mecmû*. Cidde: Mektebetü'l-İrşâd, t.y.

Nevevî, Yahya b. Şeref. *el-Minhâc fî şerhi Sahîh-i Müslim b. Haccâc*. Beytü'l-Efkâri'd-Düveliyye, t.y.

Nevevî, Yahya b. Şeref. *Minhâcu't-tâlibîn ve umdetu'l-müftîn*. Thk. Muhammed Tahir Şaban. Beyrut: Dâru'l-Minhâc li'n-Neşr ve't-Tevzî', 2005.

Okur Gümrükçüoğlu, Saliha. “İslam Aile Hukukunda Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17/4 (2003): 223-256.

Öge, Ali, ed. *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi*. Yay. Haz. Orhan Çeker. 5. Bs. Konya: Mehir Vakfı Yayınları, 2017.

Önder, Ali Rıza. “Geleneksel Halk Hukuku”. *Yargıtay Dergisi* 1/3 (1975): 19-37.

Örs, Hayrullah. *Musa ve Yahudilik*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2015.

Quraishi-Landes, Asifa. “A Meditation on Mahr, Modernity and Müslim Marriage Contract Law”. *Feminism, Law and Religion*. Ed. Marie Failinger - Elizabeth Schiltz - Susan J. Stabile. 173-195. U.S.A: Ashgate Publishing, 2013.

Râzî, Fahreddin. *Mefâtîhu'l-gayb*. Beyrut: Dâru İhyâi't Tûrâsi'l Arabiyye, 1420.

Reşid Rıza, Muhammed. *Hukuku'n-nisa fi'l-İslam*. Nşr. Muhammed Nâsiruddin el-Elbânî. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1984.

Ritzer, George. *Social Problems*. New York: Random House, 1990.

Robertson, Smith W. *Kinship and Marriage in Early Arabia*. Ed. Stanley Cook. London: Adam and Charles Black, 1907.

Sağlam, Hadi. “İslam Hukukunda Mehir Evlilik Sigortası Mıdır?” *Universal Journal of Theology* 1/1 (2016): 1-19.

Sahnûn, Said b. Habib. *el-Müdevvenetü'l-kübra*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.

San'ânî, Muhammed b. İsmail Emir. *Sübülü's-selam*. Mektebetü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1960.

Savaş, Rıza. “Cüveyriye bint. Hâris”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 8: 146. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Schereschewsky, Ben-Zion. “Dowry”. *Encyclopedia of Judaica*. Ed. Fred Skolnik - Michael Berenbaum. 5: 768-772. Keter Publishing House, 2007.

Schereschewsky, Ben-Zion. “Ketubbah”. *Encyclopedia of Judaica*. Ed. Fred Skolnik - Michael Berenbaum. 12: 93-98. U.S.A: Keter Publishing House, 2007.

Serahsî, Ebû Bekir. *el-Mebsût*. Beyrut: Dâru'l-Marife, t.y.

Sibâî, Mustafa. *el-Mer'etü beyne'l-fikhî ve'l-kanun*. Beyrut: Dâru'l-Verrâk li'n-Neşr ve't'Tevzî', 1999.

Spies, Otto. “Mehir”. *İslam Ansiklopedisi*. 7: 494-496. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, t.y.

Sucu, İlyas. *Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri (Sakarya İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2007.

- Sümertaş, Burhan. *Kur'an-ı Kerim'de Sıdk Kavramı*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2009.
- Şaban, Zekiyyüddin. *Usûlü'l-Fıkhı'l-İslâmî*. 2. Bs. Beyrut: Matbaatü Dâru'l-Kütüb, 1971.
- Şâfiî, Muhammed b. İdris. *el-Ümm*. Thk. Rıfat Fevzi Abdulmuttalib. Dâru'l-Vefa li't-Tabâati ve'n-Neşr ve't-Tevzî, 2001.
- Şahin, Hasan. "İslamiyet Öncesi Dönemde Yahudi ve Hristiyanlarda Nikah Algısı". *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 2 (2016): 118-147.
- Şahin, Mehmet. *Rasulullah Döneminde Mehir*. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, 1996.
- Şahyar, Ayşe Esra. "Zeyneb bint. Huzeyme". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44: 361. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Şâtıbî, Ebû İshak. *el-Muvâfakat fi usûli's-şerîa*. Thk. Ebû Ubeyde Meşhur b. Hasen Âli Selmân. Dâru İbn Affân, 1997.
- Şatıroğlu, Tuba Sena. *Kadınla İlgili Bazı Görüşler ve Bu Görüşlerin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2004.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed. *Neylü'l-evtâr*. Mısır: Dâru'l-Hadîs, 1993.
- Şeyh, Mahmud Muhammed. *el-Mehr fi'l-İslam beyne'l-mazî ve'l-hâzır*. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2000.
- Şirbînî, Hafîb. *Muğni'l-muhtac ila ma'rifeti meânî elfâzi'l-Minhâc*. Thk. Ali Muhammed Muavviz - ve Âdil Ahmed Abdülmevcud. 6 Cilt. Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000.
- Şirin, Şükrü. *İslam Aile Hukukunda Mehir*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 1997.
- Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman. *el-Mu'cemu'l-evsat*. Thk. Tarık b. İvadullah İbn Muhammed - ve Abdulmuhsin b. İbrahim Hasenî. Kâhire: Dâru'l-Harameyn, t.y.
- Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman. *el-Mu'cemu'l-kebîr*. Thk. Muhammed b. Abdülmeccid Selefî. Kâhire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1994.
- Taberî, Muhammed İbn Cerîr. *Câmiu'l-beyân fi te'vîli âyi'l-Kur'an*. Thk. Ahmed Muhammed Şakir. 24 Cilt. Müessesetü'r-Risâle, 2000.
- Taberî, Muhammed İbn Cerîr. *Tarihu't-Taberî-tarihu'r-rusûl ve'l-mülûk*. 2. Bs, 11 Cilt. Beyrut: Dâru't-Türâs, 1387.

“Talak”. *el-Mevsûatü'l-fikhiyyetü'l-Kuveytiyye*. 29: 5-76. Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâfi ve'ş-Şuûni'l-İslâmiyye, 2000.

Tezcan, Mahmut. “İkel Toplumlarda Başlık Parası Geleneği”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 9/1 (1976): 415-426.

Thorndike, Edward L. *The Original Nature Of Man*. New York: Teachers College-Columbia University, 1923.

Tirmizî, Ebû İsa. *el-Câmiu's-sahîh*. Thk. Beşşar İvad Marûf. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1998.

Turan, Ahmet. “Törellerimizde ‘Kalın’ (Başlık) Âdeti”. *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*. 12 (1991): 39-42.

Turğut, Mustafa, ed. *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması 1996*. 2. Baskı. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 2015.

Turğut, Mustafa, ed. *Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması: TBNA 2014*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015.

Türkdoğan, Orhan. “Evlenmede Başlık Geleneğinin Sosyolojik Açıklaması”. *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bidirileri*. 4: 315-362. Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 1976.

Türkdoğan, Orhan. “Türk Ailesinin Yapısı ve Tarihi Gelişimi”. *Türk Dünyası Araştırmaları*. 96 (Haziran 1995): 1-47.

“Türkiye Diyanet Vakfı 2018 Online Bağış Sistemi”. <https://bagis.diyantevakfi.org.tr>. Erişim: 17 Şubat 2019. <https://bagis.diyantevakfi.org.tr>.

“Türkiye İstatistik Kurumu, Aile Yapısı Araştırması, 2016”. Erişim: 27 Aralık 2018. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21869>.

“Türkiye İstatistik Kurumu, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2017”. Erişim: 27 Aralık 2018. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27593>.

“Türkiye İstatistik Kurumu, Gençlerin İşgücü Piyasasına Geçiş Araştırma Sonuçları, II. Çeyrek: Nisan - Haziran, 2016”. Erişim: 27 Aralık 2018. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21865>.

“Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistiklerle Kadın, 2017”. Erişim: 27 Aralık 2018. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27594>.

“Türkiye İstatistik Kurumu, Kazanç Yapısı Araştırması, 2010”. Erişim: 27 Aralık 2018. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10718>.

Uraler, Aynur. “Safiyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35: 474-475. Ankara: TDV Yayınları, 2008.

- Uraler, Aynur. “Sevde”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36: 584-585. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Uraler, Aynur. “Ümmehâtü’l-Mü’minîn”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 42: 306-308. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Uraler, Aynur. “Ümmü Habîbe”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 42: 318-319. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Vâkıdî, Ebû Abdullah Muhammed. *Kitâbü’l-Meğâzî*. Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, t.y.
- Wallerstein, Judith S - Kelly, Joan B. “Children and Divorce: A Review”. *Social Work* 24/6 (Kasım 1975): 468-475.
- Yalom, Marilyn. *Antik Çağlardan Günümüze Evli Kadının Tarihi*. Trc. Zeynep Yelçe - Neşenur Domaniç. İstanbul: Çitlembik Yayınları, 2002.
- Yargı, Mehmet Ali. “Günümüzdeki Mehir Uygulamaları ve İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*. 8 (2006): 259-269.
- Yasdıman Demirdöven, Necla. *Kur’an-Sünnet-Fıkıh Bağlamında Kadının Evlilikteki Hakları*. İzmir: Başak Matbaacılık, 2013.
- Yılmaz Bilgin, Esra Pınar. *Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2016.
- Yılmaz, Hayati. “Reyhâne bint. Şem’ûn”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35: 41-42. Ankara: TDV Yayınları, 2008.
- Yılmaz, İbrahim. *Yetki ve Sistem Açısından İslam Hukukunda Boşanma*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2006.
- Yörükoğlu, Atalay. *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. 3. Bs. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım, 1989.
- Zebîdî, Muhammed Murtaza. “mhr”. *Tâcu’l-arûs min cevâhiri’l-kâmûs*. 14: 156-161. Dâru’l-Hidâye, t.y.
- Zeydan, Abdülkerim. *el-Mufassal fî ahkâmi’l-mer’e ve’l-beyti’l-müslim fi’ş-şerîati’l-İslâmiyye*. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1993.
- Zuhaylî, Vehbe. *el-Fikhü’l-İslâmî ve edilletüh*. 2. Bs. Dımaşk: Dâru’l-Fikr, 1985.
- Zuhaylî, Vehbe. *Usûlü’l-fikhü’l-İslâmî*. Dımaşk: Dâru’l-Fikr, 1986.

ÖZGEÇMİŞ

27.06.1990 tarihinde Ankara’da doğdu. 2009 yılında girdiği Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İlahiyat Bölümü’nü 2011 yılında bitirdi. Aynı yıl başladığı Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ndeki eğitimini (örgün eğitim) 2015 yılında bölüm birincisi olarak tamamladı. 2015 yılında ÖYP kadrosundan Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ne İslam Hukuku alanında Araştırma Görevlisi olarak atandı. Halen göreve devam etmektedir.

Yayımları;

Algül, Ayşe Betül, “Semavî Dinlerde Mehir”, I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi 23-25 Kasım 2018, Bildiri Kitabı, 2018, s. 114-124.

